

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل صایی ۹ (آردیجیل صایی ۳۲)
سال سوم شماره ۹ (شماره مسلسل ۳۲)

آذر ۱۳۶۰

(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

این مجله بهیچ حزب و گروهی بستگی ندارد

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.9 (Serial No. 32)
December 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

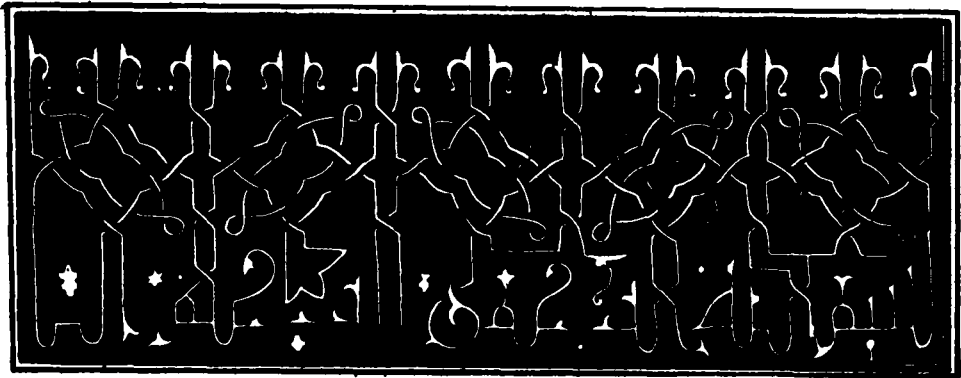
بسم الله الرحمن الرحيم

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- ددلمیمیز ، بیر اسلوب مسئلهسی : دوکتور حمید نطقی ۳
- ۲- شعر ، نوای شرتی یاخود غووب آفتاب : میرزا عبدالقدیر وثاقتی دن ۱۱
- ۳- نثرهندوشاهنجوانی در زبان مادری (ترکی آذربایجانی): پرفسور غ . بیگدلی ۱۲
- ۴- توضیح ج . ۵ . ۲۰
- ۵- ۱۴- اونجو عصر آذربایجانین بویوک شاعری ، قاضی ضریرحمتنده بیرنچه سؤز: ۲۰
- ۶- دوکتور جواد هیئت ۲۱
- ۷- حضرت علی (ع) نین اؤگودلری : ج - ۵ . ۲۶
- ۸- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۸) : دوکتور جواد هیئت. ۲۷
- ۹- گلجک گون رومانی نین مؤلفی بویوک یازیچی میرزه ابراهیموفون حیاتینا ۲۸
- ۱۰- بیرباخیش : رحیم دتقیق ۴۳
- ۱۱- حیاتدان حکایه لر ، چوبانین مصلحتی: میرزه ابراهیموف.ع. منظوری خامنه ای ۵۵
- ۱۲- شعر، عینالی داهر گنجه بیرایشیق یاناردی: دوکتور حمید نطقی ۵۹
- ۱۳- تضاد: سؤنمز ۶۰
- ۱۴- من سیزینله ایم: حکیمه بلوری ۶۱
- ۱۵- منی مسئلهیه - مسئلهیه: س . قربانی ۶۲
- ۱۶- قدسی (ساوه لی شاعر) : علی کمالی ۶۳
- ۱۷- شعر ، واریوخ : اکبر رزاقی (ساوه) ۷۰
- ۱۸- شعر محبت سازی : حمید سید نقوی (حامد) ۷۲
- ۱۹- عبدالخالق یوسفی و کریم آقا سالک دن ۷۳
- ۲۰- محبتین سهوی (مینیاتور) ۷۴
- ۲۱- شعر ، سوزقوجالماز : بختیار و اهابزاده ۷۵
- ۲۲- شعر ، اینانما: حسین رضی ۷۶
- ۲۳- شعر آنامین سسی: حسینعلی . ر . شقاقی ۷۷
- ۲۴- یثنبی کتابلار ۷۷
- ۲۵- علامه سید محمد حسین طباطبائی: ص- سرداری نیا ۷۹
- ۲۶- غزل از نظامی گنجه ای و ترجمه آن بشعرت ترکی: آدسیر (اورمیه) ۸۳

وارلیق

آهلق نوز کجه و فارسجا فرهنگي نشره
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و توكي

اوچونجی ایل - مایی ۹ - آذر ۱۳۶۵

دیلمیز

دوکتور حمید نطقی

=====

بیر " اسلوب " مسئلهسی

تورک دیلی قوملار، عمومیت له اونونجو عصرده اسلام دینینه تشریف ائتمه گه باشلادیلار. بو زمان طبیعی اولاراق دینی عقاید و مراسمه عاید لزملو اصطلاحلار رایج اولدو. لکن داها صورالار مختلف تاریخی اجتماعی سببلره گؤره عرب و فارسی دبللریندن بیرچوخ کلمه لردیلی - مزه کئجدی. نئجه کی، "قوتادقو بئلیک" ده: " همت"، " مروت"، " فضل"، " حال"، " فراق"، " وصال"، " مؤمن"، " بقا"، " اجل" حیب "ایمان" "رحمت"، " حقیقت"، " خلق"، " وفا"، " جفا"، " مثل"، " ادب"، " دولت" " عیب"، " شاعر"، " لفظ"، " قیمت"، " سیاست"، و سایره کیمی سؤزلره راست گلبریک .

" دیوان لغات تورک" مؤلفی کتابینی عربجه یا زاجاق درجه ده بو دلی بیلردی. بو دؤورده یازی دیلینده خارجی کلمه لر، تورکجه سؤز - لرن باسندا گتیریلر. مثلا " قوتاد قولنک" ده: "تبلهک و آرزو"، " دشمن و یاغی"، " نصیحت و یند و اؤگود"

اصطلاحلار و عربجه به خاص دوشونجه و بیانی دا بونا آرتیردیلار، بونو ره سیز،
عجایب بیرنظم و نثر و جوده گلدی کی، بیثری گلدیکده اولانلار دان نمونه لـر
وثره جه بیگ. (سبک شناسی، جلد ۱، صحیفه ۲۷۷ - ۲۷۶)

تورکجه نین ایسه، ادبیات ساحه سینده بیر طرفدن "صنعت گوستریمک"
هوسی حاکمدی. او بیر طرفدن ده باشدا گلن لر عربجه و فارسجا کلمه لر و اصطلاح
حلالا دولوا نثر لری تورکجه اولانلارا اوستون توتوردولار. نتیجه اولارا ق
غلیظ و آغیریا زماق رایج اولدو. فارسجا و عربجه کلمه لری و ترکیب لری،
عروض و زنلرینه داها آسان انطیاق ائدیر، بوسبب لردن آرتیق ائله بیل
دیلیمیزین فارسجا و عربجه ایله سرحدی بیخیلیدی، بوا یکی دیلدن ان غریب
ترکیب لری و سؤزلری، کؤنلونوزون ایسته دیگی قدر کتیرمه نیزه کیمسه نین
اعتراضی یوخاییدی.

تورکجه یازیلاردا، تورکجه عنصر لر گئت - گئده آزالدی. بعضا بیر محرر
خلقه خطاباً یازدیغی زمان بیر جور، و "صنعت اثری" یار اتماق اوچون
یازدیغیندا دا بیرا غزگه جور دلیل ایشله دیردی. فضل و سواد نامایشی مسئله
نی غلیظ لشدیردی. فضل و سوادین دا فارسجا و عربجه بیلیمک دن عبارت او -
لدوغو فکری یازیلاردا تاثیر ائتدی. ایچینده هنج تورکجه اولمایان شعر
لر، دیوانلاری دولدوردو. "باقی" دن بویستی برابر اوخویاق :

" جمشید عیش و عشرت و دارای داروگیر

کسرای عدل و رفعت و اسکندر زمان "

بوسلطان سلیمان حقیقده شاعرین "تورکجه" قصیده سیندن ایکی مصرع

دیر .

بو طرز، خلق ادبیاتیندا دا تاسیر سیز قالما دی. عمومیت له "عثمانلی
جا" دئییلن بیر "اسلوب" (سبک) وجوده گلدی. تورکجه یازیلارین بؤیوک
بیر قسمی عثمانلی طور باقلاریندا وجوده گلدیگی اوچون بو هنر گوستریمک
هوسی نین او امپراطور لو قدا گئنیش ابعادا چیخدیغی سببی ایله بو آغیر و
غیر مانوس، چتین، آنلاشیلما زوقا ریشیق طرز ه عمومی آد اولارا ق "عثمانلیجا
اطلاق اولوندو. بومعنادا ایشله دیلن "عثمانلیجا" سؤزو معین بی -
"اسلوبو" (سبکی) بیان ائدیردی، آیری بیر "دیلی" دگیل. بو اسلوب عینا
بوتون عیب لری و نقصانلاری و خصوصیت لری ایله فارسجا دا عصر لر بویو
حکم سوردو

"اسلوب" نه دیر ؟

"بیر دلیلین عنصرلرینی معین بیر تاثیر بورا خماق اوچون انتخاب و متشکل ائتمک، سلسلر، کلمه لر، نطق شکیللری، اویرا زلار (ایما زلار) و نحوی فورملار بو عنصرلرین ایچینده دیر. "بو تعریفی بیز "بیریتانیکا آنسیکلو - پئدی سی نین " ۲۱ - نجی جلدی نین ۳۳۲ نجی صحیفه سیندن آلدیق .

"بهار" "سبک شناسی" کتابی نین مقدمه سینده (صحیفه :د) اسلوب ویا خود "سبک" حقیقینه بئله تعریف ائدیر :

"اسلوب، ادسات اصطلاحیندا، کلمه لرین ترکیبی، سؤزلرین انتخابی و خاص تعبیر صورتی واسطه سی ایله فکرلرین درک و بیانی دیر. "بهار" سؤزو - نه دواملا اسلوب ایله، نوعون (ژانرین) بیر - بیرینه قاریش دیریلما ما سینی توصیه ائدیر.

"محمد تقی بهار" مذکور کتابیندا فارسجادا نثرین کفچیردیگی دؤورلردن بحث ائده رکن، هجری ۸ - جی عصر دن تا ۱۳ - جو عصره قدر سورن و "اوچونجو دؤوره" آدلاندیردیگی قسمده بو عصرده رایج اولان اسلوب حقیقینه بئله دئییر (جلد: ۱، صحیفه : ۲۸۸) :

"سؤیله دیگیمیز کیمی بو دؤوره، سجع، قافیه دؤوره سی، تکلف و تصنع عصری، فارسجا نثری نین فساد زمانی ایدی. ایرانلی یازیچیلار عرب یازیچیلار - ری، عربجه کلمه لر، غریبه سؤزلر "لاطایل تفنن" لر، "ممل اطناب" لار - بوش بوغا زلیقلار، قافیه پردا زلیق و فضل ساتماق دایاری یولدا قویدولارو تقلید ائتدی ک لری نمونه لری ائمتوب - کفچیلر، بو دؤوره ده بسیط و خوشا گلن نثرلر، مسجع، صنعی یازیلارلا برابرده گؤرسه نیردی. لکن غلبه تکلف لو، و مسجع لی یازیلاردا ایدی. بوسبک هجری ۸ - جی دن ۱۳ - جو عصره قدر ایران، تورکستان، هندوستان و عثمانلی اؤلکه لرینده رایج ایدی، ساری (دربار) یازیلاری، اهمیتلی حوادثی و تاریخلری قیدا قتمک همین اسلوب دا اولووردو. بو اسلوبون (سبکین) ان کامل ائرنگی (نمونه سی) شرف الدین علی یزدی نین ظفرنامه سی، میرزه طاهر و حید تبریزی نین ایکنجی شاه عباس تاریخی، میرزا مهدی خان منشی نین "جهانگشای" ی، میرزه صادقین "گیتی کشای" و عبدالرزاق دنبلی نین "حدایق الجنان" ی دیر."

گؤردوگو موزکیمی، بو آغیر اسلوب ۱۵ - جی عصر دن زما نیمیزین باشلا - رینا قدر فارسجا دونیا سینا حاکم ایدی. بونا موازی اولاراق بو آزار

تورکجه به ده - عمومیت له فارسجا نی تقلید یولو ایله - عارض اولموشدو . بو دؤور، عثمانلی اسلوب سلاله سینین حکمرانلیق زمانینا تصادف ائشد - یگیندن ، بو اسلوب دؤنم دیگیمیز کیمی تورکجه ده ، "عثمانلیجا" آدلاندیر - یلمیشدیر. البته بو اسلوب دا اثری ارا دا نلار فارسجا دا اولدوغو کیمی اغوز اسلوبلارینی، یازدیقلاری دلیلین یگانه دوغرو و طبیعی افاده (بیان) صورتی کیمی تصور ائدیر دیلر و دنیا نین بیر قسمنده حاکم سلطانی سلاله - سینه انتساب ائتمه یه رک اغوز اسلوبلارینی آدینی بوتون تورکیه نیسن تورکجه سینه شامل ائله دیلر. حال بوکی بو اسلوب تکجه تورکیه تورکجه سینه عارض اولما میشدی، آذربایجان تورکجه سینه ده، همان دؤور لرده بو آغیر یازی طرز حاکم ایدی. نهایت ، حقلی اولاراق آذربایجان یازیچی و شاعر لر دیلی ساده لشدیرمک حرکتینه گیریشدی لر، بو یولدا میرزه فتحعلی آخوند زاده دن بو یانا چالیشانلارین مای آ ز اولما میشدیر .

قارانلیق و مغلق اسلوبون حاکم اولدوغو مدت جه خلق ادبیات تی دا ، یوخاریدا دؤنم دیگیمیز کیمی، بوجریانی ن تاثیریندن بوسوتون اوزاق قالا بیلمه دی. ۱۶۰ و ۱۸- جی عصر لرده حتی خلق اوزانلارینی بئله دیلینده "لیل ونهار"، "پروانه وش"، "دیا غربت"، "خاک پای"، "باد شمال"، "بحر غم"، "تیغ فرقت" کیمی ترکیب لرو تعبیر لر گوزه دگیر، بو اسلوب البته یالنیز یازی دیلینده قالما دی، بیلگیلی گورسنگ ایسته یین لر، ائله جه ده دانیش- دیلار. بیز بو اسلوبدا صحت ائدن لر نه حالا دوشدوک لرینی، هم آذربایجان هم فارسجا و هم ده تورکیه کومئدی یازیچیلارینی اثر لرینده گوره بیلیریک

بو دؤور دن صورنا دیلیمیزین وضعینی تصور ائله مک جتین دگیل . عصریمیزین باشیندا مطبوعا تیمیزا گوز آتماق کافیدیر، نجه کی بونندان ۵۰ ایل قدر قاباق، بیر تورکجه لغتینده ۳۰۰۰۰ کلمه نین ساده جه ۱۲۷۰۰ و یعنی ۴۲% - ی تورکجه ایدی. یازی دیلینده ۳۵% نسبتینده تورکجه کلمه ایثله دیلیردی. بو تقریباً بوتون تورک دیللی قوملاردا بئله ایدی. ایندی ایسه مثلا تورکیه ده یازی دیلینده ۷۲% نسبتینده تورکجه کلمه واردیر (بورقم امین اغوز دمیرین "تورک دیلی" مجموعه سینین ۱۸۴- نجی ماییندا چیخان مقاله سیندن آلینمیشدیر .)

بورادا ، سوزون یقری گلمیشکن، معلم عباس زمانوفون صون زمانلاردا ن

چیخان دولغون اثری "صابر گولور" کتابیندان ("گنجلیک" نشریاتسی،
باکی ۱۹۸۱) بیر مطلبی نقل ائتمه کی مناسب گؤروروک :

"صابرین خسته لیگیندن اول اونون حقیندا مطبوعا تدا چیخان دیگر
بیر مقاله ده ۱۹۱۰- جو ایلین صونوندا "گوش" قزشتینده درج ائدیلمیش
دیر -"

"بومقاله نین مارقلی بیرتا ریخچه سی وار دیر، اوزمان بعضی ضیالیلار
یانلیش اولاراق آذربایجان دیلی ایله عثمانلی تورکجه سینین دیلیسنی
عینی دیل حساب ائدیر، عثمانلیجاندان آذربایجان دیلینه ترجمه یسه
لزوموز، آرتیق بیرایش کیمی با حیردیلار م.ع. صابرده تازیانه لرینین
بیرینده همین فکری مدافعه ائدیردی :

"عثمانلیجاندان ترجمه تورکه" - بونو بیلم،

گشچک یازیور گنجلی یا اینکه هنک دیر ،

مکن ایکی دیل بیر- بیرینه ترجمه ، اما

"عثمانلیجاندان ترجمه تورکه" نه دشک دیر ؟

"شاعر علیقلی غمگسار صابره اعتراض ائده رک یا زمیشدی :

عثمانلی دیلی چونکی مرکب دیر عربدن ،

تورکه ائله ییب ترجمه ، ائتسک اونو اصلاح

آسان راق ائدهر فایده بخش علم و ادب دن ."

"غمگسارین تازیانه سینه صابره قله جواب وئرمیشدی :

"تحویل عبارت "سوزونو" ترجمه "قانماق ،

مکتبلی جو ققلاردا بیلیر کیم بو، خطا دیر ،

بیر بویله خطا کلمه : محرر، قلمیندن

جاری اولور ایسه ادبیاتا بلادیر! ،

"دشکابرین (دسامبرین / کانون اولین) ۱۵ - ده (۱۹۱۰) غمگسار

صابرین جوابینا یئنی بیر تازیانه ایله جواب وئردی :

من یازدیغیم کلامده کی لفظ ترجمه

بیخود پوزوبدور صابر عالیجنابینین،

تحویل کلمه ، یاکی عبارت اولور ولی

آچار عرب لغتلیری اوزدن نقابینین ."

"غمگسارین تازیانه سیندن صونرا "گوش" قزشتینین رداکسیاسی یوخا ریدا

آدی چکیلن مقاله نی بوراخاراق مباحثه یه بکون (جمع) وورموشدور . مقاله مؤلفی (معلم ع . زمانوفون تدقیقاتینا گؤره مؤلف عبدالله توفیق اولمالیدیر) "عثمانلی شیوه سینده ، عثمانلی لهجه سینده یازیلش بیرتورک کتایبینی آذربایجان تورکجه سینده ترجمه اتمک "دئمک "صحیح دیر یوخسا غلط دیر؟" سئوالینی سورموش و بونا بقله بیترجواب وئرمیشدیر : "عثمانلیلار ایله آذربایجانلیلار . . . بیرلیمان دا اولدوقلاری اوچسون عثمانلی تورکجه سیندن آذربایجان تورکجه سینده ترجمه دئمک غلط وهم ده غلط فاحش دیر" . بئله لیک له ، مقاله ده اوستونلوک صابره وئریلمیشدیر . " لکن بومسئله ده نه صابره ، نه ده صابرله غمگسارین آراسینداکی مباحثه یه بکون ووران مقاله مؤلفینین فکری یله قید- شرط سیزراضیلاشماق اولار . اونلار اؤزادعالاریندا آذربایجان و عثمانلی دیل لرینین عیسنی سیستمی دیل لر قروپونا منسوب اولدوقلارینی و صون درجه یا خینلیقلارینی نظره آلمیش ، آنجاق بیرجهتی اونوتموشلارکی ، عرب و فارس سؤزلری یله دولو ، غلیظ عثمانلی تورکجه سی ایله چیخان یازیلاری اوزمان یالئیزضالیلار ، اؤزوده اونلارین صون درجه سوادلی قسمی باشادوشه بیلردی . "

" اودورکی اوزمان آذربایجان مطبوعا تیندا عثمانلی تورکجه سیندن وئریلن ماتئریاللاری آذربایجانجا یا چئویرمک دها مقصده اویغون ایدی . اگر بئله اولاردیسا ، بوما تئریاللاری یالئیز بوکسک تحصیللی ضالیلار دگیل ، بوتون اوخوجولار باشادوشه بیلردی . "

"همین مباحثه ده بیزی ان چوخ ماراقلاریندیران جهت بودورکی "گونش قزئتینده م . ع . صابر حقینده صون درجه بئویوک احتراملا بحث اولونور" .

(" صابرگولور" ، صحیفه ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸)

یوخا ریدا "عثمانلیجا" یا خود "عثمانلی تورکجه سی" حقیندا کچسین مباحثه و وورولان یکونلار ، "تورک دیل قورومو" نشریاتیندان " تورک سؤزلوگو" نون "عثمانلیجا" کلمه سی اوچون وئردیگی ایضاحلا کاملا مطابق دیر ، همان لغتین ۵- جی چاپینین ۵۷۵- جی صحیفه سینده بوکلمه حقینده یازدیقلارینی برابر اوخویاق :

"عثمانلیجا : عرب و فارس کولتور لرینین (فرهنگ لرینین) تاثیر لرینین آلتیندا بنیه سینده بودیللردن حددن آرتیق درجه ده کلمه ، حتی قرامئر خصوصیتلری گیرن و عثمانلی ایمپراطورلوغوندا یازیلماقی و

شاعر لرین چو خوطرفیندن ایشله دیلن تورکجه یه تنظیمات دغو و روندن صورنا وئریلن آد .

"عثمانلیجا" آدلانان بوا سلوب ایله مبارزه ده آذربایجان یا زیچیلاری نین البته کی، یغردن گؤیه قدر حقلری واریدی، بیزده اؤز نوبه میزده، دیلیمیزه مسلط اولان بو آزارا ال - بیرا و لارا ق صون وئرمه لی بییک (اؤز دیلیمیزده یوخ، آنجا ق فارسجا سوادى اولان) ضیالیلار طرفیندن، فارسجا - نین خصوصیت لرینی و اصطلاحلارینی دیلیمیزه گتیردیک لری و زون - ندن، دیلیمیزین اییدی یوخاریدا کی تعریف لره گؤره بیر "یئنی عثمانلیجا" یا میستلا اولدوغونو مؤیله مک اولار. صون گونلرده تبریزدن گلن "فروغ آزادی قزئتینده بئله بیر مطلب دقتیمیزی جلب ائتدی :

"تبریزین موقت امام جمعه سی آیت الله مشکینی ایکی هفته بوندان اول جمعه نمازیندا جالب و منطقی بیر چیخیش ائتدیلر، اولار جمعه نمازی - نین خطبه لری نین بیرینده اسلامی جمهوریتی نین "صدا و سیما" تشکیلا - تیندن تنقید ائله دیلر. آیت الله مشکینی نین تنقید لری حدودا بئله ایدی: بوتشکیلات ائله محلی پروقراملار اجرا ائدیرکی باشدان - باشا فارسی دیر و بیر نفر سواد سیز تورک اوندان بیر شئی بیلمز، نه اوجون بئله برنا - مه لر گره ک اجرا اولسون کی خلق اولاردان بیر شئی درک ائده بیلمه سین لر ؟ "

" آیت الله مشکینی تنقید لری نین بیر حصه سینی شاعر لر و نوحه خوانلا - را حصر ائتمیش دیلر و بوباره ده یئنه منطقی و جالب فرمایش بویورورلار کی هر جهتدن توجه شایان اییدی. آیت الله مشکینی دئدی لری، شاعر لریمیز و نوحه خوانلاریمیز ائله کی گره ک لی دیر مقدس انقلابیمیزلا همقدم اولما - ییب، حتی نوحه خوانلار تورک جماعتینه فارسی نوحه لرا و خویورلار ".
("فروغ آزادی" ۱۰ آبان ۱۳۶۰ صیفه ۳)

"فروغ آزادی" ۱۱ آبان ۱۳۶۰ دا چیخان همین مقاله نین ایکینجی حصه سینده بئله یازیر :

" بئله نظره گلیردی کی، آیت الله مشکینی نین توصیه لریندن صورنا "صدا و سیما" تشکیلاتی اوز رویه سینده بیردگیشیک لیک وئره جگ . . بونلار برنامه لرینی آرتیقجا غلیظ لشدیردیلر . . ائله کی تبریز رادیوسو دئییردی : "اسلام بر اثر مجاهدت روحانیت مبارز و متعهدتوسعه و

گسترش تاپدی ، " عاشیق سعی اقدیرکی بیرشعاعی از جلوه عاشق و معشوق
اولا " ، علم موجب قدرت و توانی دیر ، نادانلیقدان سوه عاقبت گله جکدیر .

باشدان - باشا محلی پروقراملار بو سایا قلا دیرکی ، نه فارس ، نه تورک ونه
عرب اوندان بیرشعی قانا بیلمز و استفاده اده ممز ... "
یوخاریدا " فروغ آزادی " نین و فردیگی مثاللار " عثمانلیجا " نین ان
جانلی امورنک لریندن (نمونه لریندن) صاییلیر ، بوخسته لیک " ایله نه چور
مبارزه ائتمه لی بیک ؟

" ملمع " دیلدن نجه قورتولماق ممکن اولاجاقدیر ؟
بویولو بیزدن داها اول گفدن لردن بیرچوخ شعیرلر امورگه نه
بیلیریک . لکن ، ایلک شرط ، دردی حس و مسئله نی درک ائتکدیر . آیت الله
مشکینی نین اخطاری بوباغیمدان چوخ معنالی و مغتنم دیر .

صــــــــــــون

میرزا عبدالقدیر و شاقی (۱۹۱۴ - ۱۸۷۱)

(میکائیل مشفقین آتاسی)

نوای شرقی یا خود ، غروب آفتاب

آفتاب ، ای ائدهن غروبه سفر * باعث فیض ثابت و سیار
آچیل ای چهره ی ضیا گستر * قیل تجلاً بوغالمه تکرار

مطلعین سرزمان مشرق ایکن * اوندا موهوم بیر خیال اولدون
کندینه (۱) بولما دیقدا (۲) بیر مسکن * جانب مغربه میال اولدون

منه اولدوقدا ، مطلعین مأوا * ائده رایدیم سنینه نشو و نما
منی قیلدین بلای هجره دچار * سندن اردی (۳) مرامینا اغیار

کل - کل ایندی منه ضیاء پاش اول * گوزه لیم ، ای منور آفاق
بومودور سنده کی جزای نفاق * کیم یوخوندور منیمله میل وفاق

۲۰ - بخجی صفحده

نشر هند و شاه نجوانی در زبان مادری (ترکی آذربایجانی)

هند و شاه بن سحر صاحبی نجوانی ملقب به فوالدین متوفی در سال ۲۳ هجری قمری یکم از دانشندان معروف و ترموچین مشهور و نویسندگان زبردست ذواللسانین است که شعر نیک است می سروده که پاره از آثار بی نظیر این دانشمند آذربایجانی در طرف ۲۵ سال اخیر در کشور اتحاد جماهیر شوروی به سی و ایتام مرحوم آکادمین عبدالکریم علیزاده چاپ و نشر گردیده است در اتم این سطور هم اکنون با تراخی ستاد انقلاب فرهنگی مشغول آماده ساختن لغتنامه مصدری ایضاحی سبزه دوی بنام "صحاح الجهم" یا "تخمة العساق" که حاوی بیش از پانزده هزار لغت فارسی و ترکی میانه و ترکی و قسماً ایضاحات با عربی می باشد و در این باره هم در مجلدهای دزین و اولین و دوم در مجلدهای علمی آینده مقالاتی درج نموده است.

در این لغتنامه هند و شاه در سه حصه با اختصار راجع به دستور زبان فارسی زبانها ترکی و فارسی عربی و لاطحاتی به زبان روان با نشر گاشته است که از نقطه نظر دستوری و قدمت نگارش دستور زبان فارسی در سه زبان زنده و مشهور و مانوس شرق بسیار اهمیت، ارزنده و کلمه نظیر است.

چاپ و نشر این لغتنامه و مجلدهای به دوره برای هم میهنان آذربایجانی ترک زبان بخصوص از آن جهت شایان اهمیت است که ایان علاوه بر اختیار داشتن بیش از پانزده هزار

لغت اصيل، زبان مادر، هم چنین تعدادی نمودن شش هفتصد سال قبل انهم به قلم دانشمند توانائی
مثل هندو شاه نخبوانی به دست خواهند آورد در صورتیکه اکنون فقط شش صد و سیست سال
قبل در دست بوده است و این شش زکی هندو شاه نخبوانی تاریخ شش زبان ترکی آذربایجانی را
پانصد سال به عقب میرساند و از این رو دارای اهمیت تاریخی ویژه است .

اینک همان حصه دستوری زبان ترکی به قلم هندو شاهانکه با خط خودمان به
آماده کرده ایم در اختیار خوانندگان ترم مجله ی «ورلیق» میگذازیم و امید داریم در آینده
نزدیک بر دو جلد لغت نامرد ایگیا و با خط خودمان در اختیار مکان قرار دهیم
دکتر غلامحسین سیکدی - پروفیسور .

- ۱- هندو شاه پورا هندو شاه بن نجر بن عبدالله الصاحبی القروانی هم نوشته اند .
- ۲- قرالدین لقب هندو شاه در مؤلف «صباح العجم» و شمس الدین لقب هندو شاه
پسر مؤلف «صباح العرس» میباشد و پدر و پسر نومی بوده اند و هندو شاه پسر معروف به شمس
فشی نیز میباشد .

۳- مجله «ورلیق» «دکا» ۱۳۵۸- شماره ۹، صفحه ۸ .

۴- مجله «آئید» «ابن» ۱۳۶۰ شماره ۶، سال پنجم

بدانی امثله تصاریف لسان پارسی

بگل که مصدر عربی بزکم اصله از آن صادره اورا سما و انفال انجلیین مصادر
پارسی اصله از آن مشتب اورا قطن اوزان و اشال وغیره اول مصادر پارسی یکی در لو در اما بری
لازم بری متعدی در اول اکیدن هر بریسی به یا مفرد در به خود جمع در و بوجوه عدن هر بریسی به
مثبت در به منفرد مصادر لازم مثالی کم هم مفرد هم مثبت در انستن وغیر امثلاً
منفیک مثالی نه انستن وغیرا مصادر لازم مثالی کم هم جمع هم مثبت اولاد انستنها
منفی اولک مثالی نه انستنها مصادر متعدی نیک کم هم مفرد هم مثبت اولاد انخشائیدن
منفی اولک مثالی بنخشائیدن مصادر متعدی نیک مثالی کم هم مفرد هم مثبت اولاد
بخشائیدن بنشائیدن منفی اولک مثالی بخشائیدن

قاعده بگل کم مصادر پارسیک علامتی الدر که جمع آخیزه فون اولاد ساکن
اولدوغی حاله مثال وانستن قمن اول فونی که سک و اول فونک اقبلی ساکن فلسک
ماضی غایب اولور مثال وانست قمن اول ماضیک آخیزه فون ودخی دال زیاده اتسک
ساکن اولد و قلمری حاله جمع غایب اولور مثال وانستند قمن اول ماضی مفرد که آخری
کسور فلسک ودخی آخیزه یا زیاده اتسک ساکن الدوغی حاله مخاطب ماضی اولور مثال وانستنی
قمن اول ماضی مخاطبک آخیزه دال زیاده اتسک یا خود تا زیاده ساکن اولد و قلمری حاله جمع

مخاطب اولور مثال و انستیت (وانستید) شناختید اول ماضی غایب کی مفرد
 آخرینی مفتوح قلک دخی آخرینه بیم زیاده اتک ساکن اوله دخی حاله انفس متکلم و عدده اولور
 مثال و انستم قمن متکلم آخرینک مابقلنه یا زیاده اتک ساکن اوله دخی اول یا تک
 مابقلنی مکسور قلک نفس متکلم مع العیز اولور مثال و انستم پس ماضینک انوا عنک کلیسی
 لازدن بودر و انست و انستد و انستی و انستید و انستم و انستم دخی اول
 ماضینک انوا عنک کلیسی متعدی دن بودر و اما نید و اما نیدنه و اما نیدی و اما نیدنه
 و اما نیدی قمن اول ماضی غایب مفرد تک اولنه ی زیاده اتک حکایت ماضی اولور تک
 مثالی لازدن می و انست می شناخت می خواند دخی تک مثالی متعدی دن می و اما نید
 می شنا ساینده مثال ماضی فی التثنی کاشکه من و انسته بودمی کاشکه من شناخته
 بودمی مثال ماضی فی التثنی بوجه من و انسته بودمی بوجه من شناخته بودمی بوجه من
 خوانده بودمی مثال الجمل فی الماضی و انسته شد شناخته شد

قاعده بکل کم قمن بولچن مثال لک اولنده نون زیاده اتک فعل مضارع اولور

کرکه اول فعل مصدر اولسون کرکه ماضی اولسون کرکه مضارع اولسون کرکه غیر اولسون دخی اولور
 هر یرده مفتوح اولور بخاکم ایدرسین و انست نشانت لکن اول نو تک با بعدی قمن
 یا اوله اول وقت اول نون مکسور اولور بخاکم ایدر نیافت نیامد نیاید

بسم مفردیم مثبت اول بد ایند **بشائید**... انک مثالی متعدین که هم جمع هم مثبت
اول بد نامید انک مثالی هم جمع بسم منفی اولاند نامید قین اول مضارع مفردک دالی ریش
میرم کتور سک ساکن اولدوغی حالده نفس متکلم و صده اولور مثبت اولنک مثالی بد انکم **بشائیم**
منفی اولنک مثالی ندانم **بشائیم** قین اول نفس متکلم فتحک ماقبلده یار یاره
اتک ماقبل کسور اولدوغی حالده نفس متکلم مع الغیر اولور مثبت اولنک مثالی

بد اینیم **بشائیم**

قاعده بگل کم بو کمن ماللرک اولنده اول تحسین لفظ اوچون زیاده

اولنان بآرک اولنده جایز دکن او یا اولدی کی ترک اولنیا قین ترک اولنسه او بانک مابعدی بو
سالردن دخی غیره اگر مفتوح یا خود کسور اولورسه اول با کسور اولور مفتوح اولاین مثالی
بد اینستن بد اینستما بد اینست بد اینست کسور اولنک مثالی **بشائستن** اگر
اول زیاده اولنان بانک مابعدی مضموم اولسه اول بادخی مضموم اولور مثال نحو **انندن**
دخی اول زیاده اولنان بانک گنه بیا خودیم اولورسه اول مضموم اولور دالجا اگر مابعدی
مفتوح و کسور دخی اولورسه **شال بیاید** **بیشند** **بیویند** **بمالد** دخی قین بو ماللر اولنده
نون زیاده اولن مفتوح اولدوغی حالده بای تحسینی نذف ائلدن صکره اول ماللر لغی **انچون**

اولور نجاکم بیان اتدک . ۱- در اینجا در اصل تن افتادگی موجود است

قاعده بر مضارع که اوله همزه اوله کرک مضموم کرک مفتوح کرک کسور اولسون قبح
 اولنه باگتورسک اول با تمین ایچون اولار دخی نون کتورسک که اول نون نفی ایچون
 دخی میم کتورسک که اول میم نهی ایچون اول همزه یایه منقلب اولور مفتوح همزه ییاورد مضموم
 همزه یی میید کسور همزه نیوقت ذبیبا و روز کسور همزه منفی تک مثالی بنسنته
 مضموم همزه منفی تک مثالی نیوقت کلمه مفتوح همزه منفی تک مثالی میاری مضموم
 همزه نجاکم و اونک الفی یایه قلب اولور مضارع همزه اسم فاعله اسم مفعول همزه امر همزه نهیده

مثال دَهْدَ دَهْنَه دَهْدَه دَهْدَه دَهْدَه
 دیردی دیردی دیردی دیردی دیردی

قاعده

هر کلمه که اولنه حرفین متحرکین اوله قبح اولنده اول با میم به نون کتورسک اول ایکی
 حرفک اولکیسی ساکن مثال بنمایذ بنمایذ بنمایذ متناهی بنساخت نساخت
 نساخت بفروشذ بفروشذ بفروشذ

قاعده

قبح مضارع فایبک دانی کدرسک انک با قبلنی ساکن تلسک او حاضر اولور
 مثال لازدن بدان دخی انک مثلی متدی دن بدانان دخی جا ادیکی اولجا یرکه اولتن
 ساکن دخی ایسین مثال دان شناس حاضر مثالی لازدن بدان دخی

حاضر متعديں بدانان چمن اول امر حاضر که آفرينده واليه يا اياز يارده آنک ساکن اولدغی
 حلاله اول امر نهی چون اولدیر نهی مفرد مثال بدان منشناس نهی جمعک بدانید منشناسید
 امر غایب مشلی لازدن باید که بداند باید که بیسناسید نهی غایبک مشالی لازدن
 باید که بداند امر غایبک مشالی متعديں باید که بدانند نهی غایبک مشالی متعديده
 بدانند...

بند و شاه حرفیدین ایشله نسلین بعضی سوزلرین بوگو کولو قلمطو

انک	ادون	بیل گیلین	بطل
آیدر	سویلوپور	نیجه کیم	نجه کم
صکره	صوزا	الرجده	آنجلیین
غایبک	غایبین	اوزان	اذن
قلک	قیلساق	اکیدین	اکیدن
ادک	اندک	اولانین	اولنک
درلر	دیرلر ، نوعلر	اولدور	الدر
یخود	یاخود	چان	چمن
دخی	دای	کدرسک	کوتورسک

توضیح : آقای پروفسور غ . بیگدلی با انتشار اثر تاریخی وگرا نقدر نثر هندوشاه نجوانی در زبان ترکی آذربایجانی خدمت بزرگی بعالم علم و ادب بخصوص بتاریخ نثر زبان مادری ما آذربایجانیها نموده و نمونه‌ای ارزشمندی از نثر هفتصد سال قبل ترکی آذری را ارائه فرموده - اند ولی لازم بتذکر است که نمونه‌های نثر ترکی آذری پیش از دو بیست سال که ایشان اشاره فرموده‌اند موجود است .

بطور مثال شکایت‌نامه، فضولی و قدیمتر از آن آثار منشور ضریب (سیرت نبی - فتوح الشام) را که ششصد سال پیش نوشته است می‌توان نام برد . برای آنکه نمونه‌ای هم در این زمینه ارائه نمایم مختصری از شرح حال و نمونه نثر قاضی ضریب را تحت عنوان :

(۱۴- ادب و عصر آذربایجانین بزرگ شاعری قاضی ضریب هفتصده برینجه سوز) تقدیم می‌نمایم .

رجوع بصفحه بعد . ج ۰ هـ

زای شرقی یا خرد غروب افامین لاله :

* کفتمه ، بونجا گل اولما مندن دور	* ذوق وصلینه قیل منی مسرور
* عفو قیل ای ضیالی جانانیم	* ائتمیش اولسامدا خدمتینده قصور
* گورمه بیردینسه گور و فامندن	* لاله رخ ای نگار سیمین تن
* گئچدی اول بیوفالیق ایامی	* ایندی من جان اسیرگه مه م سندن
* کونلوم اولموش غمینله مالامال	* وارلیغیم غرق بحر حزن وملال
* ائتمیش نوش باده ی فرقت	* منه قسمت ایکن زلال وصال
* کئچدی قیمتلی گونلریم هیبات	* ائده ییمده تلافی مافات
* غفلتیه کئچیریمش اوقات	* ایندی لطف ائیله قلبه نور حیات

۱ - اوزونه ۲ - ناپمایینجا ۳ - یغتیشدی

۱۴- اونجو عصر آذربایجانین بؤیوک شاعری :

(قاضی ضریر) یازان : دوکتور حواد هیئت

حقیقده بیرنجه سؤز

مصطفی یوسف اوغلو ضریر ۱۴- اونجو میلادی عصرین ان بؤیوک آذری شاعر-
لریندن دیر. اونون دوغوش یئری ارض روم، ودیلی آذری تورکجه سی دیرو
شرقی آنا طولی تورکجهینه چوخیاخیندیر یعنی بوندان ۶۰۰ ایل قاباخ دانیش-
دبعیمیز دیل دیر. آنادان دوغما کوراولدوغو اوچون (ضریر= گؤز سوز) تانلصو
سئچمیشدیر. شاعر، حافظه قوتیله اسلام دیل لرینی و معارفینی مکمل اوگر، نمیش
وقاضی لیک رتبه سینه چاتمیشدیر. ضریرین شهرتی او زساغلیغیندا آنا طولی، سوز
و مرده یا ییلمیشدیر. ۱۳۷۷ هـ (۷۷۹ق) مرده گئتمیش، و او راداء عمر سلطانی
ملک منصور علی بن حضور نا چیخمیش و ۵ ایل اونون یانیندا قالامیشدیر.
بودوورده، مرده تورک حکمدار لاری مملوکلر حکومت ائدیر دیلر. ضریر، ملک
منصور علی بن ایستگیله "سیرت نبی" (۱) کتابینی نشر و شعرشکلیمده تورکی یه
چئویرمیشدیر (۲). بوباره ده، ضریر ترجمه ائتدیگی کتابیندا ائله یازمیشدیر:
"بوکتاب کیم رسولون سیرتی کتابی دیر، عرب دیلیندن تورک دیلینه نه سبب ده ن
ترجمه اولدوغوسی بیلدورور. ضریر ائیدور: اول ییل (ایل) ایچینده کیم
رسولون هجرتینه یئدی یوز یئتمیش دو قوزا اولمیشیدی، ضریره مصر سغری روزی
اولدی. چون مصر شهرونه گلدی دیله گی اول ایدی کیم مصر ملکینه یئتیشسه.
ملوک حضرتینه یول بولا. یا سلطانلار صحبتینه لایق اولا....
مسکن ضریر فقیر و حقیر، اول سعادت لوملکون صحبتینه، سوز سؤیله مک
سببیندن یول بولدی. کلمات برکاتیندان اول حضرته تقرب حاصل اولدی.
زیرا، گؤز سوز کیشی نون اگرچه گؤزی یوخدور، و گؤرکی اکسوکدور، اما حافظه
قاتی اولور. سوزی کؤنلونده جمع ائیله مکه قوتی اولور. ضریر، سوز سؤله -
بیحک داتلو سؤیلردی قوتلو، معرفت لوسؤیلردی. نظم و نثر سؤیله مکده عبارت
خوبدی. خلائق آنون سوزینی دینله مکه عظیم رعیت ائدر لردی. بیش ییمل
اول پادشاهون حضرتینده ضریر، هر گنجه مجلس ائیله دی.۹

۱- سیرت النبی ۸- اینچی عصرده ابن اسحق طرفیندن یازیلیمیش دیر. ۹- نجو
عصرده ابن هشام طرفیندن بوکتابین اوزوسدن یازیلدیقدان صورنا، ابن اسحقین
سخه سی ایتمیشدیر. ۲- ضریر، کتاب سیرت النبی. استانبول اونیورسیتته
کنحاناسی، تورکجه یازمالار بؤلومو. صایی ۲۳۴۸

ضریر، پادشاهین دیلیندن بئله دئییر:

گل ای "گوزسوز" بنه بیر سیره سؤیله * کم آندا صورت وهم سیرت اولسون
هم آندا علم آنیلسون عدل آنیلسون * ایچینده معنی و معرفت اولسون
بیزه اگلنجه اولسون دینله مک ده * یوره گوموزه داخی قوت اولسون
ضریر، بوکتابی ۱۳۸۸ (۷۹۰ ه.ق) ده تما ملامیش، لاکن ملک منصور، بوتاریخ
دن قباخ اولموشدور.

ضریر، ۱۳۹۳ ده حلبه گئتمیش و حلب نایبی امیرچولپان آدینا "فتوح
السام" تاریخ کتابینی عربجه دن تورکیه ترجمه ائتمیشدیر. بواثر، ۳
جلده ۶۰۲ صفحه ده یازیلیمیش و استانبول او نیورسیته کتابخانا سی، تورکجه
یازمالار بؤلومونده موجوددور (صایی ۱۳۳ و ۱۳۴ و ۱۳۵).

ضریرین ایلك اثری "قصه یوسف" منظومه سی دیر (۵)، موضوعو، قرآن کریم
دن آلینا ن بواثر "فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ" و زنیله یازیلیمیش بیر مثنوی دیر،
و ۲۱۲۰ بیت دن عبارت دیر. ضریر، بومثنوی سینی یئر- یئر غزل شکلینده
یازیلیمیش پارچالار لایزه میشدیر. مثلا، بیر یئر ده یوسفین دیلیندن بئله
سؤیله ییر:

بنی اوش (۶) قارداشلاریم قیلدی اسیر * دن اله ساتدی لار خوار و حقیر
سؤی لرایسم قارداش اولدور و ربندی * سؤیله مزسم نیده ییم (۷) جانوم اریر
آنا جوغیم قوزو جاغونی ســنون * آبیروور دوران چرخ ای حریر
نه قیلایوم فرقت اودی جانومی * یاقدی و ملت صویی اولدی ناگزیر
گوریسه رمی گوزلروم آیروق عجب * بابامون گوزکلو یوزونی ای نظیر
آنادان اوکسوز (۸) قالب هم آتادان * اوش اسیر ایل تورلر اولمیشم اسیر
شیمدی دن گکرو (۹) بنه گولمک حرام * آغلاماق اولدی حلال ای دستگیر
ویا، زلیخانین دیلیندن بئله دئییر:

بودور اول عشقیله کونلوم اگله یین * جانوم ایچینده کی سلطانوم بنوم
بودور اول کونلومویغما ائیله یین * جانوم اولسون آنا قربانوم بنوم
بودور اول سلطان خوبان جهان * کیم بنه گؤستردی سبحانوم بنوم
غزل پارچالاری قوتلاندا ن صونرا، ضریر، مثنوی سینه بئله ادا مه و ثریر:
قصه قیلدی پنجره دن کندوزین (۱۰) * کیم سالیدی یوسف آردینا اوزین
توردی (۱۱) یئریندن نگار آشفته وار * کندوزین قیماق دیله ردی آشکار
تایالار دوتدی لیر (۱۲) اول دم دلبری * عاشق اولانلار دان اولور دل بری

اثرين صون حصه سينده يوسف ايله زليخانين ائولنمه سي بئله بيان ائدليلير :
 دورديلر كرده ك(۱۳) ايچون كوئك و سراي * رقصه گلدى ارقا مويوخسول و باي(۱۴)
 هريانا دان دوزديلر رقص — ماع * هم زليخا — يوسف ائده اجتماع
 اثرين صونوندا ، شاعر منظومه بين يازيليش تاريخى حقينده بئله سؤيله يير :
 يئدى يوز آلتيميش سگيزده سؤيله ديم * بونجالايين داستان شرح ائيله ديم
 عزيزين ان مهم اثرى سيرت النبي ترجمه سي دير . بواثر ، آنا طولى تورك
 ادببا تنندا چوخ تاثير بورا خميشدير . اثر ، نثرونظم حصه لر يندن تشكلا شتميشدير .
 ضريرين نثرى ساده و طبيعى دير . سؤزلر ، خلق ديليندن آلبميشدير .

اثرين منظوم حصه سي نين ان گوزل قسمتى حضرت محمدين دو عوشو و آنلادان
 (مولود) پارچاسى دير . ضريرين مولود منظومه سي تئزليكله آنا طولى و بالكان
 توركلرى آراسيندا يايلميش و توركلرين سليمان چلسى كيمي بويوك مولود
 شاعرى (۱۵- اينجي عصر) "وسيلة النجات" آدلى مولود و سون "ولادت" بؤلومونو
 تقرر ياكلمه — كلمه ضريرين منظومه سيدن آلميشدير .

ضريرين مولود منظومه سي اوچ بؤلومدن عبارتدير و قصيده شكلينده كى بند
 لرله و ترجيع بندلرله ترتيب ليميشدير . بؤلوملرين هم باشيندا هم ده صونوندا
 تكرارلانا بيت لر گؤستريركى منظومه ، بئته له نيپ اوخونماق مقصدى ايله
 سؤيلميشدير :

ربيع الاول آيى قوتلو اولسون * هميشه ديس و دل قوتلو اولسون (۱۵)

رسولن مولودى بو آي ايچينده * جهاندا معروف و مشهور اولدى
 نيم بين آناسى آمنه خاتون * خير وئردى بو سؤز مستورا اولدى
 كايين اون ايكيسى ائنين گئحه سي * خراب اولموش ائويم معمور اولدى
 ائويمدن گؤكلره بيرنور چيحدى * كى دنيا دؤب دولو اول بورا اولدى
 دؤشندى بير بساط انس سوندوس (۱۶) * هوادا ائيله كيم مستور اولدى
 ديكي لىدى اوچ علم شرقه و غربه * بيريسى كعبه ده مشهور اولدى
 يقين اولدى بنه كيم مصطفى نون * وجودا گلگى دستور اولدى
 بئيلده دوم يالينوز لوخ اليندن * كه عورت عذريله معذور اولدى
 ديوار ياريلدى و اوچ حورى گلدى * سى گؤركيم مونيسوم حور اولدى
 و تور ديلار يانجمدا ، و اؤنومده * دؤديلر منزلين چون طور اولدى

وجوده گلورا اول سلطان عقبی * نظراهلینه کئی منظور اولدی
 آنا اولدونا ونون کیمی رسوله * کیم آتون امتی مغفور اولدی
 بنی تاتلودیل ایله تویلادیلار * جانوم اول سؤزله مغرور اولدی
 بوکئز بولوک بولوک گلدی حوریلر * قامو، اول سؤزیله مسرور اولندی
 بواؤن گلن صورارا اول صون گلندن * کیم اوچماقدان سیزی کیم قورا اولدی^(۱۷)
 کی عطری نوز قوخوسیدان یئر وگؤک * دولوهم مشک وهم کافور اولدی
 سیزون یوزینوز آیدیمین گؤروبین * سوکئحه آی وگون مهجور اولدی
 دئدی لری کیم تعالی وتقـدس * کیم امرینه قاموما مورا اولدی
 سینوخ کونوللری جبار عالم * قامو جبرائیله دی مجبور اولدی

ربیع الاول آبی قوتلوا ولسون

همیشه دین ودل قوتلوا ولسون

چلب(۱۸) امرا ئیله دی رضوانا کیم تئز * بزه گیل جنت اهلین جنت ایله
 حبیب اله وجوده گلیر دور (۱۹) * طولیسار دنیا عفو و رحمت ایله (۲۵)
 بزه نسین حوری و قیلمان و ویلدان^(۲۱) * قامو سا جويا گیتسین رغبت ایله
 چلب دن جبریله امرا اولدی کیم این * قامو قاتو (۲۲) لارین یاپ هیبت ایله
 جمیع وحشه و طیره خبر قیل * بوکئجه قالما سونلار غفلت ایله .
 امینه ائیدورا اول دم اولدی کیم اوش * وجوده گلدی احمد قدرت ایله
 سوادوم، صودیله دوم ایچمگه بن * الومه صوندی لاری کیف شربت ایله
 صووخ قار دان داخی آغ و شکردهن * داخی داتلودور ایچدوم لذت ایله
 بوکئز بیر نور ایچینده غرقه اولدوم * بورودو نورو بنی عصمت ایله
 بیر آغ قوش گلدی آرخامی صیغادی * قانادی بیرله قاتی قوت ایله
 وجوده گلدی اول دم اول وجود کیم * عزیز دور قامولاردان عزت ایله
 نه قان گؤردوم نه صوگؤردوم نه آغری * دوغور ما دیم بن آنی زحمت ایله
 ایشیدورم که دنیا طولدی (۲۳) گل گل * گؤتور اولدی حجابلار ظلمت ایله
 دیله گلدی دیوار و تاش و توپراق * سؤزه گلدی دوکله (۲۴) حکمت ایله
 بشارت قیلدی لاری بیر - بیرینه * که احمد دونیه دوتدو امت ایله
 گؤرورم مکه شهری نور دولموش * ولی غافل یاتو ار، عورت ایله
 بوکئز کندومه گلدیم باخدوم ائودن * گیدوبدور حوریلر جمعیت ایله
 ولی مولودو گورمه دیم ائویمده * یوره گیم اودی یانندی حسرت ایله
 گمانوم اولدی کیم حوریلر آلدی * گؤزوم دورت یانادور بوفکر ت ایله

ربيع الاول آبي قوتلو اولسون

هميشه دين ودل قوتلو اولسون

- * كورورم كعبه يه قارشو، محمد * بوجا قدا يئره اورموشدور يوزونى
 * يوزى سجده بارماغين كوتورموش * دىلى سويلر، بيله مزم س—وزونى
 * كسىلميش كويكى سنت اولونموش * قاماتلو (۲۵) سورمه له ميشلر كوزونى
 * بير آغ صونا (۲۶) دولاميشلار وجودين * تئينى باغلايان ساچميش توزينى
 * ديله ديمكى و ارام اليمه آلام * گوره م او، آى دان آرى خوب يوزينى
 * بيراون (۲۷) گلدى هوادان هييتايه * كى گيزلن خلق كوزيندن اوزينى
 * نه كيم مرسل نبى گلدى جهانه * محمد دور دو كه لينون كوزينى
 * جميع انبيانون هوى - خصالين * وئرون بزه نوز كندوزينى (۲۸).
 * آنى اوچ گونه دگين گيزلوساغلا * هميشه گنجه سين و گوندوزينى
 * گينه بيردور لوقوم گلديلر تيز * آلب گيتديلر اول دين ييلدوزينى
 * گيه اول لحظه ده ايلتن كوتوردى * ايشيده ن آنلايا سوز روموزينى
 * سعادت اول كيشى نون كيم رسولون * اميدسيز قومايا اول كوز سوزينى

۴- اگلنحه = تفریح ۵ - قصه، يوسف . استانبول اونيورسيته كتبخاناسى ..

توركجه يازمالار بولومو . صايى ۳۱۱ - ۶- اوش = ايشته ، ايندى ۷ نه ائشه ييم

۸ - او كسوز = يتيم ۹- كئرو = صورا ۱۰ - كندوزين = اوزون ۱۱- دوردى .

۱۲- توتدولار ۱۳ - گردهك = داماد، كوره كن ۱۴- باى = بيگ ۱۵- قوتلو = مبارك

۱۶- سوندوس = ابريشم ، زرباقت ۱۷- اوچماق = جنت ، بهشت ۱۸- چلب = الله .

۱۹- گليسردور = گلمك اوزره دير ۲۰- طوليسار = دولار ۲۱- ويلدان = اوشاق .

۲۲- جهنم ۲۴- دو كه لى = هاميسى ، سوتون ۲۵- قاماتلو = پارلاق ، قاماشديران

۲۶- صوف = پشم ۲۷- اون = سس ۲۸ - كندوزينى = اوزينى

منابع :

- رسملى تورك ادبياتى تاريخى . فاسيكول ۵ - نهلسامى بانارلى .

استانبول ۱۹۷۳

- تورك ادبياتى تاريخى . پروفيسور فواد كوهرولو . استانبول ۱۹۸۰

حضرت علی (ع) نین اوگودلری

ثَلَاثٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ: الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ، وَالْمُعِينُ إِلَيْهِ وَالرَّاضِي بِهِ
تاری اوج کیشییه نظراتتمز: ظالمه، ظالمه یار دیم ائده نه وظلمه راضی اولانا .

الْبَقِي يُخَيِّرُ رَبُّ الدِّيَارِ

ظلم، اولکهنی خراب ائده ر.

رَاكِبُ الظُّلْمِ يَكْبُوبُهُ مَرَكَبَهُ
ظلم آتینامینه نی، آتی بیخار.

مَنْ ظَلَمَ ظُلِمَ

هرکس ظلم ائده رسه، ظلم کوره ر

سَخُّ أَكْوَالٍ حَطُومٌ خَيْرٌ مِنْ وَاِلِ ظُلُومٍ غَشُومٌ

بیرتجی حیوان، ظالم و قابا والیدن یاخشدیر.
تَكَلَّمُوا تَعْرِفُوا فَإِنَّ الْمَرْءَ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ

دانیشین تاکی تانیناسیز، چونکی هرکیشی اوز دیلی نین آلتیندا گیزلنمیشدیر.
لَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ، وَانظُرْ إِلَى مَا قَالَا

باخماکیم دئمش-، باخ کور نه دئمش

الْكَلَامُ كَالدَّوَاءِ قَلِيلُهُ نَافِعٌ وَكَثِيرُهُ قَاتِلٌ

سؤز، داواکیمی دیر، آزی فایدالی، وچوخو اولدورن دیر

إِنَّ الْكَلَامَ الْحُكْمَاءِ إِذَا كَانَ صَوَابًا كَانَ دَوَاءً وَإِذَا كَانَ خَطَاءً كَانَ دَاءً

حکیم لرین سؤزلری دوغرو اولورسا، داوا دیر، یانلیش اولورسا دردکیمی دیر.

رُبَّ كَلَامٍ أَنْفَذَ مِنَ السَّهَامِ، رُبَّ كَلَامٍ كَالْحِجَامِ

سؤز وار اوخدان ایتی، سؤز وار قیلینج کیمی.

مَنْ قَالَ مَا لَا يَنْبَغِي سَمِعَ مَا لَا يَشْتَهُنَّ

نامربوط دانیشان، نامطبوع ائشیدر.

إِنْ أَتَاكُمْ اللَّهُ بِنِعْمَةٍ فَاشْكُرُوا، وَإِنْ ابْتَلَاكُمْ اللَّهُ بِمُصِيبَةٍ فَاصْبِرُوا

تاری نین نعمتینه شکراعت، مصیبتینه ده دؤز.

إِكْذَابُ السَّمَايَةِ وَالنَّمِيمَةُ كَانَتْ بَاطِلَةً أَمْ صَحِيحَةً

آرا وورماق ایجون دئیلن سؤزو تکذیب ائت، ایستریلان اولسون ایستردوغرو.

إِيَّاكَ وَالنَّمِيمَةَ فَإِنَّهَا تَزُوعُ الضَّفِينَةَ وَتُبْعِدُ عَنِ اللَّهِ وَالنَّاسِ

آرا ووروشدورماقدان ماقین، چونکی کین توره دهر، وسنی اللهدان وخلقدهن

اوزاقلاشدیرار . جواد- هیئت

آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتی

(۸)

عاشیق غریب داستانی : بوداستان خلق آراسیندا چوخ یاییلمیش داستانلاردان دیر . داستانیین مرکزینده ، "آر ، اوز آروادی نین تویوندا حاضر اولماسی" ویا خود "آرین قاییتماسی" موضوعو قویولموشدور ؛ بوموضوع دیگر ملت لرین محبت و قهرمانلیق داستانلاریندادا ، مثلاً یونانلیلارین " اودیسه " داستانییندادا وارد دیر . آذربایجان داستانلاریندا موضوع آر- آرواد آراسیندا دگیل ، نشانلیلار آراسیندا قورولموشدور . عاشیق غریب ، شاهزاده ابوالفضل و دده قورقود کتایبیندا گوردوگوموزبا مسمی بئیر هک داستانلاری بوقبیل داستانلاردان دیر . بئله نظره گلیرکی ، بیر موضوعو بامسی بیرهک ده اوزانلارو عاشق غریب ده عاشقلار ایشله میشلر . بورادا داستانیین قهرمانی رسولون آدی نین غریبه چئوریلیمه سی تما دفی دگیل دیر . بو ، آذربایجان خلقی نین تاریحینده باش وئرن حادثه لرله علاقه دار دیر . عینی زاماندا عاشقلیق صنعتی نین سیارلیق خصوصیتی ده نظره آلماق لازم دیر .

داستانیین مرکزینده ایکی عاشقین محبتی مسئله سی قویولموشدور ، باشقا حادثه و احوالاتلار بوا ساس اوزر بیه تصویر ائدیلمیشدیر . غریب ، آتاسیندان قالان ثروتی دوستلاریله خرج ائدیپ یوخسول اولموشدور . شاه صنم ایله سکویشیب ائولنمک ایسته ییر شاه صنمین آتاسی خوجا صنعان دامادان ۴۰ کیسه قیزیل ایسته ییر ، یوخسا قیزی نین رسول ایله ائولنمه سینه رضایت و فرمیر . غریب سکویلی سیندن آیریلیب اوزاق سفره گئده رکن شاه صنمله ودا علاشماق اوچون اولارین باغیا گلیر . بو ائشنادا شاه صنم غریبه ۴۰ کیسه قیزیل و غریب دئییرکی آپا ریب آتاسینا وئرسین و تویوا کله سین . بو ایش غریبه توخونور ، او ، دئییرکی "من اوز قازا حیملا ، اوز زحمتیمله توی ائده جگیم" و سفرینه باشلاییر . بو احوالات گؤستریرکی خلقیمی زین عنعنه سینده ، اوز امک ، زحمت و آلمین تریله قازانیب یا شاماق و مرادا چاتماق نه قدر گؤک سالمیش و خلقین سمیه لری کیمی اولموشدور .

بوداستاندا ، زنگین لیکه وار- دولت و صنعت ، شعر ، ساز و سوز قارشی - قارشینا قویولموش صنعتی و استونلوک وئریلمیشدیر . داستانیین باش صورتی اولان غریبین گوجو سازی و سوزودور . داستاندا اونون گزدیگی یئرلرده گنجیر تدبکی اضطرابلار

وطن حسرتی و آیریلیقدان شکایت مهمی توتور. او، تیریزدن چیخاندان صورنا
هریشرده هجران، غریبلیکدن سوز آچیر، تفلیس ده او خودوغوبیر قوشما دابله
دئییر: کیمیمیزوار بوردا بیزی دیندیره

کیمسه نه یوخ حالیم یار ایلدیره

قورخوم بودور طوفان بیزی اولدوره

رسول قالا بوردا یارالی داغلار!

بورادا، غریبین دیلی ایله جوخ تأثیرلی قوشمالاردقیلیلر، بونلار، یالنیزبیر
عاشقین یا بیرانمانین شکایتلری و دوشونجه لری دگیلدیر، بوشمرلرین واسطه
سیله مینلرله وطندن آیری دوشموش غریبلرین دویغو و اضطرابلاری افشاده
اثنیدلمیشدیر. داستانین اجتماعی دگرینی ده آرتیران بوجهت دیر.

آی جاماعات هتکس غریب اولماسین - غریبین پشسه سی آه و زار اولار.

غریب دینسه یثربه یغردن قینارلار - یئرلی دینسه اثللرینه جارا اولار.

غریبین اوزونه قاپی آچیلماز - یا خشی اولسا، یا مانلاردان سفچیلمز
اوزو گولمز، قاش - قاباغی آچیلماز - بوگکن دنیا اونون اوچون دارا اولار
او، یا دا اولکه لرده وطن، اثل و سئوگیلی، آنا - باجی حسرتیله یا شاییر لکن بیر
صیرا قوشمالاریندا بوتون عمر غربته محکوم ائدیلن و حقوقی الیندن آلینان بیر
محبوسون سیز یلتیلارینی ترنم ائدیر:

آیریلدیم اثلیمدن چیخدیم غربته - آغلارام، سیزلارام، کیمسه م یوخ منیم

غریب اولوب دوشدوم دیلدن دیلله - آغلارام، سیزلارام، کیمسه م یوخ منیم

کنج یا شیمدا ترک ائله دیم وطنی - غربت اثلر اولوب منیم مسکنیم

گؤز و یا شلی، گؤز و یولدا صنمیم - آغلارام، سیزلارام، کیمسه م یوخ منیم

شاه صنمده بوتون وارلیغی ایله غریبه باغلی دیر و گئجه - گوندوز اونون فکریله
یا شاییر. او، اولجه غریبین ۷ ایل آیریلیق تکلیفینه راضی اولور، آنجاق
صونرادان بو هجرانین نه قدر آغیر و آمانسیز اولدوغونو گورور و عذاب و اضطراب
ایچینده یانیر. داستاندا، شاه صنمین عذاب و اضطرابلارینی تصویر ائدن قوشمالار
واردیر:

سن گورگیلن بیر قضانین ایشینی - آخیدیر دیده مین قانلی یا شینی

غساللار دوزه نده غریب داشینی - داشلار دوزولمه میش غریب گلئیدی

گوللرینده اوزمک اوچون صنم جان - عشقین آتشینده یاندی سینم جان

بیر قاپیدان چاغیرایدی: صنم جان! - ائلدن اوزولمه میش غریب گلئیدی.

من ضمم خاندان ناشدان گچنده - اجل کۆينگيني منه بيجنده
 لوله- لوله زهرلری ايچنده - گۆزلى سوزولمه ميش غريب گليدى .
 شاه صم، اوزاق سفردن ساغ قايدان سئوگيلى سينه اونسوزكچن گونلرينى
 نله تصويرا ئدير :

سى منه "اؤلدو" خيروئردىلىر - حگرچيگيم دليک - دليک ده لدیلىر
 آزارى دردلىرى جانا سالدىلار - يار، سن گلدیگيني ايندى آنلاديم .

توتدوم سنین اوچون ايللرله ياسى - آغلادتيم دوستلارى ، بوتون انائى
 مژده يله سيليندى کۆنلومون پاسى - يار، سن گلدیگيني ايندى آنلاديم .

اولموشدوم هميشه زندان قوناغى - آتماز ايديم هئج طرفه آياغى
 حاضر ايدى منده زهر جاناغى - يار، سن گلدیگيني ايندى آنلاديم .

داستاندا عاشق غريبين آناسى بانى خانمدا چوخ جالب دیر، او، غريبين -
 سعادتى اوچون دوغما وطنىنى، ائويىنى آتیب غربت ائله دوشور، اوورادا چوخ
 آغیر گولرکچچيرير . اوغلو نو گۆزلىرکن آغلاما قدان گۆزلى کورا ولور .
 آنانين ديليندن چيخان پانيقلى ماهنيلاردا، آنا قلبى، آنا دىرى واضطرابلارى
 آنا نوازشى و اولاد محبتى چوخ تأثيرلى شکیلده تصويرا ولونور :

بیر سۆزوم وار آنالارا، خانلارا - گۆزدن اولدوم "اوغول - اوغول" دئيه من
 قربان اولوم خيروئره ن جانلارا - گۆزدن اولدوم "اوغول - اوغول" دئيه من

بیر يانيم يا پيشميش اوجا قداشينا - اوزوم دايانما پيرچشمين ياشيما
 گۆزوم گۆرمور گئديم داغلارباشينا - گۆزدن اولدوم اوغول - اوغول دئيه من

من بانى يام گئجه - گوندوز هئىله رم - هرکس دن غريبين ايبيس اييله ره م
 اوندان صورابود نيانى نغيله ره م - گۆزدن اولدوم "اوغول - اوغول" دئيه من

غريب قايدانان صورنا، آناسى دا، اؤز مرادينا چا تيرو سئوينجينى نله
 افاده ائدير :

چوخ گۆزله ديم بو يئرلرين يازينى - اوغلو موم اوچورتدوم من شهاب زينى
 مانت ساغلا ديم غريب سازينى - چوخ عجب گليدى غريبيم منيم

داستاندا، دلى محموددا غريبين دوستودور و اونونلاتانيش اولاندان صورنا
 "حبر قدهر اونا کمک ائدير . محمود، داستاندا يولداشلىق و دوستلوق تمثالى
 کيى تصويرا ئديلميشدير . داستاندا، وطنپرو رليک، دوغما يوردا و اونون گۆزه -
 بک رينه محبت بديعى شکیلده تصويرا ئديلميشدير . مهنى زاماندا خلقين او

دوورده کی وضعیتینی، شهرلرین بئومه سی، تجارتین انکشافی و بوکیمی مسئله لر حقیقنده معلومات وئرلمیشدیر. داستاندا، اساساً تغلیس، ارضوم و حلب یعنی عاشق غریبین گندیب قالدیغی یئرلر وها بئله تبریز و اصفهان دان چوخ دانیشیلیر. غریب تغلیسده وطنی تبریزی تعریفلرکن گؤزوموزون قاباغیندا او زامانکی تبریز جانلانیر.

تبریزین اطرافیداغدی، مئشه دی ایچینده اوتوران بیگ دی پاشادی
سکیزمین محله بئش مین گوشه دی چاروسو، بازاری، یولو تبریزین

دوکوسو، گیلان دان اکیلیر گلیر قویونو موغان دان چکیلیر گلیر
هنددن، هندوستان دان تۆکولور گلیر دارچینی، میخگی، هئلی تبریزین

پهلوانلار کسوت گئیر، یاغلانیر گلن بازارگانلار اوردا ساغلانیر
گونده اوچ یوز آتمیش یوکوباغلانیر گئدیر آل عثماننا مالی تبریزین

داستاندا، خلقین اؤز گله جگینه اینا نما سی و نیکبین اولما سی چوخ مارقلی دیر
حق، عدالت و پاک محبت اثرین صونوندا غلبه چالیر و خلق نغمه کاری عاشق غریب
اؤز آرزوسونا چاتیر. بو خصوصیتلر، داستانین خلق کوتله لری ایچریسینده،
اوزون عصرلر بویو یا شاماسینا و سؤیله نیب یا ییلما سینا سب اولموش و عاشق
غریب ایله شاه صنم صداقت، وفا و ایلغا رتمثال کی می دیلر ازیری اولموش دور.
شمالی آذربایجاندا عاشق غریب و شاه صنم داستانین اوپرالاری یازیل-
میشدیر. عاشق غریب داستانین دیگر تورک دیللی خلقلر آراسیندا، او جمله
دن تورکیه، ترکمن، اؤزبک و ساثره روایتلری واردیر.

✓ اصلی و کرم داستانی : بو خلق حکایه سی ۱۷ - اینجی عصرده جریان ائده ن

کرم آدیندا سازشاعری (عاشق) نین عشق حکایه سی دیر. کرمین معشوقه سی
اصلی ارمنی ولدوغو اوچون بوداستان ارمنی لر آراسیندا دا یا ییلیمیش
و سئولیمیشدیر. آیریجا داستانین آنا طولی، تورکمن، اؤزبک و سایر روایت-
لری واردیر.

✓ آذری روایتینین قیصا جامضمونوبئله دیر: گنجخان، زیادخان و وزیر قارا
کشیش ایلر بویو اولاد حسرتینده یا شامیشلار. بونلار، ندیر- نیازدان صونرا
اؤز آرا لاریندا بئله قرار وئریرلرکی، اولادلاری اولور، بونلارین بیر قیز،
بیری ده اوغلان اولورسا، سیر- بیر یله ائولندیر سینلر. زیادخانین بیر اوغلو

اولور، و آدیسی محمود قویورلار. قارا کیشی نین ده بیر قیزی اولور، آدینی
مریم قویورلار. سوا و شاقلار، آیری - آیری تربیه اولونور ۱۶- ۱۵ یا شینا
قدهر سیر- بیرینی گۆره بیلمیرلر.

سیرگون باغچادا محمود مریمی گۆرور، و اونا وورولور، و ایلک دفعه
سیر- بیرینی گۆره ن گنجلر آراسیندا بئله ده ییشمه اولور:

محمود: ای گۆزه ل قیز صد آفرین اصلینه - آلا گۆزلوم طرلانیمی گتیر وئر!

منم او طرلانین او جوصیادی - آلا گۆزلوم طرلانیمی گتیر وئر!

مریم: من بیلیره م بو طرلانین ییشینی - کرم ائیله طرلانیمی گل آپار!

طرلان کرک یئشین اوون دوشونو - کرم ائیله طرلانیمی گل آپار!

بئله جه بیر نچه ده ییشمه دن سونرا، بیر- بیرینی کرم واصلی آدلاندیریرلار. ✓

کرم، اصلی نین عشقیندن خسته له نیر. آتاسی اولجه او غلنون خسته لیگینین
سببینی آنلامیر لکن صوفی له نین کمکی ایله مسئله آیدینلا شیر. آتاسی قارا
کشیش ایله دانیشیرو اونون قیزی نی او غلونا الماق ایسته بیر. قارا کشیش

ظاهرده راضی اولور و اوچ آئی سونرا اولنمه لرینه قرار وئریرلر، لکن کیزلیجه

قیزی نی آلیب شهردن کۆچور. کرم بو حادثه دن آغیر وضعیتده شور واصلی نین

عشقیله یانیر و بالاخره عائله و دوستلاریله و داع ائدیبله له سی صوفی ایله اصلینی

آختاریب تاپماق اوچون یولاد شور و شهرلری گزیر. بوندان سونرا، کرم

مشهور عاشق، همده حق عاشقی اولور. قارا کشیش اولجه ارمنستانا، سونرا

گرجستانا، اورادان داتکرار ارمنستانا و نهایت ارضروما گلیب چیخیر.

داستانین اساس قسمتینی کرمین سیاحتی تشکیل ائدیر. او، هارا گئدرسه

کشیشین اورادان یوللان دیغینی سؤیله بیرلر. کرم یول بویوتأ شیرلی و گۆزل

قوشمالاروما هنیلار سؤیله بیر. یوللاردان، داغلاردان، وچایلاردان سئوگیلی

سینی خبر آلیر. بو قوشمالاردا، خلقین مختلف اجتماعی - سیاسی گۆروشلری

و حیایا باغیشلاری دا افاده ائدیلمیشدیر. بیر- ایکی یئرده کرم اصلی نی

تا پیب گۆرور شور، لکن قارا کشیش اونلاری آلدان دیروگنجه یاریسی قیزی نی آلیب

آیری یئره گئدیر. داستانین سونوندا، ارضرومدا سئوگیلی لر بیر- بیرله

گۆرور و ارضروم پاشاسی قارا کشیش قیزی نی کرمه وئر مه گه مجبور ائدییر.

قارا کشیش بو وضعیت قارشیندا قیزی نین کرم له اولنمه سینه رضایت وئریر.

ذکر کرم دن انتقام الماق اوچون اصلی نین توی پالتا رلاری نین دوگمه لرینی

سئله بیر. نه اصلی، نه ده کرم پالتا رلارین دوگمه لرین آچا بیلمیرلر. کرم

یا نیقلی بیر قوشما دئییر، دوگمه لر آچیلما غا با شلاییر. لاکن صونونجو دوگمه یه گلینجه با شداکی دوگمه گفته با غلانیر. بو وضعیت قا رشیسیندا، کرم درین بیر آه چکیر، اونون آهی بیر آلووا ولور و بدنینی یا ندیریر و کول اولور. اصلی ده طلسم- لندیگی و چون بو آلووا توتوشوب یا نیرو گوروشوب- قا ووشمالاری قیامتہ قالیر. بو حکا یه نین دیگر روایت لرینده بعضی فرقلر گؤزه چارپیر، مثلا آنا طولی روایتینده کرمین اصل آدی "میرزا" دیر و صفهان شاهینین اوغلودور و حلب پاشا سینین امریله قاراکشیش قیزی نین کرم له ائولنمه سینہ راضی اولور.

بودا ستاندا، عصرلردن سری قونشو، ویرا سا شایان تورک- ارمنی خلقلری نین مسئله لریندن بیری اولان (عشق ما حارالاری) قلمه آلینمیش و بومسئله نین توره تدیگی فاجعه لر بدیعیه بیر دیلله ترسیم ائدیلمیشدیر. سیرشهریا اولکده یا شایان هرایکی خلقین گنجلری بعضاً بیر- بیرینه شوگی و اسیت تاپیب، ائو- لئمک و حیات قورماق ایسته میشلر لاکن کهنه عادت- عنعنہ لر، دیل و دین آیریلیغی بوایشه همیشه مانع اولموش و نتیجه ده عقله گلمز فاجعه لر توره تمیشدیر. (۱)

عصرلر بویو بومسئله دن عذاب و اضطراب چکن و عشق یولوندا فدا ائدیلمن گنجلرین فاجعه لری اصلی و کرمین سیما لاریندا تجسم و تصویر ائدیلمیشدیر. بورادا، ایکی شوگیلی نین آرزو لارینا چاتما مالارینا آن چوخ دین آیریلیغی سبب اولموشدور. خلقه گوره کرم و اصلی نین محو اولما لارینا سبب اسکی دین و کهنه عادت و عنعنہ لرین قاتی مدافعه چیسی اولان قاراکشیش دیر و داستاندا بوتون گاهلار، قاراکشیشین اوزرینه قویولور. قاراکشیش دینی تعصب دن قیزی نین محوبنه راضی اولور، لاکن، اونون بیر مسلمان تورکه اره گفته سینہ راضی اولمور. او، حتی ایکی شوگیلی نین اولندن صورادا قبرلری نین یان- یانا اولما سیما راضی اولمور. داستا نین صونوندا، سمبولیک بیر صحنه وار دیر: اصلی و کرمین قبرلری یاناشی، لاکن قارا کشیشین قبری ده بونلارین اورتا سیندا دیر. ایکی شوگیلی نین قبرلری اوستونده چیخان قیزیل گوللر بویو دوکجه بیر- بیرینه یا خینلا شیرلار و قووشما قایسته بیرلر لاکن قاراکشیشین قبری اوستونده یوکسه لن قاراتیکان گوللرین بیر- بیرینه قووشما سینا مانع اولور.

بودا ستا نین قهرمانی اولان کرم، دیگر محبت داستا نلاریمیزداکی قهرمانلارا گوره (شاه اسماعیل، عاشق غریب) ضعیف دیر. او، تئز- تئزقا رابختیندن، طالعیندن شکایت ائدیروغم- غصه سینگی گؤزه ل قوشما لاردا ترئم ائدیر

بیرا و دقالخدی اوره کیمدن آلیشدی اود توتوبان جسمیم یاندى آغلارام
ظالم کشیش گئنه حیلله ائله دی مردار هیله لری قاندم آغلارام

حکیم یوخ، لقمان یوخ دردیمی قانا ارییب دیر باغریم، دؤنوب دورقانا
 آزقالیدیر کرم اولدانا، یانسا اود توتدو بدنیم یاندیم آغلارام
 کرم، عین زماندا گۆزهل صنعتکار دیر روح عاشقی دیر. او، تمیز، صاف بیر انسان
 و اسان پرور بیر خلق نغمه کاری دیر و شوگیلی سی او چون بوتون وارلیغینی
 فدا ائدیر. اصلی ده، ناموسلو، صداقتلی و ساکت بیر قیز دیر، لکن آتا - آناسی
 سین اسیری دیر. اودا، لیلی کیمی هئج بیر شفییه اعتراض ائده بیل میرو دوشدوگو
 فلاکتین سببینی فلک ده گؤرور:

اصلی دئیهر من ایستهره م اوره کدن کشیش بیزی قورتا رمادی کلک دن
 شکایت ائیلیره م قانلی فلک ده ن یازی یا زان یا زیب بخله ایشلری
 صوفی ده دوستلوق و بولداشلیق تمثالی دیر. او، کرمین اصلییه قوشماسی او چون
 الیندن گلنی ائلیرونه یات، کرمین یولوندا اؤز جانینی فدا ائدیر.
 بوداستاندا، وطن محبتی، غریبلیک دردی قارریق سیرتکیلده ترسیم و ترنم
 ائدیلمیش دیر:

کرم دئیهر عریان قالدی بدنیم من اولنده کیملر بیجر کفنینم
 آمان الله یادا دوشدو وطنیم بیلن یوخدو، گؤرسه ده ایدی یول منه .
 او، داغلاردان و دورنالاردان وطنینی سوراغلاشیر:
 قاتار - قاتار گۆی اوزونده موزور سوز - اکلن دورنام اکلن خیر سوراییم
 بیزیم یورددان نه خبر لر بیلیر سیز - اکلن دورنام، اکلن خبر سوراییم
 ارضوم داغینا چاتاندا، جووغون، بوران و قار باشلاییر و کرمین و قالی دوستو
 صوفی صیوغا دؤزه بیلمه ییب اولور و کرم یا تیقلی قوشمالار سؤیله ییر.
 کرم، داستاندا یاراماز، غدار، حيله گر و خسیم آداملارالعت ائدیر و
 گؤزل آداملاری و عادل انسانلاری تعریفله ییر و انسانلاری مهربانلیغا، دوستلوقا
 عدالته و یوخسوللاراکمک ائتمگه چاغیریر. او، بوتون انسانلارین آدینا اوچشئی
 ده ن شکایت ائدیر: آیریلیق، یوخسوللوق و اولوم. کرم هر زمان تمیز محبت،
 صداقت، وفا و دوستلوق و تبلیغ ائدیر، کرم و اصلی سیمالاری وفا و صداقت تمثالی
 کیمی عصر لر بویو خلقین و خلق یارادیجیلاری نین دیلینده و اوره کینده یاشا
 میشدیر. داستانلا علاقه دار بهرچوخ عاشیق ها والاری یارانمیشدیر. مثلا: کرمی،
 یانیق کرمی، قبا کرمی، هجران کرمی سی و سایر کیمی .

بهرچوخ آذری وارمنی یازدیجیلاری بوداستان اساسیندا گؤرکملی اثرلریا زمیشلار
 مثلا: ارمنی یازدیجیسی خاچا طور آبوویانین " تورک قیزی" حکایه سی بوموضوعا
 حصر ائدیلمیشدیر. دوکتور نریمان نریمانوف دا " بهادر و صونا" اثرینده

بوسقله لری قلمه آلیب ، حل اتمگه چالیشمیشدیر . آذربایجانین بئویوک موسیقی و اوپرا اوستادی عزیز حاجی بیگوف دا ، بوداستانین اساسیندا ۱۹۱۳ نجو ایله " اصلی و کرم " اوپراسینی یازمیشدیر .

عباس و گولگزداستانی

عباس و گولگزداستانی عاشق داستانلاریمیزین ان گۆزه لی ، فکرو بدیعی دگری اعتباریله ده ، ان اهمیتلی سی سایلابیلر . بوداستانین بیرنچه شکلی (واریانتی) واردیروها میسی ایکی روایت اطرا - فیندا بیرله شیرلر .

بیر روایت گۆره شاه عباس عدالت گۆسته ریپ آداملاری طرفیندن توتولموش عباس و پری نی آزاد اددیر . باشقا بیر روایت گۆره ده حرمخانادا ساخلانیلان قیزلارین آتا و قارداشلاری عصیان اددیرو کاروانا هجوم ائده رک اسیرلری - آزاد اددیرو اولومه محکوم اولان عباسی دا خلاص اددیر .

عباس و گولگزداستانی نین اساس مضمونونو ، خلق کوتله لری نین شاه عباسین استبداد و ظلمونه قارشلی مبارزه و نفرت سی تشکیل اددیر . شاه عباس ظلم و حقینده آذربایجان خلقی ایچری سینده چوخلو مقداردا ناغیل و روایتلر واردیر . بیلدیگیمیز کیمی شاه عباس دان قابق صفوی دولتی آذربایجان دولتی ایگه شاه عباس شاه اولدوقدان سونرا ، پایتختی اصفهان کؤچورور ، حاکمیت ده اولان قیزیلباش آذری طایفالارینی سرایدان وقوشوندان کنار ا قویور و اولکده ده - فارسلادیر ما سیاستی یورودور . شاه عباسین ان غدار و رذیل ایشرینده ن بیرسی ده خلقین گۆزه ل قیزلارینی زورلا حرمخانایا توپلایراق بوتون عمر بدبخت اتمه سی ایدی . بو کیمی معنوی ضربه لری خلق ههچوقت اونو تمور ، و اونا قارشلی ناغیل و داستانلاریندا اؤز نفرتینی ، کینه و غضبینی بدیعی لوحه لر له بیان اددیر .

عباس و گولگزداستانی نین یارانماسی و شکل لیمه سی باره سینده مختلف فکرلر ایره لی سورولموشدور . عاشق عباسین شعرلرینی توپلاییب ، چاپ اادن ه . علیزاده نین فکرینه گۆره عاشق عباس گنج یا شلاریندا مشهور یا تما نقلینج محمدخانین باجیسی گولگزپری نی سئویر ، و اونون دالیسینجا تبریزه گئدیر . بو صیرادا ، شاه عباس قیزین گۆزه ل لیگینی ائشیتدیگی اوچون اؤز پهلووانی

بئحاسی، قیزی گتیرمکه تبریزه گونده ریر . عاشق عباس هله تبریزه چا تما میش
 بئجا زورلا قیزی آلیب ، اصفهانا آپا ریر . عاشیق عباس تبریزه کلیرو احوا-
 لاتنی بینر- سيلمز گولگزين دالیسینجا اصفهانا یولادوشور ، و اصفهانا ندا
 چتینیکه ده اولسا سوگیلی سینه قووشور . عاشق عباس بو سوگی سفیرنده بیر
 جو شعر نرسویه بیرکی عاشیق لاردا او شعر لره اساسلانا راق عاشق عباسین گولگز
 یری ایله مشویشمه سینی ما جرائی بیرداستان شکلینده ناغیل اقدیر لر .
 سو روایت ه گوره داستانین عاشق عباسین شعر لری اساسیندا صونراکی دؤرون
 عاشیق لاری طرفیندن یا رادیلدینی گؤستر یلیر .

م . ح . طهما سب آذربایجان خلق داستانی (اورتا عصر لر) آدلی اثرینده بو باره
 ده باشقا بیر ملاحظه ایره لی سورور . اونا گوره عباس و گولگز داستانینی عاشق
 عباس اوزو گنج یاشدا ایکن یا ر اتمیشدیر . بوندان صونرا داستان خلقین
 و عاشیق لارین دیلینده دوشوموش و ، زامانلا عاشیق لارین یشری وذوق ایله مختلف
 دگیشیک لره اوغرامیشدیر .

عاشق عباس داستانیندا دیگر محبت داستانلاریندا اولدوغو کیمی عباس
 مبارزه ده ، صنعت و هنر یله غلبه اتمک یولونو سچیر . تبریزدن گولگز پیرینی
 بویوک بیر کاروانلا آپا ریر لار . بو کاروانادلی " بئجان " رهبر لیک ائدیر و
 گولگز پیری کاروانین قاباغیندا کی کجا وه ده دیر . عباس دا اصفهانا قده ر
 کاروانین دالیسینجا گئدیر و او ره گینین درد لرینی او خودوغو قوشمالاردا-
 بیان ائدیر . دؤورده شکایت و فلک دن ناراضی لیک بو قوشمالارین اساس
 مضمونونو تشکیل ائدیر :

هانیه اولکه ده عدالت ، دیوان یوخ کیمسه ائیله سین دردیمه درمان
 هئچ انصافا کلمز بی انصاف سروان سروان چکر ، مایا بوزلار ، نر گئده ر (ساربان)

من گزمیشم آجا قایله او جانی یار یولوندا قربان دئدیم بوجانی
 ویرانه قویدولار آذربایجانی عباس آغلار ، گولگز کیمی یار گئده ر

گئنه آرتدی من فقیرین المی چرخ فلک ترسه چکدی قلمی
 گوزیا شینا غرق ائله ره م عالمی قطره سولار عمان اولموش آی اولموش

مجلسیمه صراحی لر دوزولدو عینیم یاشی قابدان - قابا سوزولدو
 آغلا عباس الین یاردا ن اوزولدو بوگون آخزمان اولموش آی اولموش

من عباسا مهنجوقت سؤیله م میلان ائلیمه ، اولکه مه سالدیلار تالان
 خوجا ، دلی بئجان ، آلا ه و فردیخان قویما ، دلی بئجان یاریم آپا ردی

اصفهاندا، عاشق عباس شاه عباس لا اوز۔ اوزه گلیر وشاه، اونوزهرقویوسونا سالماغی امراقدیر. داستانین بوقسمتینده دربارین مختلف جزاشکبلسری حقینده تصویرلوئرلییر. عاشق عباسی زهرقویوسونا سالیرلار، لاکن او، حق عاشقی اولدوغوندا زهرقویوسوندا ساغ۔ سلامت قالیر. شاه عباس بوندان صورنا باشقا حیلله لره ده ال آتیر، لاکن موفق اولمور. بودفعه غضبی آرتییر وجلادی چاغیریرو عاشق عباسی اولدورمگه مروقریر. عاشق عباسی دارآغاچی آپاراندا او، اوزونوگولگزه طرف توتور وبخله ددیییر:

دورما دولانیم باشینا آلاکوزلو یارگدیره م

اؤلسم، بویونا صا داغا قالسام، انتظار گدیره م

سئوگیلی سینین اولومونه دؤزه بیلیمه یین گولگزیری، اؤزونو اونون اوستونه آتیرو بخله ددیییر: "من بوندان آیریلمایا جاغام، منیده بونلا اولدورون" بوصیرادا "عباس بیرو اوزونه باغدی، بیر بویونونا ماریلیمیش پیری یه باغدی، بیرده دؤنوب دارآغا جینا، جلادا باغدی، اوره گی غوبار ائله دی، تک لیکه کیمسه۔ سیزلیک اونا ائرا ائله دی، ائلی، یوردو و آداملاری یادینا دوشدو، باتمانقلنج گلیب گوزونون قاباغیندا دوردو"۔ سازی سینه سینه باسیب، ددیدی:

شاه حکموله خان اوستونه خان گفتدی - آغلا دیدم یاش یئرینه قان گفتدی

قول بوشالیدی، دیل دولاشدی جانگتدی - آخر آپاریرلار دارا، گلمه دی .

عباس دئیهر بوآد، یامان آدا ولدی - جسمیم آتش قوینوم دولو اود اولدی

من دوست ددیم، دوستلار منه یادا ولدی - ایندی اوزاق دوشدو آرا، گلمه دی

داستاندا اکینجی درجه لی صورتلر (سیمالار) ده واردیر. بونلارین بییری

"لوت قنبر" دیر، بوآدام تبریزی دیرو عاشق عباس تبریزده اونونلا تانیشا ولور قنبر، عباسا چوخ کمک ائدیر. او، بیروفالی دوست دورو دوست یولوندا جانیندا بخله گئچمگه حاضر دیر. گولگزین، شاه عباسین آداملاری طرفیندن آپاریلدیغینی دا عباسا اوخبروئریر:

باشینا دؤندوگوم، قربان اولدوغوم عباس، آپاردیلار یارینی سنین

آلیشیب اودونا، بریان اولدوغوم عباس، آپاردیلار یارینی سنین

عباس و گولگزداستانیندا، وطن محبتی مهم بیثرتوتور. عاشق عباس دوغما

یوردوندا آیری دوشدوگو اوچون همیشه ناراحت دیر ویادا ائلرده دردچکیر

و وطنینی هئجوقت یاددان چیخارمیر:

آیری دوشدوم وطنیمدن، ائلیمدن بلیلومدن گلشنیمدن، کولومدن

من نه ددیم من اینحیدین دلیمدن حسرت قالدیم من درمه دیم کولوم یار!

عباس دئیه رترک ائله دیم ائلمی بیر درمه دیم آغ سینهدن گولومو
 آرادا وارجرخ - فلک اولومو قوی جمالین گوروم، اوندان اولوم یار !
 عاشق عباس داستانی زامان کئچدیکجه مکمل شمیش وتک بیر عاشقین صنعتکارین
 دوتوخلری، دوغولاری واضطرابلاری چرچیوه سیندن چیخاراق، توپلویا رادیجی-
 نبق محمولونا چئوریلmişدیر .

شاه اسماعیل داستانی : شاه اسماعیل داستانی خلق آراسیندا چوخ یاییل-
 میش، قهرمانلیق ومحبت موتیولرینی بیر یغره توپلایان خلق رومانیدیر . بو
 داستاندا عینی زاماندا خلقین عدالتلی بیر حکمدار آرزوسودا اؤز عکسینی
 تاپمیشدیر . داستانین یارانماسی وقهرمانی شاه اسماعیل حقینده مختلف فکرلر
 ایره لی سورولموشدور . ح . آراسلینین فکرینه گوره بوداستان صفویه دولتی نین
 تشکل دؤورونده شاه اسماعیل خطای آدینا دوزه لمیشدیر .

م . ح . طهما سبین فکرینه گوره داستانین قهرمانی خطای نین نوه سی اولان —
 ایکینجی شاه اسماعیل دیر . م . ح . طهما سب ، فکرینی ثبوت ائتمک اوچون تاریخده ن
 وداستاندان جالب دلایلر گتیریر . مثلاً داستان قهرمانی نین آتاسی شاه ایدی .
 ایکینجی شاه اسماعیل نده آتاسی شاه اولموشدور ، و اؤز آتاسی طرفیندن جزالاناراق
 ایگیرمی ییلدن آرتیق قلعه ده اسیر ائدیلmişدیر . ایکینجی شاه اسماعیل نین زندان
 دان قورتاریلماسیندا اونون پیری خانم آدلی باجیسی اساس رولو اوینا میشدیر .
 داستاندا ، رمدار پیری شاه اسماعیل مهم کمک گؤستیریر .

بوتون بونلارا رغما ، بئله نظره گلیرکی داستان بیرینجی شاه اسماعیل ن آدی
و فعالیتی ايله علاقه دار یارانمیشدیر ، فقط صورادان ایکینجی شاه اسماعیل ايله
علاقه دار حادئته لروحوالات داستاندا علاوه اولموشدور .

داستانین اساس قهرمانی شاه اسماعیل دیر . شاه اسماعیل ، حکمدار اوغلودور .
 داستاندا افاده ائدیلن اساس فکر عدالتلی حکمدار روحقین وعدالتین ، ظلم ، و
 اؤزباشیالیق قارشیسیندا طنطنه لی تجلی سی دیر . عمروده بونو گورمه یین خلق ،
 هئچ ولما سانا غیللاردا ، داستانلاردا عدالتین غلبه سین آرزو لاییردی . عصر لر بو یو
 حکمدار و پادشاه مسئله سی خلق کوتله لرینی دوشوندورموشدور . نظامی گنجه وی ده اؤز
 اثرلرینده خلقین بوموضوعدا یاراتدیعی بیر چوخ ناغیل و افسانه لردن استفاده
 ائتمیشدیر .

شاه اسماعیل دایقده عدالتلی حکمدارین بیر صورتی دیر . آنجاق خلق ، داستاندا
 اساسا اونون حکمدار لیغینی دگیل ، شوکی سینی وعشق یولوندا گؤستر دیکی قهرمانی

داها چوخ تصویر اقدیر . بورادا ، شاه اسماعیل هر شفی دن اول صونسوز سئوگیله
سئوه ن بیر عا شقدیر اتاسی اولکة نین بوتون گۆزه ل لرینی توپلایپروا وغلونا
"هانسنینی سئورسن سؤیله اونوسنه آلیم" دئییر . اودا :

حوری لر ، پری لر بیغیلیم باغا / هئچ بیر یسی . گولعدارا بنزه مز
بیتیله باشلانان قوشمالارلا جواب وثریر :

کیمیسی آل گشیب ، کیمی قیرمیزی - کیمیسی گۆزل دیر ، کیمی نرگیزی
ها میدان گویچک دیر وزیرین قیزی - اوداکی هئچ گلعدارا بنزه مز
شاه اسماعیل گولزاری گتیرمگه گفده رکن یولدا اونا ایکی گۆزه ل راست گلیر .
بیری پری و دیگری عرب زنگی . لاکنا و ، گولزارا وثردیگی سۆزونه صادق قالیر
وهرایکی گۆزه لین قارشیندا اعتراف اقدیرکی ، انون نشا نلیسی وار . شاه
اسماعیل عین زماندا دؤیوش قهرمانی دیر و بو واسطه ایله هر یفلرینه غلبه چالیر ،
وسئوگیلی سینه قوووشور . عرب زنگی ایله دؤیوشمه لری نین بیرینده بونا اشاره
اقدیرک بقله دئییر :

چوخ دانیشما عرب دویموشام جانا دعوا ایسته بیرسن گیرهک میدانا
سیبیره م قیلینجی بولاشارقاننا یول وثرعرب ، یول وثراینجیتمه منی
شاه اسماعیل ، غدار و ظالم "عدیل" شاه قارشی مبارزه اقدیرکن تما میله دگیشیر
و حق ، عدالت و دوغرولوق اوچون چالیشان و چیرپیشان بیر شاهزاده یه چئوریلیر ،
و مبارزه سی اجتماعی کارا کتفر آلیر .
عدیل شاه داستاندا تما میله اوغلونا ضد بیر موقعیت ده دیر . داستانین باشیندا
اوغلونون حسرتیله قلبی چیرپینان بو حکمدار صورالار آ زغینلا شیر و شهوانی حسرت
اوغلونا اولان محبتینه اوستون گلیر اوغلونون قونا چا غیریب ، زه هرله مک
ایسته بیر ، موفق اولما یینجا شاه اسماعیلین اؤز اوخونون کیریشیله قوللارینی
باغلا ییر و گۆزلرینی چیخا رتدیریر .

شاه اسماعیل داستانیندا عرب زنگی صورتی ده چوخ چالپ دیر . او ، هیات دان -
اینجیمیش و "ناموس سوز کیشیلره عبرت اولماق اوچون هارادا کیشی تاپسام
اولدوره جگیم" دئمیشدیر . عرب زنگی ، یول کنا ریندا مسکن سالیب ، گلیب - گفدن
کاروانلاری سویور ، کیمی مغلوب اشته اولدورور . لکن اگر بیر یسی اونا غالب
کلرسه اونولا اولنه جگینه ده سۆز وثر میشدیر . شاه اسماعیل عرب زنگی ایله
اوز - اوزه گلیر و بیرینجی گون هئچ بیر ی دیگرینه اوستون کله بیلیمیر . عرب زنگی
اونادئییر :

اوغلان مئی اچمیسن می، یا دابنکی
هله ائشیتمه دین می عرب زنگی
شاه اسماعیل دا جوابیندا بئله دئییر:

بیرسن گل باخ قاپنا غیما، جوشوما
باخ شاه اسماعیلین تر سا واشینا
شاه اسماعیل غالب اولدوقدان صونرا عرب زنگی عمر بویو اونادوست، سرداش
اولا غینا سوز وئریر. ودوغروداندا بئله اولور. داستانین صونونا قدهر -
عرب زنگی اونو، بوتون چتینلیکلردن قورویور، حتی، کولزاری غدار آتاسینین
الیندن آلان دا اودور. عرب زنگی داستاندا دستلوق تمثالی کیمی تصویر
ائتدیلیمیشدیر.

آذربایجان خلق رومانلاریندا قهرمانلارا یاردیم ائدهن دوستلوق تمثالی
اولان قادین صورتلری چوخدور. بونلارین چوخو، قهرمانی اوزاق سفره نشانلی-
سی دالینجا گفتدیگی وقت یولدا اونلار است گلیرلر. بونلار، گؤزه ل لیک ده، عقل
وتدبیرده هئجده قهرمانین نشانلیسیندان گئری قالمیرلار. بعضا قهرمانلار بیر
مدت بونلارین پانیندا قالیر، حتی بعضا توپلاریدا اولور، آنجا ق بونلار آراسیندا
ار- آرواد مناسیتی اولمور. اصیل سئوگیلیسینه صادق قالان قهرمان گئجه ل-
قیلینچینی اورتا یا قویوب صونرا یا تیر. بعضا بیر مدت نشانلی دا یاددان چیحیر
مثلاً "نوروز وقتداب" داستانیندا اولان کیمی.

آذربایجان داستانلاریندا تصویر اولونان بئله صورتلرین ان جالبی "شاهزاده
ابوالفضل" ده کی رعنا خانم دیر. او، بوتون عمر ونو و حیاتینی سئو دیگی ابوالفضل
فدا ائتمیشدیر. او، سئو دیگی شاهزاده ابوالفضلین یا شقا بیر گؤزه له وورولدوغونو
اٹشیدنده چوخ بیس وضعیتده دوشور، و بونار غما بئله دئییر "منیم سئوگیلیم، آله
اٹله مه سین سنین باشیندان بیرتوک اسکیک اولسون. اونسوزدا منیم عمر ورم
صونا چا تیبیدی. سندن صونرا من یا شایا جاغام می؟ عزیزیم من عشق دن خبردارام
بیلیره م کی اؤزاختیاریندا دگیلسن، محبت سنی چکیب آپاریر. من ازل گوندن
سنین یولوندا جانیمدان کئچمیشم. سنا دن وئریره م، گئت آنجا منه قولاق آس"
رعنا خانم ابوالفضلین سئوگیلی سینه قوشماق اوچون اونایول گؤستیریر، و
مطلحت لرو وئریرودا ستان بویو، ابوالفضله کمک ائدیر، حتی تیکه- تیکه ا ولموش
ابوالفضلی دیریلدیر و اونو سئو دیگی قیزین آرخاسینجا گونده ریر.
رعنانین کؤمکیله ابوالفضل، سرونازا قووشور ویول اوستورعنا یا راست

کلیز، رعنا سئوینیروراحات نفس آلیر. آنجاق بوندان صورنا او، یاشا ما ق ایسته میر، بوسوزلری دئیسیر:

آنام یوخدو سینه سینی داغلا سین آتام یوخدو فراقیمدا آغلا سین قوی کنیزلرگوزلریمی باغلا سین حلال ائله دخی منی گئدیره م .

بوسوزلردن صورنا، "بیرکونولده ایکی محبت اولما ز" دئییه زهرا یچیپ اوزونو اولدورور . رعنا خانمین صورتینی شاه اسماعیل داستا نیندا کی عرب زنگی ایله مقایسه ائده بیله ریک .

بوکی می صورتلر گوستری رکی، آذربایجان خلقی داستا نلاریندا یال نیز عشق و محبت دگیل عینی زاماندا دوستلوق، یولدا شلیق، دوست یولوندا اوزوندن کسچمک قده رایثار وفدا کارلیغادا نه قدر قیمت و دگر وثر یلمیشدیر .

شاه اسماعیل داستا نی عصر لر بو یوخل قیمیزین مجلس لرینده نقل ائدیلمیش و بالآخره بوگونکو شکلینی آلمیشدیر . شمالی آذربایجاندا گورکملی بستره کار "آهنگسار" مسلم ماقا مایف بودا ستا نین اساسیندا " شاه اسماعیل اوپراسینی" یاز میشدیر .

"عالیخان وپری خانم": بودا ستا نی، عاشقلار، قدیم ناغیل اوزرینده یارات میشلار بودا ستا ندا، باخشلیق، انسان پرورلیک، سخاوت، عصمت، یالان و خیانت ماراق-لی حادثه لرین شرحی ائنا سیندا اوخوجو و دینله بیحیه چا تدیر یلیر. اثرده بیرچوخ جالب و بیتگی ن صورتلر (سیمالار) واردیر . بونلاردا ن بیرسی تا پدیق دیر تا پدیق، حیاتی اوچون حاجی صیاد و اونون عائله سینه عمرو بویو بورجلودور . بو عائله، اونو اوز اولادی کیمی بویوتموشدور . محمد وپری اونو، اوزقاردا شی بیلیرلر . و اونا، اینانیرلار . داستا نین اولینده، وضعیت دوغرو داندا بئله دیر . آنجاق ائله کی تا پدیق بو حادثه دن خبری اولور، ایچینده اولان ایرنج حسلر باش قالدیریر . ایگیرمی ایل چوره گینی یئدیگی عائله ده کی قیزین ناموسونا توخونماق ایسته ییر . داستا نین ۱۹۳۷ ده نشر اولونان متنینده خانی قاری تا پدیقا بئله دئیسیر: "سه، ائو- ائشیکدن پای اولماق اوچون، پری ایله آرانلی سازلان". تا پدیقی بوتون خیانتلره سوق ائتمکده مال حریطلیگی مهم عامل اولموشدور . داستا نین صوروندا، تا پدیقلین عیریلدا قاری آچیلیر .

دا ستا ندا کی جالب سیمالاردا ن بیری ده پری خانم دیر . پری، آی دان آری و سودان دورو بیر قیزدیر . او، گوزل اولدو غوقدرده عصمتلی دیر . عائله ناموسو

وقادین عصمتی اونون حیاتی نین معنا سینی تشکیل ائدیر. بونلارلا برابر، او، آتا-آنا سینی و وطنینی ده چوخ سئویر. یاد اولکده وارلی، گؤزول، نهران و عالیجناب بیرا وغلانا اره گئدیپ و گؤزهل حیات قورموش و اونون هنج بیرشئیه احتیاجی یوخدور. ایکی گؤزهل نالاسیدا، واردیر. لکن وطن، آتا-آنا وائل محبتی اونون اوره گینی بورویور و بومقصدله دوغما یوردونو زیارت ائتمک اوچون یولادوشور.

پری خانم، مهربان بیرا نادیروبالا لارینی عمروقده ر سئویر. لکن ائله بیرا ن گلیرکی، ایکی یول آراسیندا قالیر: یا خبیث، انتقامچی و غدار وزیرین ایسته گینه بویون اگمهل، یا خود، بالالاریندان محروم اولمالی ایگه قارا وزیر، پری خانمین هرایکی و غلوتو، نوبه ایله دوغراییر. پری خانم داستان بویو، بئله سرث و دؤزولمز فاجعه لرله قارشیلاییر، آج، سوسوز، یا لاوآ قالیر، نوکرچلیک ائدیر، لکن تسلیم و لمور. بالاخره، حق و عدالت غلبه چالیر هرشئی آیدین اولورواو، یعنی دن سئوگیلیسی عالیخانا قوووشور.

بودا ستاندا کی جالب سیما لاردان بیرسی ده بوداق چوبان دیر. چوبان، شفا هی ادبیاتیمیزدا، ان سئویملی صورتلردن بیرسی دیر. بوداق چوبان پری خانمین سرگذشتی ایله تانیش اولدوقدان صونرا، صوناقده ر، اونلا یاردیم ائدیر. مثلا، قارا وزیر و عالیخان درویش پالئتا ریندا حاجی صیادگیله گلیرلر. پری خانم (نوکرکئچل احمد) قیلیغیندا بیرنا غیل سؤیله ییرو اؤزباشینا گلنلری آنلاتیر، هوزامان، بوداق چوبان الینده چوماق قاپینین آغزینی کسب دایانیر و کیمسه نی ائودن ائشیکه بوراخمیر. تاپدیق و قارا وزیر قاچماق ایسته ییرلر، لکن بوداق چوبان اونلاری یئرینده اوتوردور. پری، ناغیلینی آنلاتدیقا، او، داها دا هیجانلانیور و حرصینی بوغابیلیمیر و آتادان قارداشدان، تاپدیقدان و قارا وزیردن پری نین انتقامینی آلماق ایسته ییر. داستانین اولینده حاجی صیاد، اولاد حسرتیله یا شاییر و اولاد اوچون هرشئینی وئرمله حاضر دیر. لکن مکه دن قاییداندان صونرا، اونون چهره سی دگیشیر و عائله - اولاد لاریله نوکری کیمی رفتار ائدیر. پری، نوکر قیلیغیندا اونلارا ایشله دیگی زامان گکنه ده مهربانلاییر و پری اونلا "بیزیم یئرلردن ایکی درویش گلیم اذن وئرین اونلار منیم قونایم اولسون" دئدیگی زامان منونیتله قبول ائدیر.

عالیخان و فری خانم داستانیندا اولان وزیر، جلاد دیر. او، اؤز شخصی

ذوق و شهوت حسلری اوچون دوستونون ناموسونا توخونماق ایسته بیر، موفق اولما یینجا قادینین بالالارین اولدورور، و اونلارین جسدینی آرابا یا قویوب آتالاری نین یانینا گتیریر. "قارا وزیر" آدی آلتیندا تصویر اولونان بو قارا قوه لر خلق دشمنلری، انسانلیق، آزادلیق و دوستلوق، محبت و ناموس دشمنلری دیر. خلق، بونلاری "قارا" سوزو آلتیندا تصویرا ندیب لعنتله ذامغالاییر. داستانین صونوندا، حقیقت آیدینلا شیرو حق، عدالت، عصمت، و دوغرولوق قارا قوه لره غلبه چالیر.

داستانین تربیه وی باخیمدان دا اهمیتی چو خودور. بوتربیه نیسن تبلیغینی عالیخانین متانتینده، پیری خانمین عصمتینده و بوداق چوبانین صداقتینده گوروروک.

آذربایجانین بویوک نمایشنامه یازانی ج. جبارلی "ستاره" اوپراسی نین متنینی بوداستانندان فایدالاناراق یازمیشدیر. جبارلی، اوپرامتنی اوچون هم خلق شعریندن استفاده ائتمیش، همده اوزو، گوزه ل قوشمالار یازمیشدیر.

۱ - بوکیمی شکسته و غرامیش عشقی ماجرالار، ایرانین ارمنی خلقی یاشایان شهرلری، او جمله دن تبریز شهرینده تکرار گورونوب و بیرچوخ نمونه لری هله ده - خاطرهلرده دیر. نمونه اولاراق، وایقانلی آدمه نسبت وقریلن آشاغیداکی دوردلوگو گتیرمک اولار:

گفته ترسا بالاسی منده سنه سایه گلیم

اتگیندن یا پیشیب سنله کلیسایه گلیم

یاسن اسلامی قبول ائیله منیم دینیمه گل

یاکی تعلیم ائله من مذهب عیسیایه گلیم

بوایکی بیتین تأثیرینده اوستاد شهریار وها بخله "سؤنمز" ده بیرغزل یازمیشلار کی مطلع لری بخله دیر:

اذن وشر توی گجه سی منده سنه دایه گلیم

ال قاتا نداسنه مشاطه تماشا یه گلیم. شهریار

وشرمه دون اذن دالینجا سورونوب سایه گلیم

اولماسا، قوی باری اول سایه وه همسایه گلیم.

منابع:

سؤنمز

۱- آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتی. بابایف. افندیف.

۲- تورک خلق ادبیاتی. نعیم آلقان. آنکارا ۱۹۷۳

۳- رسمی تورک ادبیاتی تاریخی. جزوه ۱۰ نهاسا مویانارلی. ۱۹۷۷

" گلهجک گون " رومانی نین مؤلفی

بویوک یازجی میرزه ابراهیم افون

هیاتینا بیـــــر باخیــــش

میرزه ابراهیم افاندر اوغلو ۱۹۱۱ - نجی ایل سبتیا مبرآیی نین
۲۸ - نده سرایین یاخیلیغیندا "ایوه" کندینده آنادان اولموشدور. هله
۷ یاشینا چاتما میش آناباجیمی اولموشدور. او، هئج زمان اوشاقلیغنی
و او دؤورون قورخونج هیاتینی اونوتما بیر.
۱۹۸۰- نجی ایله اونونلا گوروشمگه افتخارتا پدیغیم زمان، او آجی
گونلری خاطرلایراق همیشه کی سئویملی ومهربان قیافه سینده سانکی
دگیشیکلیک وجوده گلدی. لکن آنی بیر حالدا اولکی حالی ایله گه لومسه بیرک
دئدی :

" بلی ! یاخی یادیمدا دیر، وگون سحرئتئزدن دوروب، او جوموز ده
اوتوردوغوموز اوتاغین اورتاسیندا یئرله بیر سطح ده کی باجایا باخیر
- دیق، آتام اونون کیچیک قابوسینی آجیب الینی اورا اوزاتدی، بیر
آزدان صورنا الینی چکدی، بوش اییدی... دشمک اون قورتا رمیشدی. او، تئز
دوروب داما چیخدی، اوردا باشینا پارچا ساریلمیش آغاجی یوخاریدان
لوله نین ایچه ریسینده آشاغا طرف بیرنئچه دفعه حرکت وئردی. دیوارا
یاپیشان بیر اووج دا اون یوخ اییدی. "سؤز بورا گلدی کده میرزانین
سانکی او آجی هیاتی بیرداها گوزونون قارشیسیندا جانلی اولاراق مجسم
اولوردو... نهایت او، علاوه ائتدی:

" دشمک اوگون ده آج قالمالیدیق ! چاره میزکسیلمیشدی... آتام
قطعی قراره گلدی: گئدی ریک بو اوضاعان خلاص اولمالییق ! دئدی .
قارداشیم سوروشدوقدا - هارایا ؟ او جلد جواب وئردی - باکی یا !
حاضر اولون .

بیز دوروب قاپویا چیخدیق، آتام قاپونو باغلا ییب آچارین دا داما
آتدی . بونونلا یعنی هیاته طرف حرکت ائتدیک ..."

باکی یا گلندن صونراگینه ده قارشیدا قورخولووچتین هیات اونو
گوزله بیردی... و زمان آذربایجان دا (۱۹۱۸) "مساوات" حکومتی قورو -
لموشدو ویوخسول خلقین حیاتی دیموزولمزبیر وضعیتده ایدی .

میرزا، بیرنجه مدتدن صونرا آتا و قارداشینی دا الدن وئردی. یتیم
وکیسه سیزقالدی. ۸ یا شلی اوشاق، یا شاماغی قراره آلمیشدی، قارشیسیندا
اولان چتینلیک لره دیموزوردو... چوخ فعالیت دن صونرا "بالاخانا" کندینده
قویون - قوزو اوتارماغا باشلادی. او گونکی مالک لرا ونوتحقیرا ائدیپ ،
کوبود سوزلرله یارالی قلبینده یئنی درد لرتغوره دیردیلر... لکن او، بو
چتینلیک لره دیموزه رک سیزیلدا میردی، بلکه عنادلایا شاییرویئنی یوللار
آختاریردی ...

تایینکی "زابراد" معدنینه ایشه باشلادی، کارگرلرین الی آلتیندا
ایشله بیردی. معدنه شرایط چوخ چتین اولسادا او، محکم اراده یه صاحب
اولدوغو اوچون حیات مبارزه سینه باشلامیشدی. گوندوزو - گشه یه وگشه -
نی گوندوزه قاتاراق هم ایشه بیر، هم ده اوخویوردو. ایشدن قاییدان
زمان اؤزیله قالین کتابلار کتیریب اوخویوردو. چوخ آز استراحت ائد-
یردی. بقله لیکله تحصیلینی ادامه وئردی... اوردا آچیلان "فابریک و
زاوود" مکتبینه داخل اولدو. آز بیر زماندان صونرا اورانی قورتاریب
" نفت تکنیکومونا" یازیلدی .

او، ۱۹۲۵ - نجی ایلده یازبجیلیق دیمورونه باشلادی. اونون ایلیک
شعری "نفت بوروخلاری" آدلانیردی. شعری چاپ ائتدیلر، دوستلار اونو
هیجانلا قارشیلادیلار. همین ایل لر کیچیک حکایه لرده یازیردی .
او، قیزغین خلق حرکتینه یاخیندان آشنا اولور، هرکیچیک بی-
حادثه نین وجوده گلن علت لرینی دوزگون اؤگره نیردی. هله بوگوروشلر
اونون گله جک یارادیجیلیق حیاتی تیندا بؤیوک رول اوینا میشدیر .

میرزانین بوجدیتی تیزبین گوزلردن اوزاق قالمیردی... او، نخجوان
کندلرینین آراسیندا دوزه لمیش "ماشین تراکتورستانسیاسی" نا سیاسی
مسئول اولاراق تعیین اولدو. اوردا فعالیت ائتمکله "سووشت" روزنامه -
سی نین مسئولی اولاراق جدی صورته یورولمادان فعالیتله باشلادی .
او، کندتصرفاتی ساحه سینده اولان پروگرامی اولدوغو کیمی یئرینه
یغتیرمکله بوینونا دوشن وظیفه نی ایفا ائدی .

اونون قلبی، خلقی نین قلبی ایله بیرلیکده دؤگونور، اونلارین جان-لی مبارزه لرینده یاخیندان اشتراک ائدیر. الهه ائدیگی موفقیت لردن اوزونو ایتیرمه ییر، بلکه ده یئنی موفقیت لر الهه ائتمک اوچون جوشغو حالدا چالیشیر. او، هئچ بیر زمان یتیم و کیمسه سیز اولدوغونو اونوما- ییر. بیلیگین آرتیریر ایره لی- گینه ده ایره لی حرکت ائدیر...

بیر زمان میرزا ابراهیموفون لنینگراد دانشگاهیندا اوخودوغونو ائشیتدیلر... بلی، الهه او، اورادا اوخودوغو زمان ۱۹۳۵- نجی ایله ده "حیات" پیئسینی یازیر، ۱۹۳۷- نجی ایله لنینگراد سووقت علم ل-ر آکادمیاسی نین شرقشنا سلیق شعبه سینى موفقیتله قورتا ریر، علم لرنماز- دی درجه سینه چا تیر.

او، الهه ائدیگی تجربه دن و خلقی نین قهرمانلیقلاریندان الهام آلاراق ایلك دفعه درام اثری "حیات" پیئسینی وجوده کتیردی، بونونلا قدرتلی استاد اولدوغونو ثابت ائتدی.

او، بیردن - بیره خوشبختلیگه چیخما میشدیر، اونون سینه سی همیشه دولو ایدی، او ره گی همیشه ناراحت ووران، عمل عشقه یانانا وره ک لردن اید میرزا ائله بیردؤورده یا شاییردی کی، جلیل محمدقلیزاده، سلیمان ثانی آخوندوف، حقوئردی اوف، نجف بیگ وزیروف، هابئله صونرا ادبیاتنا گلن دراماتورقلار نسلی آذربایجان ادبیات تاریخینده یئنی پیئس یازان نسل، اولدوغو کیمی یوکسک یئرینی دوتما میشدی.

جعفر جبارلی نین آذربایجان دراماتورگییا تاریخینده یئنی بیر دور آچان، گئنیش و قیمتلی دراملاردان صونرا، آذربایجان صحنه سینده، زمانین هر طرفلی و دولغون فوردا عکس ائتدیرن صحنه اثرلرینه احتیاج گؤرونوردو.

او زمان دا آذربایجان خلقی نین ووروشمالارینا ویئنی قورولوشون علیهینه انگل اولان ضدانقلابچیلارا قارشى چیخان، گنجلیکده مبارزه روحو اوپا تماق ایچون نجیب مقصدلرگوزله یین، یئنی صحنه اثری یاراتماق لازم گلیردی، بئله شرفلی ایشی گورمک میرزا معلمه نصیب اولدو. دوز بیر ایل جعفر جبارلی نین اولوموندن صونرا یعنی ۱۹۳۵- نجی ایله ده "حیات" دراما- سی، آذربایجان درام تیاتروسوندا بیر صنعت اولدو و کیمی پارلادی. بو اثرده، اوزونو مهارتله اوست سیرالارا داخل ائدیپ، ترقی یولونو

گیزلی اولراق ساخلاماغا چالیشان وها بئله مادیق انسانلارا بهتان آتیب
اؤز منفور حرکتینی ادامه وفرن سلمان تیپ لرینی هر طرفلی آیدین گؤ-
سته رک اونون خیانتینی اوزه چیخاریر .

میرزا معلم اؤز حیاتیندا "سلمان" کیمی خائن شخص لرله چوخ اوزا اوزه
کلمیشدی. حیاتدا گؤردوگو بو حادثه لر، پیئس ده قدرتله وجانلی اولراق
تجسم اولموشدور. بو دراما دا آذربایجانلی قیز "حیات" عالی تحصیلی
اولما قلا، گؤنوللو اولراق شهرده کی ساکت حیاتیندن اوزا قلا شیر، دنیا دا
درین و آرتیق سئودگی اری نین تکلیفینی رد ائدیر، حتی جوان قیزی
شهرده قویوب آراز یاخینلیغیندا کی، کندلر آراسیندا تشکیل تاپمیش
"ماشین تراکتور ستانسیا" سئو نین سیاسی مسئولیتینی قبول ائدی-
ر، دولتین چیخاردیغی قرارلاری اولدوغو کیمی حیاتا کئچیرمکدن عاجز
قالان کولخوزلارا گلیر... او، وظیفه سینی دوزگون یئرینه یفتیرمک اوچون
اوز لرینه ماسکا چکیب، کولخوزون نابود اولماسینا چالیشان سلمان
کیمی غدار دشمن لرله آمانسیز جاسینا مبارزه ائدیر... اونولا ایشله یین
شرفلی جوانلارین کؤمک لیگی ایله اؤز ایشینده موفق اولور .

یازچی پیئس ده اولان حادثه لری اوقدر دقتله وجوده کتیرمیشدیر
کی تاماشاچیلار صبر سیزلیک له حادثه نین صونونو، گؤزله بییر، نه سائیت
خائن سلمان واونون دوستلاری اوزه چیخیر، کولخوزچیلار ایسه ایشلرینده
بؤیوک موفقیت اده ائدیر لر .

لکن او، ایندی اولدوغو کیمی، اوقت لرده ده گؤرولن ایشلرله راضی
قالما ق و نون مقدس فکرینه چوخ یا دا یدی... او، بیر صنعتکار اولراق یقنی
دن جوشماغا باشلادی... ایندی اونو دوشوندورن باشقا مسئله لرده واریدی
بومسئله تاریخ وزمانین ان واجب وجانلی بیر حرکتی ایدی. میرزا ابو
حرکت ده قدرتلی قلمینی ایشه سالدی، ایره لی حرکت ائتمگه جدی صورتده
باشلادی... او زمان فاشیزمین، دنیا ملت لرینی اسارت آلتینا آلماسا
جسارت ائتدیگینی گؤروردو... قهرمان اسپانیا خلقی، فاشیزمین قانلی
آیاقلاری آلتیندا محو اولماقدان اؤزونو کناردا ساخلیا بیلمه دی. اسپا
- نیا دا کئدن حادثه، تاریخی و سیاسی اهمیته مالک ایدی "مادرید"
دراماسی او گونکی حادثه نی حانلی مدرک لرله اویغون بدیعی فورمادا
تجسم ائتمیشدیر. جمهوریت طرفدارلاری اولان خلق قوشونو، مترقی ضالیلار .

کارگر و کندی لیرین بیرلشمیش واحد جبهه سینده وجوده گلمیشدیر. یازچی قوشونلارین قدرتلی بیرگروهونودشمن لرله قارشیا قویا راق، اولارین وطن لیرینه، آزادلیغا هرشیدن آرتیق عشق بسله دیک لیرینی ثابت ائدیر. جوان افسر کارلوس و اونون سئوگیلیسی، اسپانیا خلقی نین قهرمان قیزی لینا بیر- بیرلیرینه اولان سئوگی لیرینی، خلقین مقدس هدف لیرینین بولوندا قویورلار.

جدی صورتده دشمن له و وروشا کئچیرلر... قیا مچیلارین طرفیندن توتولان کندلری بیر- بیر آزاد ائدیرلر.

لکن فاشیست لره هرکندی آدیغی زمان، اولارین ناموسلارینا تجاوز ائدیرلر... مقاومت ائده نلرین حتی دیللیرینی کسیرلر... آزادلیقدان دفاع ائده نلری ایشه دیری - دیزی یاندیرما غاداخی امر ائدیرلر. ایکی قطب صحنه ده آیدین نشان وئریلیر... بیر طرفده خارجی فاشیست- لیرین نوکلری، آلدیقلاری شهرلرده آموز هموطن لری اولما سینا باخما یاراق هیتلرین آرزو ائتدیگی جنایتلردن ال کوتور مورلر.

بیر طرفده پاک انسانلار، هابئله کونوللو اولاراق اسپانیا آزادلیغینا کؤمک ائتمگه گلن خارجی نماینده لیرین واحد جبهه سینده وروشان خلق قوشونلاری، دشمندن آدیغی شهر و کندلرده تمام آزادلیق یا رادیب اولاری محبت و سئوینجله قارشیلاییرلار... بو حادئه لر تاریخین گؤستر دیگی حقیقت لردیر. لکن بو حادئه لری یاراتماق، دنپاده آزادلیق ایچون دوزگون حرکتی گؤستر مکده بؤیوک یازچی میرزا معلم موفق اولموشدور.

او، خلق قوشونلاری نین جرگه سینه داخل اولان هیتلر جا سولاری نین مردار حرکت لیرینی جانلی اولاراق تجسم ائدیر... بونون قارشیسیندا رنگ اعتباریله قارا اولان کونوللو مراکش فدائیسسی مصطفی نین بؤیوک پاک قلبه مالک اولدوغونو، دشمنله آمانسیز جاسینا مبارزه سینا قدرتله نشان وئرمیشدیر...

میرزا ابراهیموف ۱۹۴۱ - نجی ایلده ایکینجی دنیا محاربه سینده جبهه نین آرخاسیندا عالی تحصیللی جوانلارین و کارگرلرین مبارزه سینا گؤسترن "محبت" اثرینی یاراتدی.

بو حادئه همین ایلده باکی نین یاخینلیغیندا (بوزونا) اولان (ماشین صنایعی) کارخاناسیندا وجوده گلیر، چون مهندس (محبت خانم)

دولت طرفیندن بوکارخانایا اختراعینی عملی ایشتمک اوچون گؤندریلیر .
جوان قیزی، اورادا اولان مهندس و فنی کارگرلر سئوینجله قارشیلایرلار .
او مقصدی حقینده اولارا دانیشیر...

نقشه حاضر اولدوقدان صوراجرا اولونماسی اوچون کارخانانیسین
مدیریندن اجازه آلماق لازم گلیر، لکن قورخاق و اراده سی ضعیف اولان مدیر
بوایشین یوخریدان قبول اولماسینی بهانه ائدیپ اونون قارشیسینی
آلماغا چالیشیر. هابئله کارخانادا اولان ضدانقلابچیلار بوایشین قابا -
غینی آلماق اوچون مدیری داها دا تحریک ائدیرلر .

کارخانین باش مهندسی نقشه نی مرکز ه گؤنده ریر و اونون مثبت جوابی
گلیر، گینه ده مدیر بوایشین قابا غینی آلمانا چالیشیر... لکن یوسف
اؤز مسئولیتی ایله ایشه باشلاییر... بوآرادا دشمن آخیرینجی خیانتینی
انجام وئیریر... نقشه نی عوض ائدیرلر... نتیجه ده دوزلمیش اوتوماتیک
تفنگ ایشله میر... چکیلن زحمتلر هدره گئدیر... کارگرلر، مهندس لر چوخ
ناراحت اولورلار... محبت خانما مراجعه ائدیرلر... اونقشه نیسین دوز
اولماسینا امین اولدوغونو سؤیله ییر... محبت اجرا اولونان نقشه نی
دقتله نظردن کئچیردیگی زمان اونون عوض اولدوغونو تاپیر. اصل نقشه
یانیندا اولدوغو اوچون کارخانین فنی مسئوللارینا بو حقیقتی گؤ -
ستریر... بونونلا داخله دشمن اولماسی معلوم اولور... جوان مهندس لر
وکارگرلر گئجه - گوندوز ایشله مه کی قراره آلیرلار... بیرچوخ هیجانلی
حادثه دن صوراجرا اوتوماتیک تفنگ حاضر اولور... کارگرلر اونون اوچون
محبت خانمی آلقیشلاییرلار، یوزلرله بوتفنگدن حاضر اولوب حسه یه گؤنده -
ریرلر... دشمنلر اوزه پیخیر، اؤز جزالرینه چاتیرلار. بونونلا جوان کارگر
ومهندس لرین جکدیگی زحمتلر موفقیتله باشا چاتیر .

اثر او قدر درین سیاسی و اجتماعی حادثه لری حقیقی فورمادا گؤستریر
کی، بودرامانی صحنه ده گؤره نلر هیجانلا اؤزلرینی او حادثه ده حس ائدیرلر .
ایندییه قدر یا زیجی نین یا زدیغی درام اثرلری و هابئله بیرچوخ
رومانلاری دنیا دا بیوک شهرت قازانمیش و خارجی دیلرله ترجمه اولموش.
میرزا ابراهیم افون دنیا شهرتی قازانمیش اثرلریندن بیری ده
" گله جک گون " رومانی دیر. بیوک دنیا یا زیجیسی نئجه ایل ایران
حیاتیدا وجوده گلن تاریخی حادثه لری اولدوغو کیمی اؤگره نیب اوللا -
رون علت لر بی آنالیزانده رک قدرتلی قلمندن و پارلاق دیبا گؤر و شوید

کومک آلاراق دنیا دا هیجانلا قبول اولان "گله جک گون" اثرین وجوده
کتیر میشدیر. یازیچی بو رومان دا ایران انقلابچیلاری نین باریشیلماز
مبارزه سینی جانلی اولاراق تجسم اتمیشدیر. بو اثر دنیا نین مترقی اولکه
لرینده حتی غرب اولکه لرینده ترجمه و چاپ اولموشدور.

"گله جک گون" ایران حیاتی نین تاریخی سیما سینی گؤستر دیگی حالدا
ایندی یه قدر بیسیم الفبا ایله چاپ اولما ییب... بو منجه آذربایجانلی
ضیالیلارین و یازیچیلارین قصوری اولما بیلر.

افتخارلا قید اتمک لازیم دیرکی، فارس قارداشیمیز، قدرتلی مترجم
و یازیچی (ا. کاربیج) بو اثری روس دیلیندن شیرین فارس دیلینه "آن
روز می رسد" دیلا ترجمه اتمیشدیر. بونونلا حرمتلی (ا. کاربیج) ادبی
وظیفه سینی یئرینه یفتیر میشدیر.

بونو دا قید اتمک لازم دیرکی، بو ترجمه ده بیر نجه چا تمایان حاصل
اولسا دا عزیز مترجم بو علت لری تا هیب ایکینجی چا پدا اولناری اورتا دان
آپا راجا قدیر، گوردوگو ایش داها بویوک قیمت مالک اولجا قدیر.

بیز "گله جک گون" رومان نینی او خودوقجا ایلک دفعه آذربایجان کندلر
- ی نین بیرینده اولان دؤزولمز فاجعه یه راست گلیریک...

ایران و آذربایجان کندچیلریندن بیری اولان (موسی دایی) آلتی
قیز عاقله سیله بویوک ملکدار روتا جرا اولان حکمت اصفهانی نین یفرینده جان-
باشلا چالیشیر... وایل حادثه وجوده گلن زمان تاخیل چوخ عمل-
گلمیشدی... (موسی دایی) و کندچیلر خوشحال ائدیله، قیشدا دا کچن ایلر
کیمی او شاقلاری آج قالمیجا قایدی. او شاقلارا پال - پالتاردا آلا جاق
ایدی. بوایل اونا کومک اتمک اوچون باجیسی اوغلو (فریدون) تبریزدن
گلیب اونون یانیندا ایشله پیردی... فریدون دا سفوینیردی کی اله اقد-
یلن بوغدادان دائی سی بیر آز اونا پول و فره جک، تهراندا ایش تا پانا
قدر دولانا جاق قدیر...

او، اورتا مکتبی قورتا رمیشدی تهراندا دانشگاهدا تحصیل ائده جه-
گینی دوشونوردو.

حکمت اصفهانی بوایل امریکالی دوستو ایله گزمکه گلیب آذربایجاندا
کی ملک لرینده ده باش چکیردی. او، موسی دایی اولان کنده گلمیشدی، مباشر
محمدبو بوللو تاخیلدا ن چوخونو اونا و فره جگینی سؤز و فرمیشدی. ارباب

امرافتمیشدی، کندچیلر بیر یقره بیغیلدیلار... او، یوغون قارنینی ایره‌لی وئره رک آموزونو اؤگودوب دئدی: "تاخیلین بئشده بیر سیزین و بئشده دؤردو منیم اولاجاق... "هامو گوزونو مباشر محمده تکیب باشا دوشمه - دیک لرینی بیلدیردیلر محمدار بابین قولاغینا نه ایسه دئیهرک اوجا دان آذربایجان دیلینده دئدی: "ارباب بویورورلار بوغدانین بئشده بیر سیزین و بئشده دؤردو اربابین... "کندچیلر ناراحت اولدولار. اولارین ایچهریسندن موسی دایی آموزونو ایره‌لی چکیب دئدی: ارباب باشینا دونوم بئشده ایکسی بیزیم بئشده اوچو سیزین اولاجاق! هامو اونون سوزونو تمدیق ائتدیلر... لکن نتیجه وئرمه‌دی...

مباشر محمد ایره‌لی کلیب اربابا دئدی: ارباب او هله اوتانمیش تاخیلی اوغورلاییب ائوینه آپاریب دیر، او گرهک جزالانسن! بوسوزو ائشیدن ارباب، آموزونو یانینداکی آداملارا توتوب (ملی امنیه باشی) نی گوردو: "تئز بونو باغلا یون آغا جا اولنه قدر وورون!" فوری اونو سویوندوروب، آغا جا باغلا دیلار، دؤگمه گه باشلا دیلار... فریدون آموزونو ساغلا یا بیلمدی... اورتالیغا کلیب جدی صورته اربابا دئدی: "اونون گناهی یوغدور و بوغدانی دا ائوینه آپارما ییب، من بیغیلمیش بوغدالارین یانیندان کئچن زمان آیاغیم ایلیشیب بوغدانی داغیتمیشام محمد اونا گوره دئییر... اما سیز قانون سیز اولاراق کندچیلردن آرتیق بوغدا طلب ائدیر سینیز ارباب...!" بونون جاسار تله دانیشیغینی گورن امریکالی، حکمت اصفهانی یه دؤنوب دئدی: بو، بولشویک دیروچوخ خطرلی اولابیلر... ارباب امرافتدی اونو موسی دایی نین عوضینه آغا جا باغلا ییب او قدر وورسونلار تا جسارت ائتمگی یاددان چیخار تسین.

اونو، دوگمنگه آپارما، ایسته دیکده، اوزون بویلوبیر آدام ایره‌لی کلیب دئدی: ارباب اونویا غشی اولار زندانی ائدیب گونده رین تبریزه اوردا جزا سینی یاغشی وئره لر.

ائله ده اولدو، کندچیلر داغیلدیلار، امنیه لر فریدونو توتوب کئنده اولان بیر طویله ده ساغلا دیلار کی، صاباح تبریزه گونده رسینلر. بو حادثه دن هونرا موسی دایی نین اوشاقلاری اولان - قالان بویونلوقلاری آپاریب اونو ساغلا یان امنیه یه وئردیلر و گئجه ایله فریدون اوردان خلاص اولدو. قاچان زمان، اونو زندانی ائتمه کی تکلیف ائدن اوزون بویلو (کرداحمد) زورلا

سی تومن اوسون اوو جونا باسیب تهراندا کی آدرسینی ده اونا وئردی .
سوحادئه لرا و قدر هیجانلی یا زلیب کی ، اوخوجولار اوزلرینی حادئه
بیر ایچینده گؤرورلر . محمد مباسموسی کیشینی قویون و اینگین آلاراق
اونو کنددن ده چیخاردیر .

موسی دایی بو ظلمدن خبری اولمایان رضا خانین یانینا گئدیبرکی
اوندان کؤمک ایسته سین لکن بیچاره پاک قلبلی موسی ، رضا خانلی گؤرمک -
له زندانا دوشمه سی برابر اولور . . .

میرزا معلم حادئه نی تهراندا ادامه وئریر : آرتیق تهراندا ، بیبر -
بیرینه ضداولان تیپلر اوخوجونون قارشیسیندا بیر آینا کیمی مجسم
اولور . باشدا رضا خان اولماقلا ، اونون منفور قورولوشونو ساغلا یسان
ایران خلقلرینی داغلی دشمنلری ، مالک لر ، تاجر لر ، اوزلرینی خار جیلره
ساتان بیرجوخ امیر لر ، درباردا غلینده تولکی کیمی اوزلرینی هر طرفه
ووران خلق دشمنلری ، بیونلاردان نمونه اولاراق حکیم الملک ، سرهنگ صفائی
اونون الی آلتیندا ایشله یین وجدان سیز عنصر ، رضا خانلی و اونون هوس ساز
اوغلونو ال لرینده آلت ائدن انگلیسلرین جاسوسی مسترها رولد ، آمریکا
و آلمان جاسوسلاری مستر توماس و مستر والتر کیمی شرق اولکلری نین
حقیقی دشمنلری چوخ دوزگون و جانلی اولاراق مجسم اولورلر . . .

بیر طرفه پاک وجدانلی انسانلار ، مترقی ضیالیلار ، کارگر لر ، کندچیلر
بیرغوزله ایران خلق لری نین نماینده سی اولان تیپلر پولاد کیمی اراده
ایله مبارزه یه باشلاییرلر . . . کوردوستان خلقی نین نماینده سی فورما
سهندا کورد احمد (اونون آتاسی مشروطه زمانی بؤیوک انقلابچی لاردان
اولدوغو اوچون رضا خان طرفیندن اولدورولمیشدیر .)

کرمخان مبارز فارس قارداشلاریمیزین نماینده سی پولاددان محکم
اراده یه صاحب اولان فنی کارگر . سرخان دمیریول ایشچیمی و اونون آروادی
فریده تیپلری که بوتون وارلیقلاری ایله قیزغین مبارزه ده اشتراک ائد -
یولر ، کینه ده دمیریول اوستاسی مازندرانلی قهرمانی ، ایراندا بوتون
انقلابی حرکتلرده جدی اشتراک ائدن مبارز ارمنی خلقی نین نماینده سی
دوکتور سیمونیان و اونون اوغلو آرام ، کرمخانین آروادی خاور شیراز
لی قیزی ، هابثله موسی کیشینی زحمتکش آروادی ثریا خالا پاک و ساده
آذربایجانلی کندچی قادینی و اونون جوان قیزی گلنار کی قارشیا
چپخان بوتون چتینلیک لره دؤزه ن و اؤز ناموسونو قورویان مبارز
قیزین پارلاق شخصیتی جانلی اولاراق گؤسترلیمیشدیر .

بوتیپ لرین قارشیسیندا اخلاق سیزلیقدافرق اولان بانو قمر کیمی
 پوزغون قادینلارین وجوده گلمه علت لرینی رومان دا آیدین گؤرمک اولور.
 تهرانین جنوب شرق طرفینده کهنه اصول ایله دوزه لمیش ابیک رنگله
 - بین فابریک ده دوزولمز شرایط ده ایشله بین زحمتکش قادینلارین مبارزه
 لرینی اوخوجو هیجانلا قارشیدا گؤرور... ایکینجی، دونیا معاریبه سسی
 شدتلی اولراق دوام اقدیر... آلمان فاشیزمی اوروپانی آلاق بویوک
 سووقت اولکه سینه هجوم اتمیشدیر... بوها دنه دونیا ده بویوک تاثیربورا -
 خیر... بییزیم اولکه ده نه بو حرکت هرایکی جبهه ده مارقلی فکیملر وجوده
 کتیر میشدیر. رضا خان آلمانلارین جبهه لرده ایره لی گلمه سیندن خوشحال
 اولوب، ایرانی آلمانلارا ساتماغا چالیشیر، بونون قارشیسیندا انگلیس
 لر و آمریکا لیلار تهران دا اولان ساتقین نوکلری طرفیندن اونون بو
 حرکتی نین قاباغینی آلماقا چالیشیرلار. بو وظیفه نی دربارین وزیری
 اولان حکیم الملک و اونون طرفدارلاری جدی صورتده داشییرلار. همیشه اموز
 شخصی وارلیغینی هر شیدن قاباق توتان حکمت اصفحانی بو آرادا اموز
 منفعتمینی آختاریر، هراوچ خارجی دولت لرین نماینده سیله سیخی اولراق
 علاقه سا خلا بیر...

تهراندا، فریدون، کوردا حمد، آرام، قهرمانی، سرخان، فریده، خا ورو
 اولارین یاخین دوستلاری جدی صورتده منفور رضا خان رژیمین علیهنه
 ورقه لر و کتابلار نشر اقدیب بوتون ایراندا پایلابیرلار... خارجی دشمنلر
 و رضا خان بو حرکتین قارشیسیندا اموز لرینی ایتیر میشلر... شاه امراقدیب
 هر نه اولور سا انقلابچیلار گرهک تا پیل سین... بو یولدا حکیم الملک و شرفینی
 ساتمیش سرهنگ صفائی حدیندن آرتیق فعالیت اقدیرلر... لکن نتیجه آلا
 بیل میرلر... بیر طرفدن مستر توماس چو خدان الینده اولدوغو محبوس حسین
 آدلی جاسوسو ایشه سالیر... او، چوخ جدیت اقدیر، نهایت جنوبدا اولدوغو
 زمان انقلابچیلارین بیری کریمخان ایله دوست اولموشدو.

اموزونو دولت طرفیندن جنوبا سورگون اولموش گؤسته رهک اموزونسه
 مخصوص حیله لرله انقلابچیلارا یاخینلاشمیشدی... اونو، کریمخان اموز یولدا
 - شلاریندان تانیبیردی... حسین تهراندا کریمخانلا گؤر و شور و جنوبدان
 تازا گلدیگینی ددیکده، کریمخان اونو بیریولداش حساب ائده رک ائو-
 ینه آپاریر. بو سبب اولورکی بیرنجه گؤر وشدن سونرا کریمخان اونو

دوستلاریلا تشکیل تا پمیش بیرجلسه یه آپا ریر... بونون نتیجه سینده کریم
حزین و دوستلاری توتولور... سیمونیا ن اولارین ایچینده دیرا ما آرام قاچیر
فریدون گنج گلدیگینه گوره گیره گشچمیر...
بو حرکت انقلابیلاری آیلدیر، جدی صورتده ایشله رینه داها آرتیق
اولراق ادامه و شیرلر...

فریدون تهراندا اولان زمان کوردا احمدین تانیش افتدیگی سرتیب
سلیمی اونو حکمت اصفهانی نین قزینا خصوصی درس و فرمگه دوزه لدیر...
بو ایش فریدونون مالی وضعینی بیر آدوزه لدیر... فریدون بیرگون شمسه
نین دوستیله بیویوک بیر قوناقلیقدا شرکت ائدیر، اوردا محمدرضا شاپورو
گورور، جوان قیز سودابه ایله تانیش اولور، سلیمی نین شاپورقا رشیسیندا
ووقارلی حرکتیندن سئوینیر، هابئله سرهنگ صفائی نین آلچاقلیغی اونا
داها آشکار اولور... زنداندا کریمخان صفائی نین توره تدیگی بوتون
دؤزولمز شکنجه لرین قارشیسیندا مقاومت ائدیپ دوستلارین یئرلرینسی
دشمیر... حتی اونون سول گوزونو چیخاردیبلار گینه بوتهرمان کارگر
دشمن قارشیسیندا اوزونو ایتیرمیر، پولاد کیمی دایانیر، اعدام اولور.
بیر آزدان سونرا فریدون توتولور... اونون مقاومتی، پولاددان داها
آرتیق اولان اراده سی یازیچی طرفیندن او قدر دوزگون گؤسته ریلمیشدیر
کی هر هانکی اوخوجونو حیرت ده. قویور.

بو طرف دن جبهه لرده قیویلی اوردو هیتلر قوشونونون قارشیسیندا
مقاومت ائدیر... رضا خان اوزونو ایتیرمیشدیر... دلی اولاجاغی گوزله نیر
انقلابیلارین بیرینین اولوموندن سونرا اولارین جدی فعالیت لری نه
اینکی شاهی، حتی خارجی جاسوسلاری نین قلبینده بیر قورخو وجوده گتیر -
میشدیر... سرهنگ صفائی فریدونون مقاومتی قارشیسیندا تسلیم اولراق
اونو آزاد ائدیر. ۳ شهریور ۱۳۲۵ - نجی ایل حادثه سی قابا فاکلیر...
میرزا ابراهیم اوف حقیقنده و اونون یارادیجیلیغی باره سینده منیم
قلمیم عاجز دیرلکن قیسا صورتده میرزا معلمین جنوبی آذربایجان
حقیقنده یازدیغی بیر چوخ حکایه و قدرتلی رومانلار ایله تانیش اولماق
لازم دیر :

ایران قیزی ۱۹۳۵ - نجی ایلهه چاپ اولموشدور.

آزاد ۱۹۴۶ - نجی ایلهه چاپ اولموشدور.

اون ایکی دکا بر (۱۹۴۶)، تولقال باشیندا (۱۹۴۷)، اضطرابین سونو

(۱۹۴۷) ، سلام سنه روسیه (۱۹۴۷) - نجی ایللرده چاپ اولموشدور .
نهایت ، اوندولماز سیاسی و تاریخی اثری "گله جک گون" ۱۹۴۷ نجی
ایلده چاپا وئرلمیشدیر .

میرزا ابراهیم اوف یارا تدیغی بو یوک اثرلر نتیجه سینده سوروشت
اولکه سینده بو یوک قیمته مالک اولان نشان وها بئله آذربایجان خلق
یا زیجیسی عنوانیله تلطیف اولموشدور . قورولتا یلار و بین الخلق مجمع
لرده شرکت ائتمیشدیر . بونولا برابر شمال آذربایجان نین فرهنگ وزیر ،
وزیرلر شورا سنین صدری ، عالی شورا صدری ، یا زیجیلار شورا سنین صدری اولما
مسئولیت لری عهده سینده قویلوب و بومسئولیت لری باشا و جالیقلا انجام
و فرمیشدیر . ادبیات ساحه سینده بیرچوخ دنیا شهرتی قازانان اثرلریارا -
تمیشدیرکی ، بونلاری آد آپا رماق اولار : درام اثرلری : "حیات" ، "مادرید"
"محبت" ، "کندلی قیزی" کی بیرچوخ خارجی دیلله ترجمه اولموشدور .
حیات حکا یه لر : چوبانین مصلحتی ، شاه عربین یا دگاری ، پلنگ وانسان ،
مهربانین دفتری ، بیرینجی درس ، گؤگرچین لریم ، باغبان روشن ، قیرمیزی
کالوستوق ، فریده ویلدا شلاری ، میروداغین اتگینده وها بئله جاندارا نیسن
عصیان ، ساحلده ائو ، پروینین حیات ، گلابتون ، فیرطینا قوشو .

میرزا ابراهیم اوف ایلیک یارا دیجیلیق دؤورونون باشلانما سیندان
(۱۹۳۱) تا (۱۹۸۰) - نجی یله قدریاراتدیغی اثرلردن باشقا نجه خارجی
اثرلرده ترجمه ائتمیشدیر .

(۱۹۶۰ - ۱۹۷۲) - نجی ایللرده ۴ جلد سئچلمیش اثرلر .

(۱۹۷۸ - ۱۹۷۹) - نجی ایللرده ۱۰ جلد سئچلمیش اثرلر .

ادبی اثرلریندن خلق لیک ورفالیزم جبهه سینده - ادبی قیدلر - پرانه
اونون روس دیلینده یازدیغی اثرلری واردیر . بوا اثرلری ده دیلیمیزه
ترجمه ائتمیشدیر : (آ . ن . آستوروسکی) دن "قودوز پوللار" ، "مدرک اولان هر
گجه - کفایتدیر ساده لیک" . (آ . ب . چوخوفون) : "اوجبا جی" و (شکسپیرین)
"قیرال - لیر" و "اون ایکی گجه" . (مولیفرین) : "دون ژوان" پیئسلیری
- نی قید ائتمک اولار .

بو ، بو یوک یا زیجی نین ادبی فعالیتلری حقیقنده یازدیغیمیز مطلب چوخ
قیسدا اولسا فکرا دیرم بوا غیر وظیفه نی آ ز دا اولسا یفرینه یختیر میشیک .
آذربایجان خلقی نین ادبی اوستا دلاری ، ایران خلقی نین دوستو و آذر -
بایجان خلقی نین افتخاری اولان میرزا ابراهیم اوف حقیقنده ، گفنیش صورتده
یا زاجا قلا رینا امین اولدوغومو دئییه بیلهرم . **صون**

جوبانین مصلحتی

تبریز آذربایجانین قدیم شهرلریندن دیر. آغزوده چوخ صفالی و گوزل شهر دیر. یاخشی باغ - باغاتی وار. کهریزلریندن یای - قیش دومدوروسو آخیر. حییه ط لرینده کی ساخالارین اورتاسیندا گوزه ل سو حو ووضلاری وار. سو حو ووضلاردا پاییز آیلاریندا یا شیل حما یللی آغ گؤیرچین ل - جیمیا وینار .

اما تبریزده هر شئیدن گوزه ل ،هر شئیدن قیمتلی اولان اورانی - آداملاری دیر. اولار سحیب و سزاکتلی دیرلر ،شعری ،صنعتی سئوه لرلر ، گوزه ل باغ بجه ره لر ،خالی (قالی) توخویارلار ،ناخیشلی ائولر تیکه لرلر ، یاخشی چالیب ،وینارلار ،تبریزلی لرین صحبتی ده جوخ - چوخ شیرین اولار ، شیرین ناغیللار و روایتلر دانیشارلار . عزیزبالالار ،بودورا و نلاردان ائشیتدیگیم بئروایتی سیزه ناغیل ائدیرم .

قدیم زامانلاردا تبریزده بیر پادشاه واردی ، او ،چوخ ظالیم ، آغزونو سئوه ن و آخماق آدام ایدی. هئج بیر فکرینده محکم دورمازدی. بی - سردن قبزیم ،سردن ده سویویاردی. بئله حکمدارین پانیندا آعیللی و وجدان - لی وزر دوام گتیره یلمز ،حیله گر ،پاخیللار و ایکی اوزلولر اونون اطرافینا توپلانار. سارای قوللوقچیلاری نین چوخو بو حور آداملار ایدی. اولارین اوره گینده انصاف یوخ ایدی ،یا زیغا - مظلوما رحم قالما میشدی هئج بیر عملینده خلقی دوشونمز دبلر ،فکیرلری آجاق آغز لرینده ایدی. آغز لر یبه پول ، دولت ییغما غا جهد ائدیر دبلر. سارای وزری سو پیس عمللرده قوللوقچولاری ها میسینی ووروب گنجمنندی . آغز خئیری اوچون مملکتده فتنه - فساد قالمردی کی ،تئوره تمه سر . رشوت آلماسا ، بیر آدامین ایشینی یولونا سالمازدی .

وزیر یاغلی دیلی ایله آخماق پادشاهین قیلبعیسا گیر میشدی ، گئجه کومدوز تکلیکده ده ، جماعت ایچینده دا اونون قاباغیندا ایکی قاب و سوت دئیردی :

– اعلیحضرت، پشرا وزونده سندن بئووک آدام یوخدور، آلاہ سندن بئووک عالم یاراتما ییب، سن پیغمبرکیمی گلہ جگی گورورسن، آلاہ – تعالیٰ بیزیم عمر و موزدن کسب سنہ وئرسین کی، ملتین گوزونون ایشیغیسان اومیدسن، پناہ سان!

بوجورسوزلرلہ حیلہ گر وزیر، آخماق پادشاہی چولایب مینمیشدی، هارا ایسته ییردی، اورا سوروردو، کیمی ایسته ییردی توتدوروردو، سور – کون اقلہ تديریردی، باشینتی ووردوروردو، املاکینی الیندن آلیسردی، قوللو قچولار و جماعت پادشاہدان آرتیق بو وزیردن قورخوردو، دئیردیله – پادشاہ ظلموندن قورتارماق اولار، وزیرین حیلہ سیندن یوخ.

لکن وزیرین اغوزو ده بوتون مملکتده بیرجه آدامدان قورخوردوبو آدام عالم ایدی، او، شهرده رصدخانه یاراتمیشدی. گئجه – گوندوز اورادا اوتوروب اولدوزلاری سئیر ائدیردی، گویلرین سرینی آچماغا چالیشیردی جماعت بو عالمه چوخ اینانیردی، اونو چوخ سئویردی. چونکی هله اونسدان پیس بیرسوز ائشیدن اولما میشدی، پیس بیر عملینی گوره اولما میشدی، دردلی اولراق آغیر گونده اونون یانینا گئده ردی، تسلی آلیب قایداری. مشکله دوشن لرا ونون قاپیسینی آچا ردی، خئیرلی بیر مصلحت آلیب چیخا ر – دی، اونون رصدخانه سی ایکینجی بیر سارایا چئور بلیمیشدی. خلقین محسبت دولو گوزو بوسا رید ایدی، چونکی بودوزلوک و خیر خواهلیق سارایی ایدی. شهرین گوندوغانینداکی بوسارای، شهرین کون باتانینداکی او سارایا قارشی دورموشدو.

گونلر گلیب گئچدی کجه، خلق آراسیندا بوسا رایدا اوتورموش عالمین حرمتی آرتیر، اونون مصلحتینه گئده نلرین سایی چوخالیردی. وزیرین قولاغینا چا تیردی کی، عالم ظلمه و حیلہ گرلیگه لعنت اوخویور، جماعتین فکرینی ایشیق لاندیریر، اومید سیزلیگه دوشمه یه قویمور، دئیر کی، عدالته اینانین، حقیقته اینانین اول – آخیرا ونلار غالب گلہ جک!

بوسوزلری ائشیدن و عالمین گوندن – گونه جماعتین نظرینده بئووک – دوکینی گوره بوفکره گلدی کی، اونو آرادان آپا رسین، بو مقصدله یا واش – یا واش آخماق و خودبین پادشاہین نظرینی عالمین اوستونه چکدی؛ – بیر مملکتده ایکی معبودا ولماز! – دئدی، – بیزیم معبود موزا علیحضرت دیر!

وزیر اعزحاسوسلاری واسطه سیله ایشی ائله قوردوکی، آخماق پادشاهی بویوک بیریا لانا اینا ندیردی. اینا ندیردی کی، گویا عالم گیزلینجه پادشاه اولماق فکرینه دوشوب. بونوا تشیدنده پادشاه آزالدی حرصیندن بوغولسون عالمی محواتمه کی قراره آلدی. لکن نه جور؟ عالمه نه دئییه سن، اونونه ده اتهام ائده سن کی، جماعت دا اینا نسین، سینی چیخاردا بیلمه سین؟ حیلله گر وزیر بونا دا چاره تاپدی. پادشاهین قولافینا نه ایسه پیچیلدا دی، بیر گون پادشاه سارای قوللو قچولاری نین هامی سینی بیغدی، یا نینا چا غیرتد- یردی، اونا دئدی :

– سن عالم سن، ائشیتدیگیمه گوره هر شئی بیله رسن، بیزیم کیمی غافل بنده لردن گیزلی قالان سرلر ده آشنا سان. ایندی سنین عالم لیگینی یوخلماق ایسته بیریک، گوره ک، دوغرو دان بیر شئی بیلرسن، یوخسا دور د دیوارین دیوارین آراسیندا اوتوروب سحر- جادو ایله مشغولسان، بوگونو ترازویه قویوب بیر قویون چکدیر میشم، اونوسنه وئره جگم. اوچ آی وقویونو ساخلیا جاقسان، هرگون منیم تعیین ائتدیگیم، قایدادا یئمینی، سویونو وئره جکسن. اوچ آی تمام اولاندا قویونوسدن گئری آلیب ترازویه قویا جا- غام، چکه جگم، بیر مثقال آرت میس ویا اسکیل میس اولسا، اوندا دئییه جگم کی، سن عالم دگیلسن، یا لانچیسان، جماعتی بار ماغینا دولاییب اله سالیر میسسان باشینی وورا جا غام، یوخ، اگر قویون اولکی چکی سینی ساخلامیش اولسا، عالم لیگین تصدیق ائده جگم، سنه خلعت وئره جگم، اعزوم ده هر هفته زیار- تینه گله جگم.

بوسوز لرله پادشاه قویونو وئریب عالمی بوراخدی. عالم آغیر فکردن بولدو کیمی توتولموش حالدا ائوینه گلدی. عالمین آروادی چوبان قیزی- ایدی، آتاسی عمرونو دا غلاردا، قویون سورولری نین ایچینه گئچیر میشدی. قیزدا آتاسی کیمی صیرلی، دؤزوملو و صداقتلی ایدی. ارینی فکیرلی گوروب تئز پانیندا اوتوردو :

– سنه نه اولوب؟ – دئییه رک دردینه قالدی .

عالم احوالاتی دانیشدی.

– پادشاهین قویو و غو قایدادا قویونو یئدی ریب- ایچیر تسم، اوچ آیدا گره ک ایکی دفعه گؤکه لیب اتله نسین یا مان ایشه دوشوموش، آرواد، هئسج بیل میره م نه ائدیم ؟

چوبان قیزی ارینی هنج بو حالدا گورمه میشدی. اونا یا مان اوره گی یانندی، آنجا ق اوزونو ایتیرمه دی.

— آی کیشی. — دئدی. — گئجه نین خئیریندن گوندوزون شری یا خشیدیر، دور شام ائله، بیر آزاغا دا گز، صورنا گل یات، سحر آچیلسین گوره ک نه ائده ک. اوزو ایسه گئجه ایکن داغلارا، آتاسی نین دالینجا آدام گونده ردی . — "دده، باشینین بیر طرفی قیرخیلیمیشا و بیر طرفی قیرخیلما می — اولسا قوی گل، دایانما".

ایکی گون ده گئجه مییش، چوبان اوزونو تبریزه یئتیردی. قیزی نی و یئزنه سینی دردا یچینده گوروب ناراحت اولدو، لکن مسئله نین نه اولدو — غونو اؤگره ندیکده بیرجه آنلیغا فکره گئتدی. صورنا باشینی قالدیریب گولومسه دی، عالمه دئدی :

— هنج فکرائله مه، داغا قایدیب بیر جانا وار (قورد) توتارام، گوندوره رم سنه، هرگون پادشاهین قویدو فوقا ییدا ایله قویونون یئمینی، سویونو و ثره ر سن، آنجا ق گونده بیرجه دفعه گتیریب جانا واری اونا گوسته ره رسن، نه یئیب، هامی سینی تئوکه جک، آرخایین اول!

عالم چوبانین دئدیگی کیمی ائتدی. اوچ آیدان صورنا پادشاه قویونو ترازویه قویدوردو، چکدیردی، قویون بیرمثقال دا آرتیب — اسکیلمه میشدی. جماعت عالمی اوره کدن آلیشلادی. پادشاه عالمین دوغرو — دان دا جادوگر اولدو غونو دوشونوب قورخوسوندان بیرسوز دئمه دی، وزیرین ایسه پاخیلیقدان اوره گی پارتلادی. او گوندن جماعتین نظرینده عالمین حرمتی بیره اون آرتدی . ۱۹۵۹

یازیمیزا کؤچوره ن: عبدالکریم منظوری خامنه

مزه لی احوالات

بیر یونان بیر عربله مناقشه ائدیردی .

یونان دئدی :

— سوبیر حقیقتدیر کی، بوتون آغیللی آداملار یونان دان چیخب .

عرب دئدی .

— دوغرو دور، اونا گوره ده یونانیستاندا داها آغیللی آدام قالما یب .

عئینالی دا هرگئجه بیرایشیق یاناردی...

اولدوزسوز گئجه لرمی پارلایان اولدوزایدی
داغ باشی نین تبریزه سلامی ایدی سوزوایدی
قیشین قارانلیغیندان یازا چیخان ایزایدی
آرزونون تمثالی ایدی، اومیدین لاپ اوزوایدی
اولدوزسوز گئجه لری پارلایان اولدوزایدی .

*** ** **

اوزاقلاردان باخارکن یاغین بیر آشنایدی
سس سیزلیگدن، ظلمته قوپوب گلن هارای دی
داغین تاجیندا الماس اوجالاردان اوجایدی
کور قارانلیق ایچینده شهرین گوره ن گوزوایدی
عئینالی نین یوردوما سلامی ایدی سوزوایدی .

*** ** **

آخشامین یانغینیندا صون قیغیلجیم سوننده
قارانلیق پرده کیمی قات-قات بیتره اننده
آغیزلار باغلاناندا دیلرر کلیدلننده
او نور سس سیز گئجه نین تک هجالی سوزوایدی.
عئینالی نین تبریزه باخان حسرت گوزوایدی

*** ** **

گوزلرمی چکردی او ایشیق تا اوزاقدان
صانکی بیر فریاددی او، " گلین!" دئییه یالواران
یاکی بیر خاطره ایدی اونودولموش چاغلاردان ...
آرزونون تمثالی ایدی نیسگیلین لاپ اوزوایدی
صیوموش بیر مانقالین کول لنمیش صون گوزوایدی.

تهران - ۱۳۴۶

تضاد

من ،هرنه واریمی ، آراییب ، غمده تا همیشه
 شنلیکلرین اساسینی ماتمده تا همیشه
 معناسی بوخ حیاتین ، اگر اولمک اولماسا
 سن ،زیل ده گزدیگین شئی ،من بیده تا همیشه
 مطلق قارانلیق اولماسا ، دوغماز بانارگونش
 اؤزسئوددیگیم بهشتی جهنمده تا همیشه
 رسوای عالم اولماغا ، سورسان سبب نه دور ،
 من آختاریب ، بونکته نی محرمده تا همیشه
 حوآنی چوخدا ، دانلاما بین سیز عبث بئره
 حوآلرین قباحتیــــن آدمده تا همیشه
 قان قان دشیه ن لره ، گشنه جان جان دؤنوب دئدیم
 منده اولان سفاوتی حاتمده تا همیشه
 ذیحجه نین سازی ، سؤزونون ، شنلیگن ، توبون
 چوخ گزدیم ، انتهــــایه محرمده تا همیشه
 گل خسته قلبیم اوستونه قوی مهربان الین
 چون ، دزدیمین دواسین او مرهمده تا همیشه
 هر دم که سن خیال ائوینه گلیمین قوناق
 نوح عمرونون جلالین اوبیر دمه تا همیشه
 زولفون اسنده ، عطری دولور جان ففاسینا
 بالنیز ، او عطری من گول – مریمده تا همیشه
 انسان که اششتیا قبله ، انسان قبریبر مدام
 بیرنقص دیرکه خلقت آدمده تا همیشه
 هرچند "بختیار"دا ، " سلیمان" جلالی وار ،
 شمعیبتین کمالینی رستم"ده تا همیشه
 سونمز! بوگونکو عشقلره آرغالانما چوخ
 من ، آختاریب ، ثباتینی شبنمده تا همیشه

من سیزینله ایم

اونودارام اوزومی .
 منی توتار اوز آندیم ،
 چورهک توتار گوزومی .
 سیزین حسرتینیزدیر
 منیم بویوک حسرتیم .
 تمیز نیتینیزدیر
 ایشیق ، نورلی نیتیم
 سیزین صحبتینیزدیر
 شیرین سوزوم ، صحبتیم
 سیزین محبتینیز
 ان بویوک محبتیم
 اورهگیمین گوزی ایله
 هرگون گوزورهم سیزی
 قلبیمده مین بیر آغری
 دینله بیرهم صبحه جن
 دینله بیرهم تهرانی
 دینله بیرهم تبریزی
 سحرله بیر آچرام
 سحری چوخ وقت اینان
 هرگون گوزوم اونونده
 یاواش - یاواش اویانیر
 باغلی - باغاتلی زنجان
 تورپاغینی صبحه جن
 گزیره قاریش - قاریش
 هر طرفی ، هر یئری
 الک - فلک اتمیشم
 گزیب دولاشمادیغیم

ای فیل کیمی ، نر کیمی
 ای شیر کیمی دوروشان
 حوشان دنیزلر کیمی
 عمانلارا قاریشان .
 جرگه لری بویوین
 سیرالاری سیخلاشان
 ای انقلاب اردوسی ،
 ای دوستلار ، ای تانیشلار
 ای انیشلر ، یوخوشلار .
 دونن سیزینله ایدییم
 بوگون من سیز نیله ایم ...
 اگر بئله دگیل سه ،
 اگر یادلار اونونده
 باشیم بیرگون اگیلسه
 اگر چیخسا یادیمدان
 سوزوم ، عهدیم ، ایلغاریم
 سویوق خزانه دونسون
 منیم ایلیق باهاریم
 بیرگون سیزدن آرالی
 اونودارسام عهدیمی ،
 یاشادیغیم دورد دیوار
 اوزاقلاردان آندیغیم
 قارلی ، ذیروهلی داغلار
 اوچار ، اوستومه اوچار .
 قاچار آیاغیم آلتدان
 دوغما تورپاغیم قاچار
 ده ستلار سیزی اونوتسام

بیرجه قاریش قالما میش،
 سیزینله ووروشورام
 بیر یئرده، بیر جرگه ده
 آختارین منی دوستلار،
 آختارین بیر جرگه ده
 وطنین یاراسینی،
 چمنین یاراسینی
 باغلا ییرام سیزینله
 سئویتمیره م سیزینله .
 آغلا ییرام سیزینله
 غلبه نیز غلبه م ،
 ظفرینیز ظفریم
 قان - قادانیز، قان - قادم
 خطرینیز، خطریم
 آرازی تکز- تکز اوچوب
 اوچوب گل خوش خبریم
 گل ای ایشیق آخسامیم

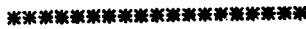
گل ای نورلی سحریم
 سیزه اوغورلار اولسون ،
 اوغورلار دوستوم، یاریم
 ای جوانلیق دوستلاریم !
 دونن سیزینله ایدیم ،
 بوگون من سیز نیله م
 فیل گوجی ، شیر گوجی وار
 منیم ده قوللاریمدا
 دؤنوب ، دگیشمه میشم
 بو عمر یوللاریمدا .
 دوستلاریم ، قارداشلاریم،
 بیرگون منی دانمایین !
 منی آیری سانمایین
 اغزونوزدن ، امان دیر !
 عمل لریم او عمل ،
 آرزولاریم او آرزو ،
 قلبیم همان - همان دیر .

۱۹۸۱

س . قربانی

سنی سله یه - سله یه

دوزلر کئچدیم، داغلار آشدیم * سنی سله یه - سله یه .
 طوفانلاردان یوللار آشدیم * سنی سله یه - سله یه .
 سئوه سن قلبین اودا یاندی، * سن یاندیردین، او دا یاندی .
 صامما بیر آن او داندی، * سنی سله یه - سله یه .
 جزالاسیر گوللو ناریم، * سنه نجه داستان یازیم .
 گورده حالا دوشوب سازیم، * سنی سله یه - سله یه .

یا زان :ساوه سین خرقان بخشی نین
سدا میرکنندیندن بیرینجی درجه لی
عدلیه وکیلی - علی کمالی
=====

قدسی .

تورکون بالالاری و ایکیدلری گئچن قرن لرده ،خانبالیفدان گیریپ ،
دهلی دن چیخیبلار ،روسیه ده ووروب ،اوتریش ده توتوبلار ،هندوستان دا
بتلری سیندیریپ ،بغدادا گونده ریب لر .مجارستانا ایاق قویوب ،
خوارزده قورولتای قوروب ،غزنه ده ،دهلی ده ،جرجانیه ده ،پکن ده ،مراغه
ده ،سلطانیه ده ،بغدادا ،شیرازدا ،کرماندا ،تبریزده ،استانبول دا ،پناه
آبادا ،اصفهاندا ،آنکارادا ،قاهره ده تخته اوتوروبلار .

تورک مدنیتی چین ده (قاآن ،خان) اولوب ،پاکستاندا اردو تشکیل
وئریپ ،اروپائی و آمریکا لارا یوگورت (یوقورت /قوروت = ماست - کشک)
وئریپ ،فارسا ،ائله یوخونلاشیپ کی ،شیرازی تورک اولوب وحافظین گویلو
- نواله آلیب دیر .

تورک مدنیتی گؤک تورک لر زمانیندان بویانا وحتی اولاردان دا ،
قابق راق ضبط اولونوب ،بالاخره سلجوقی لر ،تیموری لر ،مغوللار ،
عثمانی لروسيله سی ایله ،اروپانین اوره گینی اله گتیریپ و آفریقا -
نین شمالی نی بورویوب واغوز وطنیمیز ایراندا ،اسلامین حمایتینه قوو
زانیب وغزنوی لر ،سلجوقی لر ،قراختائی لر ،خوارزمشاهی لر ،ایلخانی لر
آتابیگ لر ،آق قویونلو و قارا قویونلولار ،صفوی لر ،افشارلار وقاجارلار
وسيله لری ایله دوام وقوام تاپیب دونیادا ،مخصوصا ایراندا ،آیری مدنیت
ایله قایناشیب - بیتیب وبوقاریشماق او حده یفتیشیب کی ،تخمینا ۹۰۰
ایل بوندان قابق تبریزده قطران کیمی آدلیم (مشهور) شاعر ،تورکی
دانیشان حالدا ،فارس دیلینده چوخ گؤزه ل شعر دئیب وتورک لری -
بغیوک نظامی ،مولوی ،فضولی ،صائب وشهریار تکین شاعرلری بغیوک آثار -
لارینی آنادیلیندن صونرا فارس وگاهدان دا عرب دیلینده یارادیب تا
دونیا بیلسین کی ،اوزوم ،عنب و انگور واستافلین مفهومی وعینی مصداقی
بیردیر .

دونیا شین مدنیت بناسین تیکماقا خاطر ،تورک لر چوخ ایشچیلرو
اوستادلار یولاسالیبلار و بو کیشیلیک لراویشره یفتیشیب کی ،گاهدان

تورک معمارلاری ایسته میبلر اؤزلری تیکن و سالدیران مدنی بنا و آبدده لرین بیربو جا قیندا، حتی یادگارلیق ایچون ده اولسا اولارین آدلاری یازیلیمیش اولسون .

گئچمیش ایللرده ساوا محالینده یاشایان بؤیوک شاعرلر و عالم لر یوخاریدا تعریف اولونان شخصیتده ایمیشلر، همی ایام توزو اولارین اوزلرینه اوتوروب، همی ده گؤزلرینه یاداثللی لرین گؤزو ساتاشیب و سؤزلری، دیللرینده و اورهک لرینده قالب و یا کتابلار قیراغیندا یازیلیب و گئتدیجه ییغیشیب و آرادان گئدیپ .

وارلیق مجله سی ساغ اولسون کنی، باعث اولوب، بالا- بالا بیزیم اؤلکه نین تورک بؤیوک لرینین اوزلریندن توزلار آرینسن، نئجه کی الان تلیمجان، اکبر رزاقی، ترکمن محمود و فقیرین رنگ و رخلاری آچیلیب و گؤیچک گؤز- قاشلاری نه گورمه لی اولوب؟ ایندی ساوانین کینه مزلقان بخشیندن مسلم آبادکندینده بیرکنجینه تاپمیشیک کی، اونو تورپاقلار آستیندان چیخارماقا چوخ دقت و ظرافت لازیمدیر. چونکی بیزیم بودفینه میز، چوخ ظریف و حساس دیرومنطقه نین گئچن ایامدا جهالت کولا دیوارلاری نین ییخیلماقیندان، اونون اوستونه، چوخ آوارلار تئوکو- لوبدور. بیزیم بوانگ گؤزه ل تورپاق آستان چیخان دفینه میز، مسلم آباد لی، گورکملی عارف و شاعر، حاج علی اکبر آقا خلج و تخلصی "قدسی" دیر .

ساوانین خرقان بخشینده ایکی بؤیوک و آدلیم و تقریباً بیر- بیرینه یاپیشیق کند وار کی، بیرینه "چیلیسیان" و بیرینه "ازبیزان" دئیهرلر، زندیه زمانیندا، چیلیسیاندا "کلبعلیخان" آدینه بیرشخص قارتالیب و کریمخانین بؤیوک سردارلاریندان بیرسی اولوب و اونون اولاده سی ساوه منطقه سی نین چیلیسیان، ازبیزان، اصطلک، چمران، کرفیس، اندیس، عبدالله آباد، احمدآباد، سیلگرد و امیرآباد و آیری کندلرینده داغیلیب و اولاردا مقیم اولوبلار .

حاج علی اکبر آقانین بؤیوک باباسی، کلبعلیخان ذریه سیندن دیر کی، ساوه نین خرقان بخشینین ازبیزان کندیندن کؤچوب، مزلقانین "مسلم آباد" کندینده ساکن اولوبدور .

حاج علی اکبر آقانین آتاسی تقی بیگ ایمیش و بیرنورجهان خانم قادین ایله اوله نیبکی او قادین و قتیله تورک سرکرده لریندن

بیرسی اولان نورعلی سلطان قیزی ایمییش ونورعلی سلطان دا حاج علیخان
 خلیج اوغلو ایمییش . مرحوم "قدسی" دن اوچ اوغلان توره ییب کی ، بیرسی
 نورالله خان (نورعلیخان) و بیرسی احمد آقا و بیرسی ده محمود آقا آدلانیب
 و شهرتلی قدسی ایمییش . احمد آقا دان بیر قیزی قالیب کی ، مزلقاندا اره گشد-
 یب وهله دورور . متاسفانه قدسی نین اوغلانلاری بیر پیره یشتیشمه ییب و
 آتالاری نین یئریشینی گتوره بیلمه یب لروا ولاردان آدوا ولادی قالمایب
 حاج علی اکبر آقا خلیج ۱۳۰۴ - ۱۳۰۰ شمسی ایل لرینده مسلم آباددا
 فوت اقله ییب و اوکنده نین قبرستانیندا تورپاغا تاپشیریلیمیدیر .
 قدسی بیر بیویوک عارف شاعر دیر کی ، ناصراالدین شاه ، مظفرالدین شاه و
 محمدعلی شاه و احمد شاه دؤور انلاریندا یا شاییب و پهلوی نین قدرتی نین
 اوللرینده وفات اشمیش دیر .

"قدسی" غیر روحانی لباسیندا او حالدا کی ، قاچاریه معمول اولان قوزو
 دریسیندن قشیریلن بخارایی بورک لردن باشا قویارمیش ، ساوا محالینده
 الهیاتدا هامیدان باشیمیش و مباحثه لرده چوخ- چوخ عالمر اوون علمی
 سلطه و قدرتی نه تسلیم اولوب ، اونا باش اگیر میشلر .

مسلم آباد کنده قدسی نین ۵ - ۴ عطلیق ملکی و اریمیش ولسی
 اوزو صوفی و عارف ایمییش و دؤورون گؤرکملی مترقی متصوفی صفی شاه
 معاصر و اونا مرید و جلیس و انیس ایمییش ، چوخ جالب دیر کی ، تورک لرین بیر
 آیری بیویوک شاعر لریده "قدسی" تخلص و عباسقلی آقا باکیخانوف آدیله
 ۱۹ - نجی عصرین مشهور عالم و شاعر لریندندیر ، عباسقلی آقا ۱۷۹۴ میلادی ده
 باکی نین امیر حاجیان کنده دنیایه گلیب و ۱۸۴۶ میلادی ده مکه
 پولوندا - وادی فاطمه ده - دنیادن گشدیب و اونون معروف اثر لری :
 گلستان ارم ، ریاض القدس ، قانون قدسی ، کشف الغرائب ، تهذیب الاخلاق
 عین المیزان ، اسرار ملکوت ، مشکواه الانوار ، نصیحت نامه ، مرآت الحال و
 کتاب عسگریه آدینا تورک و فارس و عرب دیل لرینده یازیلیلار .

ساره نین مزلقان بخشی نین "مسلم آباد" کنده نین قوزانان و اورادا
 دفن اولونان مرحوم حاج علی اکبر آقا خلیج کی ، "قدسی" تخلصی و اریمیش
 باکی لی قدسی ایله حیات باره سیتده زمان و مکان اختلافی و اریمیش
 عباسقلی آقانه دن سه سؤزلری نین چوخونو فارسی دیلینده دگییب و بیر
 تعداد دا تورکی شعر لری واردیر . مرحوم قدسی مزلقانلی میرزا داراب "آثم"
 ایله (وارلیقین سککزینجی صایی سیندا اوندان "یا حسین" عنوانینده
 بیر شعر گؤستر دیک) معاصریمیش و بیر بیر یله مشاعره ائده رمیشلر .

حاج اکبر آقا عارف و صوفی اولدوغونا گؤره، محله قشری و غرضلی رقیب لرو مدعی لروهئج زاهدان باشی چیخما یانلار وسیله سایلله اذیت اولونوب و زحمته دوشوب و اعوز لیاقتینه گؤره احترام گؤرمه ییب و جاهل لر وقشری لر الیندن چوخ فریاد چکیب و تاسف لر یئییب ولی مقدس هدف لرینی تعقیب ائله ییب و بونا گؤره بئله بیوروب :

باز در سر عشق معنی کرد جوش * بس که بودم ز اهل صورت در خروش
هل بجا یعنی گروه آزا * در ثنای حق، بپاکن ساز را
کاین هیا هوچند روزی بیش نیست * در فکر دور اندیش نیست
همت ای جان، تا گمارد درهدر * هل بجا، این قیل و قال گا و وخر
حاج علی اکبر و ارچه رودلی "صانعی" شعر لرینی کتابلار حاشیه لرینده
یا زیبلار و بو خاطره مرحوم قدسی، اصفهانلی نشاطین دیوانی نین حاشیه
سینده چوخ شعر لریا زمیش و دئییه ن لره گؤره بیر تعداددا، دعا و جا و جنبل
عبارت و علامت لری گئنه ا و کتابین حاشیه سینده آیری شخص لریا زمیشلر کی
بیر سواد سیز عامی آدام آجیقیندان اونو سو قویوسونا سالیب و بئله لیگ
له ده قدسی نین بیر تعداد شعر لری الدن گئدیب و مرحوم حاج اکبر آقانی
بیر مقداردا شعر لریندن منطقه ده خلق الینه دوشوب و بئله کی، معلوم
اولور متاسفانه چوخو آرادان گئدیب، اما بو مقاله نی یا زاندا اونون
شعر لریندن تقریبا ایکی مین بیت دن یوخاری ییغیشیب و قالانی ده اجلدن
مهلت اولسا توپلانماق، دئییلدی کی، "قدسی" صیغلیشاه چوخ ارادتسی
واریمیش و اونون وصفینده نهچه دوزلو و سؤزلو، سؤزلر سؤله ییب، بورا باخین
رخش همت ای صفی آهسته ران * کز عقب داری تو جمعی خسته جان
ای صفی آهسته تر، دلخون شدیم * در هوای پیرجان بیرون شدیم
ای صفی، ای یادگار مولوی * همره کی کن از کرم با قدسوی
یک ورق از درس عشقت خوانده ایم * در ره عشقت چنان و امانده ایم
دئمک اولور کی، "قدسی" نین سؤزلری، اکثرا عرفان و اخلاقی و مذهبی
مضمونلاردا و مثنوی نوعینده و بعضا ده قصیده و مخمس فورمینده دئییلدی
و تورکی سؤزلریندن بیر لهلی مرثیه اله گتیر میشیک کی، اللی بیسته
یا خوندور. بورا دا ائمه، اطهار حرمتینه و محرم و صغیر آیلارینا مناسب او
شعرین مهم قسمت لرینی عزیز مسلمان اوخوجولارا تقدیم ائدیریک :

و امصیبت بو گئجه، عرش خدا قان آغلیری

جان جانان آغلیری، ارکان و بنیان آغلیری

عالمه غوغا دوشوب، عرشه وایلا دوشوب
نالیه لیلا دوشوب، زار و پریشان آغلیری

قان آغلیری

ای ملالی (*) بو گنجه عرش الهی تیتیری
قان یا غار گویدن یئره یکسرکماهی تیتیری
زینبیین چا تمیش سمایه، درود آهی تیتیری
عرش و فرش و شش جهت، سیار و سکان آغلیری
عرش سبحان آغلیری، گه فاش و پنهان آغلیری
عالمه غوغا دوشوب، عرشه و اویلا دوشوب

نالیه لیلا دوشوب، زار و پریشان آغلیری

قان آغلیری

کرسی و لوح و قلم، غرق عزا دیر بو گنجه *
خلد و فردوس برین، ما تمسرا دیر بو گنجه
ماسوا دردو بلایه مبتلا دیر بو گنجه *

تیتیره شیر ارض و سما، بنیان و ارکان آغلیری

لرز لرزان آغلیری

مبهوت و حیران آغلیری

شیعه لر چوخ آغلایین یالقیز قالیب شاه شهید

قوم کین یوزمین نفر، سلطان دین فردو وحید

قتلینه یا نسین دلیم، فرمان یا زیب پنهان یزید

العجب یا للعجب، هم حکم و فرمان آغلیری

حکم و فرمان آغلیری

هم خط و عنوان آغلیری

شاه دین یالقیز قالیب، دؤوره سین اعدا آلیب

باشینا قاره سالیب، زینب هراسان آغلیری

قان آغلیری

یا احبا بو گنجه یکسر سولار قانسه دؤنر

لال اولوم، واضح اما مین، قلبی بریانه دؤنر

شاه دین یالقیز قالیر، کفار بیر یانه دؤنر

اول شهین احوالینه، کبر و مسلمان آغلیری

بحر عمان آغلیری

هم موج و طوفان آغلیری

تشنه دیر، سلطان دین، بی پناه و بی معین

بو غمه یکسر ملائک، عرش رحمان آغلیری

قان آغلیری

بو گنجه عرشه چا تار، عطشان سکینه ناله سی

قلبی یا نمیش زینبیین، بیر باش کس یلمیش چاره سی

* ("ملالی" دئمک اولارکی، بیر شاره خطا بدیرکی، مذهبی مضامین و مطالبده
قدسی نین طرف مقابلی ایتمیش .

چون یقین ائتمیش اولور، ظلم ایله شام آواره سی
آغلیری، گه آشکارا، گه پنهان آغلیری
زار و نالان آغلیری

سینه سوزان آغلیری

بحر غم جوشه گلیب، نوح تشویشه گلیب
کشتی صبرین آلیب، هم موج و طوفان آغلیری
عصمت کبری پریشان، تشنه کام و دل کباب
دورد طرف دریا، ولیکن خیمه لرده قحط آب
خیرده قیزلردن گندیب، سوز عطشدن صبرو تاب
قیزلرین احوالینه جنتده حوران آغلیری
اولموش پریشان آغلیری

جن و انسان آغلیری

لامکان دوتدو ملال، دوشدو امکانه زوال
غیر ذات ذولجلال، اعیان ارکان آغلیری
لشگر کفار اقدر، غوغا و شور و ولوله
سو و شره پیکانینه، زهر جفادن حرمله
سودان اوترو اصغر شیرین زبان گل میش دیله
تیتیری تیر و کمان، هم پرپیکان آغلیری
تیر و پیکان آغلیری

قان آغلیری

مرغ نوا خوان آغلیری

اولدو گریان فاطمه، دوتدی امکان هممه
بانوای زمزمه، حوران رضوان آغلیری
کربلاده بوگنجه، سوداده دیر شمر و عمر
باغلابیلار قتل چوپان غریبانه کمر
بو خبردن زینب نالان اولوب خونین جگر
تیتیری تا صبحه تک، چون بید لرزان آغلیری

قان آغلیری

چون ابر نیسان آغلیری

اشک ریزان آغلیری

حاج اکبر آقا خلیج اوز زمانینده عرفان عالمینده، مرادیندن صونرا
رقیب سیزا همیشه اوزو مولوی، صفی و قدسی (قدسوی) نین اهمیتده بیر بیلری—
نین آردینده گتیریپ و سؤیله ییب :

ای صفی من عاجز دیوانه ام * کرده ویران عشق تو این خانه ام
در دبستان جلال عشق حق * جملگی بودیم طفل یک سبق
اختلاف آمد زگرگان و سگان * متحد شیران حقند این عیان

خود کند تعلیم پیر معنوی * که صفی، که مولوی، که قدسوی
 نور حق هر جا اگر داری سراغ * جملگی باشند نور یک چراغ
 قدسی نین بیز توپلایان شعرلری چوخو صغیعلیشاهین زبده الاسرار
 کتابینین واو کتابدا یازیلان مضمونلارین حاشیه سینده یازیلیب واو-
 رین اشاره تی صفی سؤزلرینه دیرکی، بیرباخیشدا حاج اکبر آقا سؤزلرینین
 باش ایاقی یالین گؤرسه نیر و بوعلته گؤره قدسی دیوانینده صغیعلیشا-
 هین تحشیه اولموش سؤزلریندن نمونه کتیره جاقیک .
 بورادا قدسی نین وحدت باره سینده بیرباخشی شعریندن نئچه بیت
 اوخومالی نظره گلیر :

فنا فی الله

هرکه شد عاشق سزد جان واله و شیدا کند
 نی غم دیروز و نی امروز و نی فردا کند
 جان و تن ازخویشتن گیرد، سپارد دست عشق
 هرچه هست و نیست دل اندر سر سودا کند
 وقف دارد، هرچه دارد، نسیه و نقد وجود
 در ره عشق وصال دوست صرف لا کند
 خود نه بیند هرچه بپند طلعت جان بخش یار
 تا تواند بر، به جانان دعوی الا کند
 جان و سر بازد چه گو، در چنبر چوگان عشق
 عشق را سرگشته همچون وامق و عذرا کند
 در فنای محض مطلق، خود فنا فی الله شود
 هرچه دارائی هم از عشق است خودیغما کند
 از ولا، خود در بلا، سلطان عشق آید چو من
 هر دمی ازهر سخن صد شورش و غوغا کنید
 تاری کومک اولسا، ساوا مزلقانی نین - مسلم آباد کندینده یاتا
 حاج اکبر آقا خلج " قدسی " نین تورکی و فارسی دیوانی تغزلیگیدن
 چاپا وشریلیب، یاییلا جاق دیر. منتظر اولون .

وارویخ

میرعدہ نین غذا وار پیراشہا سی بوخ
 میر جمع اشہا واری اماغذاسی بوخ
 میر قوم وارد واسی وارا ماد گپل مر لہن
 میر زمرہ واری دردی وار اما دواسی بوخ
 میر طایفانہن پار تہمانی آسمان خراش
 میر کسدہ واری پیر وانا فوشجک لواسی بوخ
 میر فافہ گداری اول، آخری غفی
 میر تہنپ واری ہیرینین سوارسی
 میر شخص وارجام پڑسی مہن قومن دگر
 باناک انٹہری قبول پولون پیر پاراسنہن
 پوز جور لباس فاحری وارد پیر سینین
 اشرف واری قالہنی انبار ایلا ییب
 ارباب واری بود کو دگر مہن دل اوہ لہک
 میر مرد واری کشتی شخصی سی وار مہن
 پیر دستہ وار وینجیدی ولی یینجیدی ژوتہ
 چرخلاری دغن اولما قای بوخ پیر فیش تہری
 میر خانوار وار قزلبلی میر تریلبد پر
 پیر مجھیندہ اولی واری صوراسی بوخ
 پیر کندہ واری اون انولی سینہن پیر سولاسی بوخ
 وار پیر نفر جمامہ گپدندہ فوناسی بوخ
 چوخ کپسہ واجیندہ فطیر پیلایسی بوخ
 وار پیر نفر دگنما قای پیر لہاسی بوخ
 پیر کار کردہ سالما قای پیر بوز پلاسی بوخ
 پیر فعلہ بود کونون پلر سی واپاراسی بوخ
 پیر شخص وار پبادہ دیرو کفش یاسی بوخ
 دارادی پیر گروہ ولیکن سخاسی بوخ
 املا کینان پیر عدہ وہ وار انتہاسی بوخ
 پیر انولی واری پیر بالایو کدہ بوتلیسی بوخ

اشخاص و ائمه سه عالم اولو چمبر
 میر به سواد و اردی گیپ رخت فخری
 تخت زر او سناه نازبله بر مردا کشتب
 دایر خانوم سالیب باشا ز بفت چادری
 میر قززی با شلیفی ایکی یوزمین قومن کتدر
 میر یار زشت رودی ولی چرخ وفاسی وار
 میر آروادین حناسی اما باشی کچل
 میر میر و اردی دور دخانی عهد ایلیر بلب
 میر بیچ دین پرورش برینه زهره مو کندی
 ارباب وار تملق اندر دشمنان لارا
 آنا و تربیدی او غلونا بر باغ مضکی
 بر قش و اربا و نه مشغول روز و شب
 میر کند آلتی انولیدی پیش کدخداسی وار
 عامی قولاتی و ژانفیدیب آل البشیده بلب
 القصه شادانا واری هر کس یو خود بیوش
 "رذاقیه حشرات ابله ایلده نظر

افراد و اردی اولسه اگر صداسی بوخ
 بر شیخ و اردی بر دانا برین تقاسی بوخ
 میر مرد قیل پالاسی و انا آراسی بوخ
 آرواندا و اردی چار قادینین بوخ گوشی بوخ
 میر قیزه و اردی آلتی تومن شرباها سی بوخ
 میر یار چرخ کوزلدی ولیکن وفاسی بوخ
 میر آروادین اوز و ساسی و اورد خناسی بوخ
 وار میر جواندایر قری آروان صغاسی بوخ
 بر مرد و اردی گوله دکه کرهراسی بوخ
 در و پس و اردی شاهه او فون اغناسی بوخ
 اوغلان آنا یه بر خوشه قورار و اسی بوخ
 بر جمع وار عباد بئله هیچ صغاسی بوخ
 بر جشده یون اولیدی بر کدخداسی بوخ
 ملاده لیک و ژمنه وار دیر آراسی بوخ
 بر عکس هر کسین دیشی و ارساداناسی بوخ
 چرخ شاعر کوزلدی فقط اسگناسی بوخ

محبت سازی

عشق اهلی، هوس اهلی ایلن همدم اولانماز
بولبول قارا یوز قارقا ایلن باغدا دولانماز
عشقین گولی همیشه باهار گولدی جهاندا
بو، گول، گوزه لیم سوز خزانیله سولانماز
شوگی، دورو بیر چشمه دیر، عاشق نظرینده
طوفان دا گلرسه، بو دورو چشمه بولانماز
صبرین ائوبینی غارت ائدن جوروجفا دیر
معشوق وفا ائتسه، کونول صبری تالانماز
خوش نغمه لی ساز دیر، گوزه لیم ساز محبت
هر بی سروبا، بیل، بوگوزه ل سازی چالانماز
میخانه ده گر باده نی یکسان وئره ساقی
مین مسئله بومیکده نین جامی چالانماز
هجرین منی باخ گورنه یا مان درده سالیب دیر
ای فتنه، بودرده، منی دشمن ده سالانماز
وار بیر کونولوم، بیرگوله تقدیم اولاجا قدیر
بولبول دگیلم مین، کونولوم سایی سیزا ولانماز
عشقین پولونی، گئتمگه دیوانه لیک ایستهر
عاشق قاباغین مین داناعا قل ده تالانماز
های دورما ساعشقین قانادی عاشقه بیرگون
گویلرده اوچان قوش کیمی کونلیها ولانماز
گر ذره جه اول شوگیلی یارین اول لطفی
(حامد) یارالی سینه، دها غمله قالانماز

۱۳۶۰/۹/۱۵

عبدالخالق یوسف . باکی

(۱۹۲۴ - ۱۸۵۳)

تا پیمیشام کونلومو من ، طره جاناندا ایمیش
آه ، جمعیت دل ، زلف پریشاندا ایمیش
نظرائت زلف ورخ یاره که بیر جنت دیـــــ
لاله و سنبل وریحان بو گلستاندا ایمیش
نطق شیرینلیگی آنجاق او شکر لبده عیان
کیک رفتاری تک اول سرو خراماندا ایمیش
وعده وصل هارا ، صحبت هجران دئمه کیـــــ
لذت صبح وصالین شب هجراندا ایمیش
یوخ ایمیش هیچ طرفده صفت علم و کمال
ادب و علم و کمال عالمی عرفاندا ایمیش
گوردوم اول ماه لقا حسنونو ، فهم اکتدیم کی
شوکت و شأن و شرف جمله سی انساندا ایمیش
سوره ی یوسفه گفت دقتیله ائیله نظـــــ
یوسفا ! عشق و محبت سوزو ، قرآندا ایمیش

کریم آقا سالک . باکی

(۱۹۱۰ - ۱۸۴۹)

قاشین بئلیمی بوکدو ، کمان ائیلهدی گفتدی
عشقین منی رسوای جهان ائیلهدی گفتدی
بیر بوسه تمنا ائله دیم لعل لبیندن
لطف ائیله مهدی باغریمی قان ائیلهدی گفتدی
بیلیمیشدی که بیردم اوزوتو ، گورمه سم اولم
رخسارینی قهریله نهان ائیلهدی گفتدی
بیردم دئدیم اول یار منیمله اولام همدم
بیلیم بو سوزومده نه کمان ائیلهدی گفتدی
"سالک" ره عشقنده وفا ساغرین ایچدی
عشقنده وداع دل و جان ائیلهدی گفتدی .

محبّتین سهوی

اوداغ اییدی، ووقارلی داغ، قلبی اوجالماق هوسيله ووران داغ، اوره -
کی سهویب - سهویلمهک هوسيله جوشان داغ، آدینا دلی داغ دئییه ردیلر
اونون، دلی داغ .

اونودلی ائدهن محبت اییدی اونون محبتی، سهوکیسی، بلی، کیچیک، سیزاق
ایرماق ! داغین بیرداشینا تاب گتیرمه گوجو چا تمایان ایرماق !
ایرماق خیالپرست اییدی، رومان تیک اییدی، داغا اذیت و فرمگی سهویردی بو
سیسقا ایرماق اودا سهویردی داغی، آنجاق بونو گیزله دیردی، داغین
اضطرابلاریندان خوشاللانیردی ایرماق، داغ یا نیردی، پوسکوروردو، آنجاق
زور ایشله تمیردی، قلبی گئیش اولانلار زور ایشله تمیرلر، داغین تابعلی -
گینده اولان، لکن قلبی داغدان داغلی اولان سئل بونو حس ائتدی، بیلدی
تمیز، پاک محبتین سرینی، لکه سیزداغی لکه لن دیرمهک اوچون، قلبینه داغ
چکمک اوچون ایرماغا یول تاپدی .

ایرماق غره لندی، "سیسقا اولماغیما باخما یاراق کیملر مندن اوترو
اؤلور" - دئییه، فکیرلشدی، ناز ائتدی سئله ایرماق، اونونلا شیرین -
شیرین دانیشدی، اونا ائله گلدی کی، بونونلا داغی اوزونه داها چوخ مفتون
ائدهر .

نهایت، باهارین آن گوزه ل گونلرینین بیرینده سئل ایرماغی
قوینونا آلیب داغدان قاچدی، ایرماق بو زورا کیلیغین قارشیسیندا داها -
یانا بیلمه دی، سئله تسلیم اولدو، مقصدینه چاتان سئل ایرماغی عمانلارا
تنها بورا خیب گئتدی .

ایرماق تنها قالدی عمانلار ایچینده، داغی خاطرلادی، یانندی -
یاخیلدی، ووقارلی، وجدانلی، عظمتلی، صبرلی حقیقی محبت عاشیقینی
خاطرلادی ایرماق، خاطرلادی کئچن گونلرینی، سهوینی آندی، عشق اودونا
یاندی ایرماق !

آنجاق گئچ اییدی، اونا اویون گورونن سهو محو ائتمیشدی همیشه لیک اونو
او، گیزلینجه داغین اُتک لرینه دوغرو سوروندو، داغی سئیر ائتدی،
دوم آغ آغار میشدی باشی داغین .

آنجاق بو، اونو داها غرورلو، داها عظمتلی گؤسته ریردی .
ایرماق او گوندن کول - کوسون آراسیندا اؤزونه گیزلی یئر
ائتدی . گئجه - گوندوز گیزلیجه داغین گؤزونه گؤرونمه دن اونو سئیر
اؤتمک صونونجو آرزوسو ایدی .
اؤز سهوی اونو محو ائتمیشدی .

شکوفه بابایثوا

آذربایجان قادینی- نمره ۱۰- ۱۹۸۱

ایرماق = چای ، نهر . سیسقا = چوخ ضعیف ، لاغر .

بختیار واهابزاده

=====

سؤز قوجالماز

قوجالديرانساني قوجالديرزامان * اوره گين آتشي - كؤزو قوجالمير
داغلاري- داشلاري قوجالدا نزامان * بيلمير، بسندن اؤزو قوجالمير
گئتدي باها ريميز، بقرقيشا قالدی * دوزلر قارا قالدی، ياغيشا قالدی
بيزيمكي بير قورو باغيشا قالدی * نئيليهك آرزونون گؤزوقوجالمير
"بختيار" دوشونك بيزدرين- درين * خياللار محتشم، آرزولار شيرين
اصيل صنعتكارين، اصيل شاعرين * اؤزو قوجالسادا، سؤزو قوجالمير
"فروغ آزادي" ۱۳۶۰/۸/۱۸

حسين رضی

=====

اينانما

شوگيلىنين اوره گينده سن آختار * خياللارا، گمانلارا اينانما
اوجا- داغدادومان اولار، قاراولار * داغا اينان دومانلارا اينانما
لياقتله آرخالانسين هر آنين، * پاك اوره كدير گؤزه لليگي انسانين
تك اؤزونه شوگيسيندن دنيا نين * نشقه، خعييرا ومانلارا اينانما
سغويله جك شوگيسينده مرد اولان * بيرجه آنليق توزانا قديرهر پالان
ياخشي اولوب، ياخشيلارا آرخالان * يامان اولوب، يامانلارا اينانما
"آذربایجان قادینی" نمره ۱۰

آنامین سسی

تاشعروادب عالمینہ قول قاناد آچ—دپم
یشردن - یشرہ ، گولدن - گولہ ، باغدان - باغا قاچدیم
یاخشی- یامانی گوردوم و طوفانلاری سوودوم
جہل ایلہ بوتون قوہ ایلہ چوخلو دالاشدیم
تا بلکہ سئوہن سۆزلریمی شعرہ چک—م من
قانلی اورہگین سفرہ سینی ھرکسہ آچ—دیم
گوردوم اونو کی، ایستہ ییرم آنلادام ، اولمور
من سۆیلہ دیگیم سۆزلسر، او قالب لرہ دولمور
عمروم باشا چاتدی اورہگین سۆزلی قال—دی
گول سۆزلریمین غنچہ سی قلبیمدہ سارال—دی
دویقوم ، دیلہگیم ، آرزولاریم سۆندو، دارال—دی
ذوقوم ، ھنریم ، یان—دی، یاخیل—دی و قارال—دی
گئتدی او گۆزہل عہد جوانلیق ھدر، ھیہات
قیش گل—دی ، کولک قوپدو قارا باشی قار آل—دی
چیخ—دیم قیراغا معرکہ دن چونکی خبر یوخ
من ایستدیگیم شعر و اثرلردن اثر یوخ
آتدیم قیراغا دفتر شعر و ادب—سی من
قیردیم ھامیدان ھم سببی، ھم نسبی من
آلاھا سیقیندیم گئجہ لر آغلادیم، آنجاق
من قالدیم او خلوتدہ فقط خالق ذوالمن
بیردن آنامین گور سسی جنگیلدہ دی جاندا
سن - سن منی سسلیرسن اوغول وای بالا سنسن
قلبیم بالاجا قوش تکی باغیریم—دا اسیردی
ائیلہ بیلہ سن زنجیرہ باغلانمیش اسیردی
آنا دلینی آتدین ھارا، ھاردا ایتیردین ؟
چوخ سسلرہ سس وئردین و چوخ بہرہ یئتیردین!

یاد باغچادا گول اکدین و گلخانه بزه تدین
 اوغلوم دئ ، منه سن نه بجه ردین ، نه یکتیردین ؟
 اول بال تکی دیلدن کی ، سودوملن سنه وئردیم
 اوز خالقینا نه تحفه دوزه لنتدین نه گتیردین ؟
 دوشدو سینم اوسته باشیم و گوز باشیم آغدی
 ایستکلنی آنام دوندو منه قهرله باغدی
 گئجدی گئجه ، گون چیتدادی ، بیردن آنا یوردو
 خالقیله گلیب گوز قاباقیندا صفه دوردو
 هامی قول آچیرلار منی سسلیرله کی ، گل - گل
 گل دردینی سؤیله بیزه غربت سنی یوردو
 رسمی دیلیمیز دوزدو کی ، فارسی دی ، گؤزهل دی
 آما نه گؤزهل دی ، آنا دیلی ، آنا یوردو
 آلاه بیلیرمؤهکی نه سئیرائتدیم وگؤردوم
 گؤردوم اوز الیمله اوره گیمی ایکی بولدوم

ینی کتابلار

"جنوبی آذربایجان ادبیاتینا تولوگیا سی" کتابینین بیرینجی جلدی چاپدان
 چیخدی . ۱۹-اینجی عصرده جنوبی آذربایجان شاعرلرو یازیجیلارین قیصا
 ترجمه ی حال و اثرلریندن نمونه لری احتوا ائدن بوکتاب ، شمالی آذربایجان
 علملر آکادیمی سی نظامی آدبا ادبیات انستیتوتو ، حوسو آذربایجان شعبه سی
 مدیری آکادمیسین میرزا ابراهیموفون رهبرلیگی ، و آقای محمدعلی منافی
 و بیرچوخ ادبیاتچیلارین اشتراکیله ، کئچن آی چاپدان چیخدی . اثر ، اوچ
 جلدده ترتیب لشمیش ، بیرینجی جلدی ۱۹- اینجی عصرین شاعرو یازیجیلارینا
 اختصاص وئریلمیش دیر . اثرین ایکینجی جلدی ۲۰- ایحی عصرین ۱۹۴۱ -
 ایلینه قدهر ، و اوچونجو جلدی ۱۹۴۱ دن صورنا یاراسمیش ادبیات نمونه لرینی
 احتوا ائده جکدیر .

بیرینجی جلدده ، خلق یازچیسی ، آکادمیسین میرزه ابراهیموف گؤزهل بیر
 مقدمه یازمیش ، و مشهور شاعرو یازیجیلاریمیزدان باشقا ، آرتا نینمیش شاعر-
 لریمیزین ده ترجمه ی حال و شعرلریندن نمونه لر وئریلمیش دیر . بو اثرین ،
 تئزلیکله الفبا میزا کؤچورولمه سی نی و کوتله وی حالدا خلقیمیزه چا ت دیر-
 یلماسینی تأکیدله آرزو ائدیریک .

*** "قارتال" و "حیات فاجعه لری" آدلی اجتماعی و بدیعی حکایه لری
مجموعه لریندن مونرا، گنجعلی صباحی نین "شعریمیز زمانلا آد دیملاییر"
عنوانلی، تنقید و ادبیات شناسلیفا راجع سچیلیمیش مقاله لر مجموعه
سی چاپدان چیخیب ساتیفا بوراخیلمیشدیر. ملاقمندلر، انتشارات دنیا و
وساقره کتاب ساتانلاردان آلا بیلرلر.

*** "اورهک سوزلری" کتابی چیخدی. قدرتلی و مشهور معاصر شاعرلر -
یمیزدن "محمد بی ریا" نین سچیلیمیش شعرلر مجموعه سی اورهک سوز -
لری آدیله چاپدان چیخدی. بو اثره شاعرین اسکی دوستو شاعر و ادبیات
شناس آقای یحیی شیدا بیر مقدمه یازمیشدیر مجموعه ده شاعرین
اسکی ویثنی قوشدوغو شعرلردن نمونه لر درج ائدیلمیشدیر.

*** "بره سوزی". آقای ابراهیم بصیری نین بره سوزی آدلی
منظومه سی چاپدان چیخدی. بره تبریزین اطرافیندا بیر یکرین آدی -
دیر. شاعر استاد شهریارین حیدر با سیندان الهام آلاراق آنسا
پوردونا خطابا بو منظومه نی قوشموشدور.

*** دیل و ادبیات - علی تبریزی طرفیندن یازیلان "دیل و ادبیات"
آدلی کتابین بیرینجی جلدی چاپدان چیخدی.

روزیکشنبه ۲۴ آبان ماه ۱۳۶۰ شمسی مردم مسلمان ایران بخصوص آذربایجانیهها فرزندی دانشمند و فیلسوفی نامدار را از دست دادندگرچه وی متعلق به تمام ملل شرق و مسلمان بود ولی در امان پرمحبت سر - زمین آذربایجان پرورش یافته بود. این شخص شخیص شادروان علامه سید محمدحسین طباطبائی بود.

زنده یاد علامه طباطبائی در سال ۱۲۸۱ هجری شمسی در شهر قهرمان پرور تبریز در یکی از خانواده های بزرگ علم ودانش زاده شد و از او ان کودکی با از دست دادن پدر و مادرش بارنج آشنا شد و تنهایی را حس کرد. خود استاد در این زمینه می نویسد: "در سن ۵ سالگی مادرم را و در سن ۹ سالگی پدر را از دست دادم و به مناسبت اینکه کم و بیش مایه معاش داشتیم سرپرست ما وضع زندگی ما (من و برادر کوچکتر از خودم) را بهم نزد و تحت مراقبت و پرستاری یک نفر خادم و یک نفر خادمه قرار گرفتیم. کمسی پس از درگذشت پدر به مکتب و پس از چندی به مدرسه فرستاده شدیم و بالاخره به دست معلم خصوصی که به خانه می آمد سپرده گشتیم و به این ترتیب تقریباً مدت ۶ سال مشغول فراگرفتن فارسی و تعلیمات ابتدائی بودیم.

آن روزها تحصیلات ابتدائی برنامه معینی نداشت. همینقدر به پیاد دارم که در فاصله میان سالهای ۱۲۹۶ - ۱۲۹۰ شمسی که مشغول بودم قرآن کریم را که معمولاً پیش از هر چیز دیگر خوانده می شد و کتاب گلستان سعدی و بوستان سعدی و نصاب و اخلاق مصور و انوار سهیلی و تاریخ معجم و منشآت امیر نظام و ارشاد الحساب را خواندم.

سال ۱۲۹۷ وارد رشته های علوم دینی و عربیه شدم و تا سال ۱۳۰۴ به قرائت متون سرگرم بودم (۱) ."

علامه طباطبائی پس از گذراندن دوران تحصیلات مقدماتی و نخستین مراحل علمی در سال ۱۳۰۴ رهسپار نجف اشرف شد و ده سال در حوزه علمیه آن شهر به تکمیل معلومات خود در علوم مختلف اسلامی پرداخت. وی فقه، اصول، فلسفه، ریاضیات و اخلاق را از محضر استادانی چون آیت الله اصفهانی، آیت الله نائینی، آیت الله کمپانی، آیت الله بادکوبه ای، آیت الله

(۱) از زندگی نامه علامه طباطبائی بقلم خودش.

خوانساری و آیت الله قاضی تلمذ کرد و پس از رسیدن به مقام اجتهاد و درک معارف عالیہ در سال ۱۳۱۴ به زادگاه خود شهر تبریز برگشت . شهرت علامه طباطبائی در تهران و حوزه های دیگر علمی ایران خارج از تبریز هنگامی آغاز شد که در اثر رویدادهای جنگ دوم جهانی و عواقب بعد از آن ، ایشان از تبریز به قم مهاجرت و از سال ۱۳۲۵ در آنجا ساکن و درس خود را در تفسیر و حکمت آغاز کرد .

استاد طباطبائی علاوه بر آنکه مفسر قرآن بود یک فیلسوف بزرگ نیز بود که با تعمق در فلسفه اسلامی و فلسفه های بیگانه توانست اندیشه اسلامی را به ذهن متفکران غربی بکشانند . علامه در دروس فقه و اصول و اخلاق نیز استاد بوده است . یکی از مهمترین جلوه های فکر علامه "فلسفه مقارن یا تطبیقی" است که برای اولین بار توسط او به آن پرداخته شد . قبل از وی فیلسوفان اسلامی افکار فلسفی خویش را بعنوان صرف فلسفه اسلامی و بدون مقایسه با اندیشه های غیر اسلامی مطرح می ساختند و علامه برای نخستین بار با تأمل در مفاهیم تفکر غرب به مقایسه آن با فلسفه اسلامی دست زد .

مرحوم مطهری در مقدمه کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم می نویسد :
" مؤلف کتاب حاضر حضرت استاد علامه که سالها از عمر خویش را صرف تحصیل و مطالعه و تدریس فلسفه کرده اند و از بصیرت به آراء و نظریات فلاسفه بزرگ اسلامی از قبیل فارابی ، بوعلی و شیخ اشراق و حکیم ملا صدرا و غیرهم احاطه دارند و به علاوه روی عشق فطری و ذوق طبیعی ، افکار محققین فلاسفه اروپا را نیز بخوبی از نظر گذرانیده و در سالهای اخیر علاوه بر تدریس های فقهی ، اصولی و تفسیری ، یگانه مدرس حکمت الهی در حوزه علمیه قم می باشند "

سالهای طولانی هر پاییز بین ایشان (علامه طباطبائی) و پروفیسور هانری کوربن استاد فلسفه دانشگاه سوربن فرانسه نشست هایی با حضور جمعی از فضلا و دانشمندان در تهران تشکیل می شد و مباحثی درباره دین و فلسفه ... مطرح می شد و این نشست ها که در سطحی بالا و افقی وسیع تشکیل می شد در جهان امروز کم نظیر بوده است .

استاد طباطبائی یکی از بزرگترین فلاسفه اسلام در سده اخیر و بلکه در طول تاریخ شیعه می باشد که برای نخستین بار حکمت الهی و فلسفه اسلامی را که ملا صدرا ها پیشگام آن هستند بطور سیستماتیک تدوین نمود .
بزرگترین اثر تفسیری علامه "تفسیر بزرگ" "المیزان" است که اصل آن

به زبان عربی نوشته شده و ترجمه آن به فارسی نیز موجود است. این تفسیر در ۲۰ جلد تدوین شده است.

از جمله امتیازات وی ساده نویسی و عام فهم بودن نوشته های آن شادروان بوده است. علامه طباطبائی علیرغم متفکرانی همچون هگل که گفته بود نوشته های مرافق یک نفر می فهمد و آن یک نفر منم. اما خود من هم اینک در پایان عمر درست نمی فهمم. با آنکه نوشته ها و تالیفاتش در سطح عالی مفاهیم فلسفی و عرفانی بود، در عین حال بقدری ساده می نوشت که حتی دانش آموزان دبیرستانی نیز آنها را درک می کردند.

علامه طباطبائی علاوه بر تفسیر المیزان تالیفات فراوانی دارد که در مراحل مختلف زندگی علمیش در نجف و ایران آنها را به رشته تحریر در آورده است که از آن جمله عبارتند از:

- ۱- تفسیر المیزان - که اصل آن به عربی می باشد و ترجمه آن به فارسی نیز موجود است.
- ۲- رساله در حکومت اسلامی - که به فارسی و عربی و آلمانی به چاپ رسیده است.
- ۳- اصول فلسفه و روش رئالیسم - با حواشی شهید مرتضی مطهری که چهار جلد از پنج جلد آن تاکنون بچاپ رسیده است و جلد دیگر آن نیز بصورت خطی باقی است.
- ۴- حاشیه بر اسفار صدرالدین شیرازی.
- ۵- علی و الفلسفه الالهیه.
- ۶- شیعه در اسلام.
- ۷- قرآن در اسلام.
- ۸- منظومیه در رسم خط نستعلیق.
- ۹- الانسان قبل الدنيا.
- ۱۰- الانسان فی- الدنيا.
- ۱۱- الانسان بعد الدنيا.
- ۱۲- حاشیه کفایه.
- ۱۳- رساله در مشتقات.
- ۱۴- رساله در مغالطه.
- ۱۵- رساله در نبوت.
- ۱۶- رساله در ولایت.
- ۱۷- رساله در قوه و فعل.
- ۱۸- رساله در اثبات ذات.
- ۱۹- رساله در صفات.
- ۲۰- رساله در افعال.
- ۲۱- رساله در وسائط.
- ۲۲- رساله در برهان.
- ۲۳- رساله در تحلیل.
- ۲۴- رساله در ترکیب.
- ۲۵- رساله در اعتبارات.
- ۲۶- رساله در نبوت و مناهات.
- ۲۷- رساله در عشق.
- ۲۸- سنن النبی.
- ۲۹- وحی یا شعور مرموز.
- ۳۰- اصول عقاید برای دبیرستانها.
- ۳۱- رساله محمد در آئین اسلام بزبان فارسی و فرانسه طبع شده.
- ۳۲- بدایه الحکمه در فلسفه.
- ۳۳- نهایه الحکمه در فلسفه.

علاوه بر کتابهای فوق مقالات متعددی از علامه در مجلات مختلفی مانند "مکتب تشیع" و "درسهای از مکتب اسلام" به چاپ رسیده است. درگذشت این فیلسوف نامدار و روحانی اندیشمند تأسف همگان را

برانگیخت و از سوی دولت یک روز عزای عمومی اعلام شد. بدین مناسبت در جلسه هیئت وزراء به پیشنهاد وزیر پست و تلگراف و تلفن و تصویب هیئت وزراء مقرر شد وزارت پست و تلگراف و تلفن به انتشار یک سری تمبریاد بود بعنوان تقدیر از مقام شامخ روحانی و علمی ایشان اقدام نماید. همچنین به پیشنهاد وزیر ارشاد اسلامی و تصویب هیئت وزراء مقرر شد گروهی در وزارت ارشاد اسلامی مشغول ترجمه و نشر آثار این شخصیت بزرگ شود و آثار ایشان را به زبانهای زنده دنیا ترجمه کند.

برای حسن ختام مقاله را با اشعاری از خود آن زنده یاد به پایان می‌بریم

جز افسون و افسانه نبود جهان .

بود کیش من مهر دلدارها
 برونند زین جرکه هشیارها
 ندارند کاری دل افکارها
 نباشد به دست گرفتارها
 میان دل و کام دیوارها
 چه حلاج‌ها رفته بردارها
 مگر توده‌هایی و پندارها
 نیازند هرگز به مردارها
 بریزند از دام جان تارها
 چه گل‌های رنگین به جوبارها
 به دامان گلشن زرکیارها
 زند بارگه گل به گلزارها
 در آئینه آب رخسارها
 برقصد به صدناز گلنارها
 هزار آورد نغز گفتارها
 خروشد ز سرو و سمن تارها
 بکش جام در بزم میخوارها
 که آسان کند باده دشوارها
 که بستند چشم خشیارها
 که آینده خوابی است چون پارها
 که دریای این گل بود خارها
 بهل گر بگیرند پیکارها

همی گویم و گفته‌ام بارها
 پرستش به مستی است در کیش مهر
 بشادی و آسایش و خواب و خور
 بجزاشک چشم و بجز داغ دل
 کشیدند در کوی دل دادگان
 چه فرهادها مرده در کوهها
 چه دارد جهان جز دل و مهریار
 ولی رادمردان و وارستگان
 مهین مهرورزان که آزاده‌اند
 بخون خود آغشته و رفته‌اند
 بهاران راکه شادباش ریزد سپهر
 کشد رخت سبزه به هامون و دشت
 نگارش دهد گلبن جویبار
 رود شاخ گل در بر نیلوفر
 درد پرده غنچه را باد بام
 به آوای نای و به آهنگ چنگ
 بیاد خم ابروی گل‌رخان
 گره را ز راز جهان باز کن
 جز افسون و افسانه نبود جهان
 به اندوه آینده خود رام‌باز
 فریب جهان را مخور زینهار
 پیایی بکش جام و سرگرم باش

توجه

۱- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو- غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازچیلا رین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازچی و آذری ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر یمیزدن بو باره‌ده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اثر ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تائیدیقلا ری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لر گؤنדרمه لرینی خواهش ائدیریک «وارلیق»

۲- خواستاران اشترالکمی توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۳- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله تهیه نمائید.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(بهبانهای فارسی و ترکی)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۴۵۱۱۷
} ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

غزلی از نظامی گنجه‌ای و ترجمه‌ی آن بشعرت‌رکی

شب بی گه است ای ماه من مهمان من شو ساعتی
همخانه‌ی عشق توام همخوان من شو ساعتی
بنگر بروی زرد من وزگونه بنشان گرد من
تا چند باشی درد من . درمان من شو ساعتی
ای چشمه‌ی حیوان بلب وی زندگانی را سبب
چون جانم آوردی بلب جانان من شو ساعتی
از بهر من در کین مشو ، وز شادیم غمگین مشو
در خون من چندین مشو در جان من شو ساعتی
تا کی چو آتش تاختن بپر من شرار انداختن
در بزم شادی ساختن ریحان من شو ساعتی
ای چتر مه گیسوی تو طغرای مه ابروی تو
ای من غلام روی تو سلطان من شو ساعتی
ای سوسن و ای سرو هم سر سبز چون باغ ارم
بستان نظامی را ز غم بستان من شو ساعتی

جانانیم اول

گل بوگنجه‌آی پارچاسی منت قویوب مهمانیم اول
عشقینله من بیر ائوده‌یم سنده گلیب همخوانیم اول
رنگیم چؤنؤب ساری کؤکه جانیم آسیلی بیر توکه
دردین دؤنوب آغیزوکهُ، یوخ طاقتیم، درمانیم اول
یاندیمسایالواردیم سانا ، گل بی سبب باتماقانا
سن سیز حیاتدان دویموشام، قان آغلایب گؤز اویموشام
عشقنده یار جان قویوشام، جانسیر و جودام جانیم اول
سیره چیخاندا ای ملک، دارسینه ده دورماز اورهک
گولسن اؤزون در مه چیچک، گل بزمیمه ریحانیم اول
ایسلاندی اشگیمله یولون، سولماز طراوتلی گولون
ای من بئلی باغلی قولون ، رحمت قیلیب سلطانیم اول
ای سرو بوی، ای گل بدن، الوان چیچک، یاشیل چمن
اؤلدی «نظامی» غصه‌دن گل باغیم اول، بوستانیم اول

آدسیز (اورمیه)